

T.C

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

HATAY'DA DİNÎ MÛSİKÎ

Mustafa ÖZTÜRK

ŞANLIURFA – 2019

T.C

HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

HATAY'DA DİNÎ MÛSİKÎ

Mustafa ÖZTÜRK

Danışman

Doç. Dr. Hüseyin AKPINAR

ŞANLIURFA – 2019

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitümüz İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı 125226009 numaralı Mustafa Öztürk' ün hazırladığı "Hatay'da Dinî Mûsikî" konulu **yüksek lisans** tezi ile ilgili tez savunması, 05/09/2019 tarihinde, saat 11.00'de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna oybirliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.

05/09/ 2019

Sınav Jürisi	Unvan, Adı Soyadı	Kanaati	İmzası
Danışman	Doç. Dr. Hüseyin AKPINAR	Kabul	
Üye	Prof. Dr. Murat AKGÜNDÜZ	Kabul	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi M. Sait MERMUTLU	Kabul	

Bu tezin İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

24/09/2019

Prof. Dr. Şevket ÖKTEN
Müdür

Not: a) Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntılar, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

b) Tez, HÜBAK'tan Bilimsel Araştırma Projesi mali destek Almıştır Almamıştır.

Orjinallik Raporu ve Beyan Belgesi

HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ORJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı-Soyadı: Mustafa ÖZTÜRK
Öğrenci Numarası: 125226009
Enstitü Anabilim Dalı: İslâm Tarihi ve Sanatları
Programı: Tezli Yüksek Lisans
Başlık (Türkçe) : Hatay'da Dinî Müsikî

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen “Hatay’da Dinî Müsikî” çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 160 sayfalık kısmına ilişkin, 20/08/2019 tarihinde şahsım/ danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orjinallik raporuna göre, benzerlik oranı % 35 ‘dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 6 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen tezli/tezsiz lisansüstü programlarda seminer, dönem projesi, tez vb Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından kabul edilen lisansüstü orjinallik raporu alınması uygulama esasları ile belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığımı ve bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı, blok şeklinde alıntılar yapmadığımı ve tüm alıntılarının bilimsel atıf kuralları çerçevesinde kaynağını gösterdiğimi, Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi ile Harran Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinin 8. maddesinde yer alan etik ihlallerden her hangi birisinin yer almadığımı, etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

20/08/2019
Mustafa ÖZTÜRK

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım. 20/08/2019

Doç. Dr. Hüseyin AKPINAR

ÖZET

HATAY'DA DİNÎ MÛSİKÎ

ÖZTÛRK, Mustafa

Yüksek Lisans Tezi

İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hüseyin AKPINAR

Ağustos, 2019, 141 sayfa

Bu çalışmanın konusunu Hatay'da Dinî Mûsikî ve eskiden beri okunan Cami ve Tekke Mûsikî formları oluşturmaktadır. Amacımız, şimdiye kadar okunan veya okunmadığı için unutulmaya yüz tutmuş eserleri kayıt altına alarak kalıcı hale getirmektir. Bunun için yapılan çalışmada Hatay'ın kadîm kültürü ve medeniyeti incelenmiş olup, bulunan tüm bilgiler teze yansıtılmıştır. İlk kilisenin ve Anadolu'daki ilk caminin ev sahibi olan kentteki mûsikî de önem arz etmektedir. Halkın hayat şartları ve yaşayış tarzlarıyla eğlenceye düşkün oldukları aşikâr olan eski Antakya halkının mûsikîyle ne kadar alakadar oldukları da yapılan araştırmalarda ortaya çıkmıştır.

Birçok medeniyete ev sahipliği yaptığından dolayı dinlere ve kültürlere de ev sahipliği yaptığı, bu dinlerin ve kültürlerin olmazsa olmazı mûsikînin de incelemeye değer olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda diğer dinlerin de ibadethâne ve müziklerine değinilmiş ancak, öncelik İslamiyet'in konusu olan Cami ve Tekke Mûsikîsi'ne verilmiştir. Bu bağlamda, düğünler, mevlidler, ezanlar, salâlar ve cenaze merasimleri çalışmada önemli bir yer tutmuştur.

Tekke Mûsikîsi'nde önemli bir yer tutan Mevlânâ ve Mevlevîlik ele alınmıştır. Geçmişte Mevlevîliğe ev sahipliği yapan Antakya Mevlevîhânesi hakkında bilgilere yer verilmiş, mûsikîye katkıları ele alınmıştır. Antakya Mevlevîhanesi'nin bir zamanlar mûsikî icrasına ve mûsikîşinaslara ev sahipliği yaptığına dikkat çekilmiştir.

Mûsikînin icra edildiği mekânlar olarak mimarî eserlere yer verilerek, mimarî yapı ile mûsikî arasında bağ kurulmuştur. İnsan hayatının ezanla başlayan

salâ ile biten ömründe önemli bir yer tutan bu eserlere önem atfedilmiştir. Gerek bu mekânlarda gerekse farklı yerlerde Hatay'ın mûsikî hafızasının diri tutulması, geleneksel mûsikîlerin unutulmaması için Hataylı musikişinaslara yer verilerek tanıtılmıştır. Bu mûsikîşinasların hatıralarına ve mûsikîye yaptıkları katkılara dikkat çekilmiştir.

Ortadoğu'ya sınır olmasından dolayı Arap kültürüne yakın olan Hatay'da Arap Mûsikîsi'nin etkileri ele alınmıştır. Özellikle Arapça olarak yazılan Mevlîd-i Arus ve içinde yer alan ilâhîler önem arz etmektedir. Gerek bu Mevlîd'de gerekse yaygın olarak bu bölgelerde düğünlerde ve çeşitli merasimlerde okunan eserler, bu konuda yetkin olan kişilere okutularak notaya alınmıştır.

Çalışmada ev sahipliği yaptığı medeniyetleri çok güzel bir şekilde yansıtan "Antakya Medeniyetler Korosu" da ele alınmıştır. Uzun soluklu olarak halen devam eden çalışmalarıyla evrensel bir görev üstlenen koro, yurtiçi ve yurtdışı konserleriyle cazibesini sürdürmektedir. Koronun kuruluşuna, amacına, yaptığı çalışmalarına ve okudukları repertuvara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hatay, Dinî Mûsikî, Câmî Mûsikîsi, Tekke Mûsikîsi, Medeniyet, Kilise Müziği, Antakya Medeniyetler Korosu.

ABSTRACT

RELIGIOUS MUSIC IN HATAY

ÖZTÜRK, Mustafa

Master's Thesis

Department of Islamic History and Arts

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Hüseyin AKPINAR

August, 2019, 141 pages

This study is composed of “Religious Music in Hatay” and Musical Forms of Mosques and Tekkes having been sung since past. Our aim is to make the works, which has been sung up till now and that is on the point of being forgotten since because having not been sung, permanent by recording them. For this, the ancient culture and civilization of Hatay were analyzed and all the information found was reflected to the thesis. The music in the city, which hosts the first church and the first mosque in Anatolia, also has an importance. It is explicit how they were fond of amusement owing to their lifestyle and living conditions and it is came into sight by the studies done how the ancient Antakian People were related to music.

Since because Hatay housed many civilization and it had also hosted religions and cultures, it is emphasized that the music which is essential for the sereligion and cultures must also be analyzed. In this context, the other religions, sanctuaries and musics are mentioned but the priority is given to the Mosque's and Tekke's Music, which has been the subject of Islam. In this regard, weddings, mevlids, ezans, salas and funeral ceremonies occupy an important place in this study.

Mevlana and Mevleviyeh which has an important role in Tekke's music has been discussed. It is included information about Antakya's Mevleviyeh dervishes which has hosted Mevleviyeh in the past. It is called attention to Antakya's Mevleviyeh had hosted musical performances and music lovers once upon a time.

Architectural structure and music has been correlated by including architectural work as being the place where the music is done. It is attached importance to these work which has an important role in human life, starting with azan and finishing with selah. Music lovers from Hatay are included and introduced bath in these places and in same other different places in order to keep Hatay's musical memory alive and not to forget traditional music. It is called attention to the memories of music lovers from Hatay and their contributions to the music.

Arabic music's effects has been included in Hatay which is close to Arabic culture since being a border to the Middle East. Especially Mevlid-i Arus, written in Arabic and the canticles included in it have an importance. The work which has been commonly sung not only in this Mevlid but also in weddings and different ceremonies of these areas, have been as being sung by competents in this point.

“Antakya's chorus of civilization “ which reflects the civilizations hosted by it gorgeously, is also included. The chorus which takes on a universal mission by means of it's work which has stil been going on long-runningly, is stil continuing its charm by national and foreign concerts. It is included chorus establishment, it's aim, studies(work) and repertoire sung by them.

Key Words: Hatay, Religious Music, Mosque Music, Tekke Music, Civilization, Church Music, Antakya Civilizations Choi.

HATAY'DA DİNÎ MÛSİKÎ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	III
ORİJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VII
İÇİNDEKİLER	IX
KISALTMALAR	XII
ŞEKİLLER LİSTESİ	XIII
EKLER LİSTESİ	XVI
GİRİŞ	1
Çalışmanın Amaç Ve Konusu	7
Kaynak Değerlendirmesi	8
Çalışmada Kullanılan Yöntem Ve Teknik	9
Çalışmanın Kaynakları	9
Çalışmanın Sınırları Ve Kısıtlılıkları	10

BİRİNCİ BÖLÜM

HATAY TARİHİ KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

1.1. HATAY TARİHİ	11
1.2. ANTAKYA TARİHİ KRONOLOJİSİ	13
1.3. HATAY'DA İSLÂM ESERLERİ	18
1.3.1. Hatay'da Camiîler	19
1.3.2. Hatay'da Medreseler	24
1.3.3. Kütüphâneler	26
1.3.4. Tekke ve Zaviyeler	26
1.3.5. Türbeler ve Ziyâretler	30
1.3.6. Külliyyeler, Han ve Kervansaraylar	31

İKİNCİ BÖLÜM

HATAY'DA DİNÎ MÛSİKÎ

2. 1. HATAY MÛSİKÎ TARİHİ	33
2.1.1. İslâmiyet'ten Önceki Dönem	33
2.1.2. İslâmiyet Sonrası Dönem	36
2. 2. HATAY'DA KULLANILAN ÇALGI ALETLERİ	49
2.3. HATAY DÜĞÜNLERİNDE MÛSİKÎ	58
2.4. HAA HA GELENEĞİ	60
2.5. HATAY'DA MEVLÎD	61
2.5.1. Süleyman Çelebi Mevlîdi	63
2.5.2. Yemek Mevlîdi	71
2.5.3. Müşterek Mevlîd	74

2.5.4. Hatay Mevlîdi (Mevlîd-i Nebevî)	75
2.5.5. Mevlîd-i Arus	79
2.6. HATAY'DA RAMAZAN VE MÛSİKÎ	93
2.7. CENÂZE MÛSİKÎSİ	107
2.8. HATAYLI MÛSİKÎŞİNASLAR	114
2.8.1. Antakyalı Münif	114
2.8.2. Muhammed Harirî (Mehmet İpek)	114
2.8.3. Mahmut Hataylı	116
2.8.4. Sâdık Ayhan İpek	116
2.8.5. Âşık Abdullah İnalöz	117
2.8.6. Emin Işık	120
2.8.7. Mehmet Turan Yarar	123
2.8.8. Münip Utandı	124
2.8.9. Muzaffer Yavuz	126
2.8.10. Hamdi Demircioğlu	126
2.8.11. Hüseyin Akpınar	127
2.8.12. Hakan Hataylı	127
2.9. ANTAKYA MEDENİYETLER KOROSU	128
SONUÇ	135
KAYNAKÇA	137
EKLER	

KISALTMALAR

A.s.	Aleyhisselâm
AÜİFD	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
DR.	Doktor
DOÇ.	Doçent
HZL.	Hazırlayan
H.z.	Hazreti
H.	Hicri
İTÜ.	İstanbul Teknik Üniversitesi
KG.	Kişisel görüşme
M.	Miladi
M.Ö.	Milattan önce
M.S.	Milattan sonra
MKÜ	Mustafa Kemal Üniversitesi
Ö.	Ölümü
S.A.V.	Sallallâhu aleyhi ve sellem
S.	Dergi sayı no
Üni.	Üniversite
V.b.	Ve benzeri
Yay.	Yayınları
YY.	Yüzüncü yıl

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Anadolu'nun İlk Camii	20
Şekil 2: Bektaşî Nefesi	28
Şekil 3: Mevlevîlikle İlgili İlâhi	29
Şekil 4: Antakya Türküsü	42
Şekil 5: Hello Çalgısı	49
Şekil 6: Müzik Aleti (Bronz Çağı)	50
Şekil 7: Ney Açma Atölyesi	51
Şekil 8: Samandağı Ney Kamışı Bahçesi	53
Şekil 9: Çoban Flütü	54
Şekil 10: Fülüt ağzı	54
Şekil 11: Argın (Zamır) Çalgısı	54
Şekil 12: Zamır Tıvıl (Uzun Argın)	55
Şekil 13: Zamır Ağızlığı	55
Şekil 14: Zamır Micvez (Çift Argın)	55
Şekil 15: Kaval	56
Şekil 16: Zurna	56
Şekil 17: Mey	57
Şekil 18: Yatağan Çalgısı	57
Şekil 19: Hatay Türkülerine Bir Örnek	58
Şekil 20: Haa Ha Zılgıt Notası	61
Şekil 21: Saba Şuğûl	65
Şekil 22: Uşşak İlâhi	66
Şekil 23: Salât-ı Ümmiye	66
Şekil 24: Rast Salât-u Selâm	67
Şekil 25: Uşşak Şuğul	68

Şekil 26: Nihavend Şuğul	81
Şekil 27: Saba Şuğul Notası	83
Şekil 28: Muhayyer Kûrdî Şuğul	84
Şekil 29: Çargâh Şuğul Notası	86
Şekil 30: Segâh Şuğul Notası	88
Şekil 31: Uşşak Şuğul Notası	91
Şekil 32: Tevhid Notası	93
Şekil 33: Ramazan Mânisi	94
Şekil 34: Hüzzam Basit Sûzînak Temcîd	96
Şekil 35: Teravihe Başlarken Okunan Mahfel Sürmesi	98
Şekil 36: Teravihin 4. Rekâtinden Sonra Okunan Tardıyye	98
Şekil 37: Teravihin 8. Sekizinci Rekâtinden Sonra Okunan Tardıyye	99
Şekil 38: Teravihin 12. Rekâtinden Sonra Okunan Tardıyye	99
Şekil 39: Teravihin 16. Rekâtinden Sonra Okunan Tardıyye	99
Şekil 40: Teravihin 10. Rekâtinden Sonra Okunan Salât-u Selâm	100
Şekil 41: Teravihin 16. Rekâtinden Sonra Okunan Tardıyye	101
Şekil 42: Ramazan İlâhisi	101
Şekil 43: Ramazan İlâhisi	103
Şekil 44: Salât-ı Kemâliye	104
Şekil 45: Tekbîr	106
Şekil 46: Mezarlık	109
Şekil 47: Saba Cenâze Salâsı	110
Şekil 48: Evc Cenâze Salâsı	111
Şekil 49: Hüseyinî Salâ	113
Şekil 50: Medeniyetler Korusu	134

EKLER LİSTESİ

EK-1: 2000 Yıl Öncesi Müzik Mozaikleri	ek s. 1
EK-2: Antik Çağda Fülüt Çalan Şahıs	ek s. 2
EK-3: İlâhi Defterleri	ek s. 3
EK-4: İlâhi Defterleri	ek s. 4
Ek-5: Atabe Giriş Ezgisi Notası	ek s. 5
Ek- 6: Micena Müziği Notası	ek s. 6
Ek-7: Mevval Giriş Ezgisi	ek s. 7
Ek-8: Rıddi Halk Ezgisi	ek s. 8
Ek-9: Kâmil Sariateş'in Mevlîd Nüshaları	ek s. 9

GİRİŞ

Kâinattaki seslerden nağmeler üreten insan, estetik duygulara sahiptir. İnsan, duyabileceği frekanslar arasındaki seslerle ve gırtlığının sınırları dâhilinde nağmelerle müzik yapar. Çevremize baktığımızda konuşmayı bilmeyen, duyma güdüsüne sahip olmayan insanların bile duygu ve düşüncelerini, temel maddesi ses olan mûsikîyle anlattıkları veya müzikal işaretler yaptıkları görülmektedir.

İnsanlar yaşamlarındaki karşılaştıkları olaylar çerçevesinde sevinç, üzüntü, keder, kahramanlık, cesaret, korku, ümit, dinî duygu, milli duygu gibi çeşitli psikolojik ve sosyolojik durumlarını müzik eşliğinde ifade etmenin arayışlarına girmiş ve çeşitli yöntemlerle karşılaşmışlardır. Melodi ve ritim birliğinin ahenkli bir biçimde oluşunun ifadesi olarak anlaşılan müzik; çok eski zamanlardan beri, insanlar tarafından farkına varılarak, günlük hayatımızda vazgeçilmez ve yerini diğer sanat dallarıyla doldurulamayacak öneme sahip olan büyük bir gerçek olarak karşımıza çıkmıştır. İnsanlık tarihi boyunca var olan müzik, genellikle kabul gören bir olay, müzisyenler de toplumda saygı gösterilen kişiler olmuşlardır. Geçmişte belirli bölgelerde bulunan ilkel kabilelerde büyücü ve şaman, kendisinden çekinilen fakat saygı duyulan kabile üyesi olarak bilinir ve ona göre de kabiledaki değeri ortaya çıkardı. Bu değere istinaden kişi, kabilenin manevi hayatında inanış biçimlerindeki eksiklikleri tamamlayan, düzenlenmesinde büyük yer alan, korku ve ümitsizlik hallerinin telafisinde kabilenin diğer üyelerine çözümler sağlayan bir güç sembolü olarak benimsenirdi.¹

Geçmiş zamanlarda yaşayan insanlar, tabiattaki yerlerini konumsal açıdan oluşturabilmek için çevrelerindeki canlı ve cansız ses gibi birçok faktörleri taklit etmeye çalışmışlardır. Bu seslerin uzun denemeleri ve üzerindeki çeşitli kuramsallıklarıyla da birçok olaylarla karşı karşıya kalmışlardır. Gün geçtikçe taklit üzerine eğilimlerin artmasıyla, insanlar bu durumlarda kontrollü yapılanmalardaki taklit ve tekrarlar yaratma ve geliştirme yeteneğine ulaşılmıştır. İnsan müziği deneme yanılmalarla farklı boyutlara ulaşmasıyla, onu Tanrı'ya uzanan bir yol haline

¹ Rahmi Oruç Güvenç, *Türklerde ve Dünyada Müzikle Ruhi Tedavinin Tarihçesi ve Günümüzdeki Durumu*, (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1985), 1.

getirmiştir. Müzik olağanüstü görünmez varlıklarla bir haberleşme ve köprü aracı olarak kullanılmıştır. Bugün dahi müziğin kutsal bir yana sahip olduğu herkesçe bilinir ve öyle kabul edilir. Tarih boyunca birçok besteci ve yorumcu kendilerinin ilâhî ilham kaynağı aldıklarını söylemişlerdir.²

Ülkemizdeki ışıltılı geçmişine kapı aralayan mûsikî dünyası gelecek kuşaklara da değişen ve gelişen teknolojiyle daha üst güzelliklerdeki zirvesine hızlı adımlarla ev sahipliği yapacağı düşünülmektedir. Anadolu'nun eski insanları milattan önce Hititlerin ezgilerini dinleyerek yaşamış, sonraki zamanlarda ise bu durum Anadolu'nun müzik kültürünün zenginleşmesine etki etmiştir.³

Antakya, Kur'anı Kerim'de övgü ve ibretle anlatılan Habîb en-Neccâr olayından üç asır önce kurulmuştur. Arkoloji müzesindeki mozaik tablolarını iki bin yıl evvelinin Antakyalı sanatkârları yapmıştır. Saraylar, köşkler, hamamlar, suyolları ve tiyatroları vardı. Tiyatro sanatçıları Sur ve Beyrut'tan, şarkıcılar ise Baalbek'ten gelirdi. Roma ve İskenderiye'den sonra dünyanın üçüncü büyük şehriydi. İlimlerden teknik, sosyoloji, ilâhiyat pek ilerlemişti. Sakinleri arasında Ehl-i Kitap bir gurup Musevîye karşılık büyük çoğunluğu putlara tapardı. Görkemli heykeller için duvarlarını rengârenk mozaiklerin süslediği mermer tapınaklar ve puthaneler yapmışlardı. Roma döneminin tüm ahlaki çöküntüsü mizana sığmayacak ölçüde Antakya'da yaşanmıştı.⁴

Hatay, yaşayan İslam medeniyeti ve manevi coğrafyasıyla ayrı bir zenginlik kaynağıdır. Habîb en-Neccâr tek olan Allâh'a ihlâsla iman eden Antakyalı ilk mümindir.⁵ Bâyezîd-i Bîstâmî⁶ (ö. 234/848) Hazretleri Kırıkhan'da medfun⁷ olan tabiinden bir evliyadır.⁸

² Güvenç, *Müzikle Tedavi*, 3.

³ Mûsikî Dergisi, "*Hititler'de Müzik*", erişim: 1 Mayıs 2018, <http://www.mûsikîdergisi.net/?p=1998>.

⁴ Mehmet Sılay, *Hatay Evliyalari*, (İskenderun: Hatay Yayınları, 1989), 17.

⁵ Sılay, *Hatay Evliyalari*, 19.

⁶ Tasavvuf ve tabakat kitaplarında Bâyezîd-i Bîstâmî'den bahsedilirse de bu bilgiler genellikle onun menkıbeleri, sözleri ve şathiyelerine dair olup bunlar arasında hayatıyla ilgili pek az bilgi bulunmaktadır. Bu kısıtlı bilgilere göre O, İran'ın Horasan eyaletinde bulunan Bîstâm kasabasında doğmuştur. Dedesi Sürüşân (Serüşân) aslen İranlı Mecûsî bir din adamıyken müslüman olmuştur. Dindarlığı ile tanınan babası İsa'nın iki kızı ile üçü de âbid ve zâhid olan Âdem, Tayfur ve Ali adlarında üç oğlu vardı. Ortancaları olan Tayfur "Sultânü'l-ârifin, pîr-i Bîstâm, Bâyezîd (Ebû Yezîd)" diye meşhur olmuştur. Kendisini takip edenlere Tayfurî, tuttuğu yola da Tayfurîyye veya Bîstâmîyye adı verilmiştir. Ancak Tayfurîyye bilinen mânada bir tarikat olmayıp bir tasavvuf cereyanıdır. Hallâc, Şiblî, Harakânî, Ebû Saîd-i Ebû'l-Hayr, Nifferî, Senâî, Attâr, Câmî, İbnü'l-Arabî, İbnü'l-Fâriz ve

Antakya Medreseleri'nde uluslararası şöhrete sahip ilim adamları yetişmiştir. 1540-1599 yılları arasında yaşayan Davud-i Antakî eserleriyle hâlâ aramızda yaşamaktadır. Antakya'da Subaşı Ömer Ağa'nın oğludur ve Antakya Zincirli Medresesi'nde yetişmiştir.⁹

Belenli Gazi Abdurahman Paşa (ö.1795), en zor zamanda Osmanlı'ya zafer kazandırıp, İstanköy ve Midilli adalarını Haçlılardan kurtarmış. Mursaloğlu Mustafa Şevki Paşa, Bayezid-i Bistami'yi ihya edip aşiret birliğini sağlamış ve mecburi iskânda devlete hizmet etmiş. Tasavvuf ulularından Ahmed b. Asım el-Antakî'den,¹⁰ Ahmed Kuseyrîye, Süveydiyeli Maruf Cilli'den Belenli Ali Baba'ya, düşünce ve edebiyat adamı Reyhanlılı Hüseyin Cemil Meriç'e uzanan çizgide Hatay'daki zenginlik göz kamaştırmaktadır.¹¹

Antakya'nın manevi mimarları evliyâ Abdullah bin Hubeyk,¹² Ahmed bin Âsım el-Antakî, Şeyh Ahmed Kuseyrî ve Yûsuf bin Esbât¹³ hakkında da kayda değer bilgi ve belge bulunmamaktadır.

Mevlânâ gibi büyük mutasavvıflar hep bu cereyana bağlı kalmışlardır. Şüttâriyye ve Aşkîyye tarikatları da onu kendilerine pîr edinmişlerdir. Türbesi Bistâm'da tarihî binaların toplu olarak bulunduğu yerin tam ortasında, süs ve ihtişamdan uzak bir haldedir. Bkz. Süleyman Uludağ, "Bâyezîd-i Bîstâmî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Türkiye Diyanet Vakfı, 1992), 5: 238-241.)

⁷ Kırıkhan'ın 10 km. doğusunda bulunan bir tepede muhtemelen makâmı bulunmaktadır. Bu civarda Tayfur, Bâyezîd ve Bestâmî isimleri çok yaygındır.

⁸ Sılay, *Hatay Evliyalari*, 36.

⁹ *Tezkire-i Dâvûd* diye tanınan eseriyle ün yapmış hekim, âlim ve şâir. Antakya'da doğduğu için Antakî nisbesiyle şöhret bulmuş, doğuştan kör olduğu için de "Ekmeh" ve "Darîr" lakaplarıyla anılmıştır. Dâvûd yedi yaşına kadar yerinden kalkamayacak derecede sakattı; bundan dolayı kendisine bakmakla görevli bir uşak her gün onu bu misafirhaneye getirip bırakırdı. Burada akşama kadar ilim adamlarıyla beraber bulunan Dâvûd onlardan birçok şey öğrendi ve bu sırada Kur'ân-ı Kerîm'i de ezberledi. İranlı bir tıp bilgini olan Muhammed Şerîf bu yıllarda Antakya'ya geldi ve misafirhanede ona ders verdiği gibi tedavisıyla de ilgilenerek iyileşmesini sağladı. Antakî daha sonra aynı hocadan mantık ve matematik okudu ve Farsça öğrendi; hocasının tavsiyesi üzerine Yunanca'ya da çalıştı. Muhammed Şerîf'in Antakya'dan ayrılmasından ve babasının ölümünden sonra seyahate çıktı. 976'da (1568-69) Şam'da iken ünlü *Tezkire-i Dâvûd* adlı eserini yazmaya başladı. Bu arada hasta tedavisine de başlayan Antakî Kahire'ye giderek Zâhiriyye Medresesi'nde bir yandan ders okuturken bir yandan da hekimlik yaptı. Bkz. Ayşegül Demirhan Erdemir, "Dâvûd-i Antakî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994), 9: 24-26.

¹⁰ Tebeû't-tâbiîne yetişti. Fudayl b. İyâz ve Hâris el-Muhâsibi başta olmak üzere ilk sûfilerin çoğu ile görüştü. Bişr el-Hâfi ve Serî es-Sakatî ile çağdaş olup Ahmed b. Ebû'l-Havâri ve Ebû Süleyman ed-Dârânî'nin mürididir. Bkz. Mustafa Bilgin, "Ahmed b. Asım el-Antakî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989), 2: 44.

¹¹ Sılay, *Hatay Evliyalari*, 20.

¹² Kûfe'de doğdu. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. Devrin önemli kültür merkezlerinden biri olan Antakya'ya göç etti ve orada yaşadı. Dostu, hocası ve aynı zamanda hadisteki şeyhlerinden biri olan Yûsuf b. Esbât'ın (ö. 196/811-12) yanında yetişti. Abdullah b. Hubeyk'in sûfi tabakat kitaplarında nakledilen sözlerinden, onun zühd devri tasavvufunun temel kavramlarını güzel bir

Antakya’da Malchion tarafından M.S. 270 yılında teolojik bir okulun kurulduğu ve buranın ilmî, tarihî ve etimolojik açıklamalara dayanarak İskenderiye İlahiyat Okulu’nun sembolik açıklamalarına karşı çıkan ve adeta onunla rekabete giren bir okul olduğu bildirilmektedir. Ancak bu okul, içinde tedrisat yapılan bir yer olmayıp, kitaplarla fikirlerini neşreden, dinî inançlarını yayan ve bunları felsefi delillerle savunan bir Hristiyan bilginler topluluğuydu. Bundan başka Antakya’da “Antakya Okulu” diye bilinen felsefî bir okuldan daha söz edilir ki, bu okul, Farâbî ve Mes’ûdî’nin de teyit ettikleri gibi, Ömer b. Abdülaziz (717-720) devrinde Antakya’ya göç etmiş bulunan İskenderiye Okulu’nun devamı olduğu düşünülmektedir. İskenderiye’den sonra buranın merkez olmasının en önemli nedeni ise, muhtemelen Yunan el yazmalarının Anadolu’dan buraya rahatlıkla getirilmesiydi. İskenderiyeli bilginlerin buraya gelmesi, burada oldukça canlı bir bilimsel ve entelektüel hayat inşa etmiştir. Ömer b. Abdülaziz (717-720) zamanında İskenderiye Okulu’nun hoca ve öğrencileri, kendi istekleriyle Antakya’ya geldi ve burada 130- 140 sene kadar faaliyetine devam etti. Mütevekkil (847-861) zamanında Antakya Okulu mensupları, kitaplarıyla birlikte Harran’a taşındılar. Onların Harran’a taşınmaları burada önemli bir etki yapmadı. Çünkü burada uzun süre kalmayıp yine kitaplarıyla birlikte Halife Mu’tazid (892-901) zamanında Bağdat’a taşındılar. Bu durumda Antakya Okulu mensupları Harran’da 40 yıl kadar kalmış olmaktadır. Konu ile ilgili bize intikal eden ve Fârâbî’den aktarılan bir bilgi şöyledir: Öğretim İslâmiyet’ten sonra İskenderiye’den Antakya’ya intikal etti ve burada bir tek öğretmen kalıncaya kadar uzun süre devam etti. Buradan mezun olan iki kişinin beraberinde birçok kitap bulunmaktaydı. Bunların birisi Harranlı, diğeri ise Mervliydi. Mervli olanın yanında da iki kişi eğitim gördü. Bunlar İbrahim el-Mervezî ve Yuhanna b. Haylân idi. Harranlılardan ise İsrail el-Askaf ile Kuveyrî eğitim gördüler. Bunların ikisi de bilâhare Bağdat’a geçtiler. İsrail el-Askaf din işleri ile Kuveyrî ise öğretimle meşgul oldu. Yuhanna b. Haylan da mensup olduğu dinin işleri ile uğraştı. Bağdat’a gidip orada ikamet eden İbrahim el-Mervezî, Metta İbn

ifadeyle açıkladığı anlaşılır. Havf ve recâ, haramlardan sakınma, nefse karşı koyma, kalp temizliği, amel, ihlâs, ibadet zevki özellikle üzerinde durduğu konulardır. (Mustafa Bilgin, “Abdullah b. Hubeyk”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988), 1: 107.

¹³ Hadîs, fıkıh ve kırâat âlimi. Tebeû’t- tâbiîn’in büyüklerindendir. Nesebi, Yûsuf bin Esbât bin Vâsıl eş-Şeybânî, el-Kûfî. Künyesi Ebû Muhammed’dir. Haleb ile Antakya arasında bir köyde doğdu. Antakya’da yaşadı. 195 (m. 810)’de vefât etti. Bkz. Feridüddin Attar, *Tezkiretü’l Evliya*, Haz. Süleyman Uludağ, (İlim ve Kültür Yay. Bursa, 1984), 77.

Yunan'dan mantık öğrendi. Fârâbî de Yuhanna b. Haylan'dan ilim öğrendiğini ifade etmektedir.¹⁴

Abbasîler döneminde Harran bölgesinden Bağdat'a giderek oraya yerleşen bir kısım Sabîî bilim adamları, önceden (Harran Okulu'nda) elde ettikleri birikimleriyle Bağdat'ta mûsikî ilmiyle meşgul olmuşlardır.¹⁵ Özellikle Abbasiler döneminde Harran Okulu'ndaki mûsikî faaliyetleri ile Bağdat ve Antakya Okulları'ndaki mûsikî çalışmalarını birbirinden ayrı düşünmek mümkün görülmemektedir. Zira o dönemde Antakya'dan Harran'a, Harran'dan da Bağdat'a hoca ve talebe geçişleri hep olmuştur.¹⁶

İslâm tarihinde mûsikî nazariyatı alanında birçok eser veren Fârâbî'nin (ö. 950), tarihî Harran Okulu'na 900'lü yıllarda gelerek orada bir süre eğitim gördüğü¹⁷ bilinmektedir. Fârâbî'nin burada en çok istifade ettiği bilim adamı Yuhanna b. Haylan'dır (ö. 920). Fârâbî, Yuhanna b. Haylan'dan diğer ilimlerin yanında mûsikî dersi de okumuştur.¹⁸

Yuhanna b. Haylan'ın Antakya Okulu'yla da ilgisinin olmasından dolayı Hatay Mûsikî çalışmaları önem arz etmektedir.

Aslen Harranlı olan Yuhanna b. Haylan, Antakya Okulu'ndan Harran Okulu'na gelerek burada eğitim öğretim görevini sürdürmüştür. Fârâbî'nin burada kendisinden mûsikî dersi de aldığı Yuhanna b. Haylan'ın mûsikî ilmi konusunda donanımlı olduğu anlaşılmaktadır. Fakat bu konuda herhangi bir eseri bilinmemektedir.¹⁹

Ahmed Kuseyrî, Şeyh Köyü'nde²⁰ medfun olup, her makberde Şeyh Ahmed Kuseyrî ve sırasıyla tarikat halifesi olan oğulları ve torunları yatmaktadır. Şeyh Abdurrahman buraya 1464 de yerleşmiş, oğlu Ahmed Kuseyrî burada doğmuş ve Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferine katılmıştır. Babası Suriye Selçuklu'larından

¹⁴ Ali Bakkal, *Harran Okulu*, (Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları Şehir Kitaplığı Dizisi), 58.

¹⁵ Necati Avcı, *Harran ve Bilginleri*, (Ankara 2007), 29-30.

¹⁶ Hüseyin Akpınar, "Harran'da Mûsikî İzleri", *İslam Tarihi ve Medeniyetinde Harran*, (Ankara 2018), 1, 372.

¹⁷ M. Nazmi Özalp, *Türk Mûsikîsi Tarihi*, İstanbul 2000, I, 305; Avcı, *Harran ve Bilginleri*, 29.

¹⁸ Şuayip Öz demir, "Fârâbî'nin Eğitim Görüşlerine Harranlı Düşünürlerin Etkisi", *I. Uluslararası Katılımlı Bilim, Din ve Felsefe Tarihinde Harran Okulu Sempozyumu*, (Konya 2006), I, 244-245.

¹⁹ Akpınar, "Harran'da Mûsikî İzleri", 37.

²⁰ Şeyh Köyü, günümüzde Şenköy olarak adlandırılmaktadır.

olup (Şeyh Abdo) Halvetî Tarîkatı'nın şeyhidir. Tekkeleri Hırbe Çiftliği'ndeydi. Tasavvuf bir zaman başlıca uğraşı oldu. İlmî bir çevrede yetişen Ahmed Kuseyrî çok genç yaşta bâtinî ve zâhiri ilimlere vakıf oldu. Tahsilinde amcaları Şeyh Davut ve Şeyh Ali'nin özel emeği vardır. Babası ona 1520'de dervişânın huzurunda sade bir törenle kendi hırkasını giydirerek eline yeşil bir âsa verdi. Bu Halvetî Tarikatı'nda halifelik alâmeti idi. Halep'teki meşhur Zekeriye Camii'nde verdiği vaaz ve hutbelere pek çok dinleyicinin geldiği ve büyük bir rağbet gördüğü ifade edilmektedir.²¹

XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Antakya, kendi bölge sınırları içerisinde kültürel hayat yönünden önemli bir yere sahip olmuştur. Sadece Antakyalı ilim adamlarının eserlerinden oluşan ve "İslâm Dâru'l-Ulûmu" adıyla anılan bir kütüphane kurulmuş, bu kütüphanenin varlığı Mısırlı İbrahim Paşa(ö. 1789/1848) döneminde, kitapların büyük bir kısmının Mısır'a gönderilmesi yüzünden sona ermişti. Yine de 19. yüzyılın sonlarında, Antakya'nın kitap yönünden zenginliği Meclis-i Mebûsan tutanaklarına da geçmiş, Halep Mebusu Nâfi Efendi, Antakya'nın matbaa kurmaya müsait, şâir ve fâzılları bol, mamûr bir kent olduğunu, kentteki kitapların bir vilâyeti idare edebileceğini söylemiştir.²²

Antakya'daki bu farklılık ve çeşitlilik kendine özgü yeni kültür ve medeniyetlerin oluşmasına vesile olmuştur. Onun için Hatay, tarihi ve kültürel yapısı ve mimarisiyle medeniyetlerin bulunduğu merkezdir. Farklı insan ve inanç topluluklarının asırlardır bir arada yaşadığı müstesna yerlerden birisidir. Bu kent, Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlığın merkezi konumundadır. Bu kentte çan, ezan ve hazzan birlikte nağmeleşmiştir. Bu çok kültürlülük ve hoşgörü Türkiye'de ender rastlanan bir durumdur. Hatay bu durumuyla konumunun önemine binaen çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır.

²¹ Sılay, *Hatay Evliyalari*, 48.

²² Mehmet Tekin vd., *Hatay Tarihi -Osmanlı Dönemi- Atatürk Yüksek Kurumu*, (Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayımı, Ankara 2000), 125. Hakkı Tarık Us vd., *Meclis-i Mebusan*, (1293=1877), (İstanbul 1940). M.Tekin vd., "Hatay'da Kitap ve Kütüphanenin Tarihi Üzerine Bir İnceleme", *Güneyde Kültür*, 25: 3-9, Tekin, Hatay'da Kitap ve Kütüphane adlı eserinin 220 dipnotunda belirttiğine göre; Dr. Vahit Çabuk, İstanbul Kütüphanelerinde yaptığı katalog taramasında, "Antaki" nisbesi taşıyan ve eserleri bilinen 40'tan fazla ilim adamının adına rastlamış, el yazması ve çoğu Arapça olan eserlerini incelemiş, bir örnek olarak Antakyalı Kasım Efendi'nin Cevâhirü'l-Ahbâr adlı eserini tanıtmıştır. Bilginlerin listesi için bkz. Vahit Çabuk, "Antakyalı Kasım Efendi'nin Cevâhirü'l-Ahbâr Adlı Eseri", *Güneyde Kültür*, 76 (Haziran 1995): 6-10.

Bu çalışmamızda Antakya'daki Mûsikî ve özelde de Dinî Mûsikî hakkında değerli ve önem arz eden bilgiler toplanarak detaylı araştırmalara ve kaynaklara yer verilmesiyle gerekli incelenmeler yapılması amaçlanmıştır. Dinî Mûsikî'yi incelerken de, diğer semavî dinlerin temsilcilerinin devamlılığını sürdürdüğüne dayanan kent olması hasebiyle Kilise ve Havra'ların mûsikîye etkisi de özet olarak ele alınmıştır. Ayrıca çalışmamızda Türk Din Mûsikî'sine konu olan Tekke ve Camiî Mûsikîsi ile ilgili Hatay'daki icralar hakkında da detaylı incelenmelerin hedef analizleri yapılmıştır. Türk Dinî Mûsikî'sindeki Anadolu'daki uygulamalarla Hatay'daki uygulamalar paralellik arz etmektedir. Ancak farkındalık yaratan uygulamaların üzerinde özellikle durulması, hedeflenen çalışmalardandır.

Giriş bölümü bu tez çalışmasının hedef ve konusu, kaynak değerlendirmesi, çalışmada kullanılan yöntem ve teknik, kaynaklar, çalışmadaki sınırlılıklarla devam edecektir. Tezin birinci bölümünde Hatay Tarihi, Kültür ve Sanatı, İslâmî eserler ve mûsikîye ilişkisi ele alınacaktır. İkinci bölümde ise, Hatay Mûsikî Tarihi, kullanılan çalgı aletleri, düğünler, mevlîdler, Ramazan Mûsikî'si, Cenâze Mûsikî'si, Hataylı mûsikîşinaslar ve Antakya Medeniyetler Korosu ele alınarak sonuç, kaynakça ve ekler ile tez sona erecektir.

Çalışmanın Amaç Ve Konusu

Hatay tarihinde mûsikî önemli bir yer tutar. İnsanların birbirine hoşgörüyü baktığı, ezan, çan ve hazzan seslerinin birbirine karışarak yayılan manevi yapı Hatay'daki mûsikî kültürünün de etkileşimine sebep olmuştur. Antakya, Altınözü, Samandağ, Reyhanlı ilçelerindeki Arap nüfusun ağırlığı ve Arap kültürünün yaşandığı topraklara yakın olması, Arap kültürüyle etkileşimi de beraberinde getirmiştir. Bu etkileşim mûsikî kültürüne de bariz bir şekilde etki etmiştir.

Hatay'ın bu çok dinli ve çok dilli yapısı çok kültürlülüğü de beraberinde getirmesi kaçınılmazdır. Bu çalışmamızda Hatay kültürünün özü olan ve Hatay kültürünü en iyi taşıyan "Hatay Mûsikî'si" konu edilmiştir. Hatay Mûsikî'si bu yüksek lisans çalışması için geniş olacağından sınırları "Hatay'da Dinî Mûsikî" olarak belirlenmiş olup Dinî Mûsikî'nin de çeşitli dinleri kapsamasından dolayı

sınırlar daha da daraltılarak İslamiyet'e ait Dinî Mûsikî'ye ağırlık verilmiştir. Diğer dinlerdeki uygulamalara ise özet olarak değinilmiştir.

Hatay'da daha önce Dinî Mûsikî alanında herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Geçmiş yıllara ait okunan mûsikî, kayıt altına alınmazsa zamanla değışecek, hatta kaybolup gidecektir. Aynı şekilde şu anda okunan ve yaşayan mûsikîmiz de kayıt altına alınmazsa gelecek nesiller bu kùltürden haberdâr olamayacaktır.

Hatay'daki Dinî Mûsikî alanında şu ana kadar hiçbir derleme mevcut değildir. Bu mûsikî kùltürüne sahip olan icrâcılar da gün geçtikçe azalmaktadır. Hâlbuki mûsikî kùltürü meşk edilerek devam eder. Meşk edecek mûsikîşinaslar yoksa o kùltür de yavaş yavaş yok olacak demektir. Kaldı ki şu anda dahi kırk, elli yıl öncesinin Dinî Mûsikî icralarını bulmakta zorluk çekilmektedir. Bu çalışmanın amacı Hatay Dinî Mûsikî geleneğini ve kùltürünü imam, müezzin ve mûsikîşinaslarca okunarak kayıt altına alıp notaya aktarmaktır. Bu vesîle ile mûsikî kùltürümüzün kalıcı hale gelmesi sağlanarak unutulmasının önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

Kaynak Değerlendirmesi

Çalışmaya başlamadan önce kaynak çalışması yaptık. Hatay'la ilgili yazılan, kitap, tez, makale ve röportajlardan ulaşabildiklerimiz şunlardır: Yöntem bakımından 2011 yılında Hüseyin Akpınar tarafından yazılan *şanlıurfa'da Dinî Mûsikî* kitabı; 2018 yılında Egecan Aydın tarafından yazılan *Mardin'de Dinî Mûsikî* konulu yüksek lisans tezi; Hatay tarihi ve mûsikî kùltürü ile ilgili ise; Mehmet Tekin'in 1990'da yazdığı *Mevlîd ve Hatay Mevlîdi* adlı kitabı, 2004 yılında Muzaffer Sünbül'ün yazdığı, *Adana, Gaziantep, Hatay, Kahramanmarař Bölgesi Halk Oyunlarının Yapısal Özellikleri ve Karşılaştırmalı Analizi* adlı doktora tezi, Ensar Göçmez'in *Afganistan'dan Gelen Göçmen Özbekler'in Sosyo-Kùltürel Ve Dinî Hayatları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Hatay İli Ovakent Beldesi Örneği)* adlı yüksek lisans tezi, şükran Sevil şahin'in yazdığı *Antakya'da Kùltürel Ve Demografik Boyutuyla Ölüm* adlı yüksek lisans tezi, 2009 yılında Fatma Bařeymez'in *Çok Kùltürlülük Açısından Hatay; Sosyolojik Bir Yaklaşım* adlı yüksek lisans tezi, Gül İnce'nin 2009 yılında yazdığı *Hatay'da Bulunan Ziyâret-Yatır Yerleri İle İlgili İnanışlar Ve Bu Ziyâretler Etrafında Oluşan Efsaneler* adlı yüksek lisans tezi, Âdem

Tutar'ın 1997'de yazdığı *XX. Yüzyıl Hatay Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası* adlı doktora tezi, Süleyman Eroğlu'nun 2010 yılında yazdığı *Edebi Bir Tür Olarak Mevlîdler* adlı makalesi, Emire Pınar Tatar'ın *Antakya ve Çevresindeki Düğünlerin Sosoyal/Kültürel Değişim ve Etkileşimleri* adlı yüksek lisans tezi, 2007'de Resul Bağlı'nın yazdığı *Hatay İli Harbiye ve Şenköy Beldeleri Müzik Kültürü* adlı yüksek lisans tezi, 2010'da Akın Altıparmakoglu'nun yazdığı *Antakya Halk Müziğinde Kırık Havaların Ezgisel Yönden İncelenmesi* adlı yüksek tezi, Fuat Şancı'nın 2006'da yazdığı *Hatay İlinde Türk Mimarisi* adlı doktora tezi, Erhan Zeteroğlu ve Timur Vural'ın 2018 yılında yazdıkları *Hatay İli Antakya İlçesinde Yaşayan Domların Müzik Kültürleri* adlı makalesi.

Çalışmada Kullanılan Yöntem Ve Teknik

Çalışmamızda okunmasını istediğimiz Camiî Mûsikî'sini bu konuda yetkin olan imam, müezzin ve mûsikîşinâslara okutarak kayda aldık. Kayda aldığımız bu eserleri ölümsüzleştirmek için notaya aktarmaya çalıştık.

Çalışmamız iki bölümden oluşmakta olup, geneleden özele doğru bir yöntem izlenmiştir.

Çalışmanın Kaynakları

Ulu Camiî müezzinlerinden Mustafa Esatoğlu'na "Mevlîd-i Arus" adlı Arapça mevlîdden bazı İlâhiler bizzat Ulu Camiî'de okutularak kayda alınmıştır

Salâlar ve temcîd Yeni Camiî'nin emekli müezzinlerinden Kamil Erkan Hoca'ya Meydan Camiî'nde okutularak kayıt altına alınmıştır. Bazı İlâhiler de Hatay Mûsikî Cemiyeti üyelerinden Musa Gökgör ve Sait Özkan'ın okumasıyla kayda alınmıştır.

Kayda alınan bu eserler Resul Bağlı, Ali Ünal, Ufuk Çetinsu ve Harun Coşkun tarafından notaya aktarılmıştır.

Çalışmanın Sınırları Ve Kısıtlılıkları

Çalışmamız Antakya'yı merkez alarak yapılmış olup, Dinî Mûsikî'ye konu olan diğer dinlerin de mûsikîsi söz konusu olduğundan, çalışmamızda İslâmiyet'e ait Dinî Mûsikî ağırlıklı olarak ele alınarak çalışma alanı sınırlandırılmıştır.

Geçmiş Dinî Mûsikî geleneğini sürdüren kişilerin hayatta olmaması ve tarihi bilgi kaynaklarının bulunmayışı çalışmamızı zorlaştırmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HATAY TARİHİ KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

1.1. HATAY TARİHİ

“Amanos Dağları ve Amik Ovası’nın başlıca zenginlik kaynağı olması nedeniyle, komşularının tutkularını kamçılıyarak zaman zaman saldırılara uğrayan Hatay’ın en eski yerlileri ‘Prototigris’lerdir.”²³ Bu bölgedeki “Altınözü, Şenköy, Antakya ve Çevlik’te 1943–1966 yılları arasında yapılan araştırmalarda elde edilen bulgular M.Ö. 100000–40000 yılları arasında tarihlenmiş ve Orta Paleolitik Dönem özellikleri taşıdıkları belirtilmiştir.”²⁴

Tarihine ışık tutması açısından Hatay’ı coğrafi yönüyle tanıyacak olursak;

Doğu’dan ve Güney’den Suriye, Kuzeydoğu’dan Gaziantep’in İslâhiye ilçesi, Kuzey ve Kuzeybatı’dan Adana’nın Ceyhan ve Yumurtalık ilçeleri, Batı’dan ise İskenderun körfezi ile çevrili olan Hatay, Akdeniz bölgesinin doğusunda yer alan bir sınır ilimizdir. 5403 km² olan alanı yurdumuzun topraklarının %7’si kadardır.²⁵

Hatay, Akdeniz’in en güzel kıyı illerinden biridir. M.S. birinci yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan Hristiyanlığın Kudüs’ten sonra ikinci yayılma yeridir. Bu durum Hatay’ı inanç merkezi haline getirmiştir. Bu özellikleriyle Hatay, birçok yerli ve yabancı turisti cezp etmiş, Akdeniz’in gerek tarihi gerekse turistik açıdan önemli yerlerinden biri olmuştur. Ayrıca Hatay’ın bir sınır ili olması ve Türkiye’nin Ortadoğu’ya açılan kapısı vazifesi görmesi ilin stratejik önemini arttırmıştır.²⁶

Hatay ilinin yönetim merkezi Antakya olup, Merkez ilçesi Antakya ve Defne’dir. Hatay’ın diğer ilçeleri ise; Altınözü, Arsuz, Belen, Dörtyol, Erzin, Hassa, İskenderun, Kırkhan, Kumlu, Payas, Reyhanlı, Samandağ, Yayladağı’dır. Akdeniz iklim bölgesinin doğu ucundadır. Kıyıdan 22 km. kadar içerde olan kentin denizden

²³ *Hatay İl Yıllığı*, (1968), 19.

²⁴ Tekin, *Hatay Tarihi*, 1.

²⁵ Mustafa Karaton, *İlimiz Hatay*, (Özgül Yayıncılık, Isparta, 1968), 13.

²⁶ Yunus Açı, *Hatay İlinin Sosyo Ekonomik Yapısı ve Gelişme Potansiyeli*, (Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, 2008), 19.

yüksekliği ise 80 metredir. Kuzeyde Amanos dağları ile güneyde Kel Dağ (Cebel-i Akra) arasında kalan Aşağı Asi Vadisi'nin başlangıcında, Kel Dağ'ın Kuzeydoğu'sunda, 440 m. rakımlı Habîb en-Neccâr Dağı'nın eteklerindedir.²⁷

“Hitit İmparatorluğu'nun M.Ö. 1200 yıllarında parçalanmasından sonra güneyde kurulan Şam'al Prenslığı'nin iki yüzyıl kadar bağımsızlığını koruması ve M.Ö. 700 tarihinde Asur egemenliğini kabul etmesi ile bölge Asur yönetimine geçmiştir”.²⁸“Reşideddin Oğuznâmesine göre Oğuz Han da M.Ö. 654 yılında Filistin yöresine gelmiş,10 yıl kadar sonrada Türklerin 'Batak şehir' adını verdikleri 306 kapılı Antakya şehrini bir yıllık bir kuşatmadan sonra zapt etmiş ve burada 18 yıl kaldıktan sonra 626 yılında da ayrılmıştır.”²⁹

“Antakya aynı zamanda bir olimpiyatlar şehriydi ve bilindiği kadarıyla Antakya'da ilki M.Ö. 195 yılında olmak üzere M.S. 6. yüzyıla kadar muhteşem olimpiyatlar düzenlenmiştir. Antakya M.Ö.64 yılında Roma İmparatorluğu'na katılmış ve imparatorluğun Suriye eyaletinin başkenti olmuştur. M.S. I. Yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan Hristiyanlık, Kudüs dışında ilk defa Antakya'da yayılmıştır. Ayrıca Hz. İsa'ya inananlara ilk defa burada 'Hristiyan' adı verilmiş olup, ilk kilise Antakya'da kurulmuştur. Önemli ana yolların kavşak noktasında 'El Mina, Seleukeia, İskenderun gibi limanlara sahip olması nedeni ile hem maddi hem de kültürel yönden zengin bir şehir olan Antakya, şehrin içinde ve çevresinde birçok sanat yapıları, anıtlar, mabetler, tiyatro, hipodrom, hamamlar, agora, geniş ve muntazam caddeler vardır. Zenginlerin, önemli kişilerin evlerinin zeminleri eşsiz sanat eserleri olan mozaiklerle süsleniyordu.”³⁰

Antakya, tarihte önemli bir medeniyet merkezidir ve günümüzdeki medeniyetin oluşmasına katkı sağlamıştır. Hristiyanlığı yaymaya çalışan Havârîler' in Roma İmparatorluğu'nun dört büyük şehrini ziyaret ettikleri bilinir. Bu şehirler: Kudüs, İskenderiye, Roma, Antakya'dır. Bu şehirlerde ilk kiliseler kurulur. Daha sonraki yıllarda bu dört şehir Patriklik merkezi ilan edilmiştir. Bundan sonra da

²⁷ Ataman Demir,“Çağlar İçinde Antakya”, *Akbank Kültür ve Sanat Kitapları*, (Ana Basım İstanbul, 1996), 13.

²⁸ Demir, *Çağlar İçinde Antakya*, 22.

²⁹ A. Zeki Velidi Togan, *Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili*, (İstanbul: Ahmed Said Matbaası), 1972.

³⁰ Tekin, *Hatay Tarihi*, 5.

Antakya, Roma–Bizans İmparatorluğu'nun dinî, idarî ve askerî yönetim merkezi olarak Suriye bölgesinde etkili bir şehir olmuştur.³¹

İnsanoğlunun yerleşimine ait ilk izlerin bulunduğu Paleolitik Çağ'dan bu yana tarihi ve doğal birçok güzelliğe sahip Antakya “dünyanın ilk aydınlatılan caddesi” olan tarihi Kurtuluş (Herod) Caddesi ile de adından söz ettiriyor. Antakyalılar tarafından “Nişantaşı” olarak anılan ve Ortadoğu'nun zenginlerinin gelip alışveriş yaptığı tarihi bölge kentin en işlek bölgesinde yer alıyor. Eskiden Ürdün'den, Lazkiye'ye tüm Ortadoğu'dan insanlar alışverişe Herod Caddesi'ne gelirmiş. Kral Herod zamanında müthiş parlak dönemini yaşayan kentte insanlara gündüzleri yetmez olmuş ve geceleri ışıklandırma gereği duymuşlar. İnovasyonun ilk yapıldığı cadde burasıdır. O çalışmalar eşliğinde Kurtuluş Caddesi, şu anda her ne kadar ‘dünyada ilk ışıklandırılan cadde’ olsa da bunun temelinde ihtiyaç ve oradaki ticaret hacminin geniş olması ve tüm Ortadoğu'daki sosyetenin Kurtuluş Caddesi'nde buluşması yatmaktadır.³²

1.2. ANTAKYA TARİHİ KRONOLOJİSİ

Kunula (Çatal Höyük) M.Ö 1500 Öncesi Patina Krallığı/Hitit İmparatorluğu

Açana Höyüğü M.Ö 1500 Öncesi Patina Krallığı/Hitit İmparatorluğu

M.Ö 642 Babilliler Dönemi

İnnus M.Ö 543 Persliler Dönemi

Seleukia Pieria M.Ö 333 Bizanslılar

Seleukeia Pieria M.Ö 312 Selevkosların Merkezi

Antiuchus M.Ö 305 Selevkosların Merkezi

Antakiye 260 Sasaniler Şehinşah Dönemi

Antiuchus 527 Bizanslılar Justniaus Dönemi

Antakiye 638 Hz. Ömer ve Emeviler Devri

Antakiye 750 Abbasiler Ebu'l Abbas Dönemi

³¹ Gürhan Bahadır, *İslam Fethinden Haçlılara Kadar Antakya 636-1100*, (Hatay: Antakya Belediyesi Yayınları, 2010), 267., Hanifi Özalp, *İbnü'l-Adim'in (Bugyetu't-Taleb fi Tarihi Haleb)* adlı kitabının ilk cildinden Antakya Tarihi ile ilgili sayfaların tahkikli çevirisi, (Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, 2013), 2.

³² Dünya Türkler Birliği”, *Turkish Form*”, Erişim: 23 Temmuz, 2017.
<https://www.turkishnews.com/tr/content>.

Antakiye 890 Abbasiler [Hamdaniler Emirliği (Şii)] Dönemi
Antiuchus 968 Bizans Nikeforas 11 Fokas Dönemi
Antakya 1084 Selçuklu Süleyman Şah Dönemi
Antiuchus 1097 (Haçlı Seferleri)Antakya Prensligi
Antakiye 1188 -1248 (Eyyubiler Dönemi)Antakya Prensligi
Nahiye-i Antakya 1268 Arap Vilayeti-Halep/Memlûklü Türk Devleti
Nahiye-i Antakya 1411 Özeroğlu Beyliği(Dört Yol)Arap Vilayeti/Memlûk Devleti
Nahiye-i Antakya 1517 Arap Vilayeti-Halep/Memlûklü Devleti
Nahiye-i Antakya 1520 Üzeyr Sancağı(Payas)Arap Vilayeti /Osmanlı Devleti
Nahiye-i Antakya 1522 Üzeyr Sancağı(Payas)Adana Eyaleti
Antakya Kaza 1697 Halep Sancağı-Halep Eyaleti
Antakya Kaza 1702 Sancak Merkezi, Antakya Sancağı-Halep Eyaleti
Antakya Kaza 1865 Halep Sancağı-Halep Eyaleti
Antakya Kaza 1918 Hatay Cumhuriyeti Merkezi
Antakya Kaza 1939 Vilayet Merkezi Hatay Vilayeti/Türkiye Cumhuriyeti Antakya İlçesi
2012 İl Merkezi, Hatay İli, Büyükşehir³³

Antakya’da “Miladî I. ve VI. yüzyıllarda korkunç zelzeleler şehri harabeye çevirmiştir. 526 yılı zelzelesi bölgede 250.000 insanın hayatına mal olmuştur.”³⁴Bölgede yıllarca sayısız yıkıcı deprem yaşanmasın arağmen yöre halkı kutsal addettiği toprağını yine de terk etmemiştir.

638 yılında Suriye’de fetihler yapan Ebu Ubeyde İbn-ül Cerrah komutasındaki ilk İslam ordusu Antakya’yı kuşatıp, anlaşma ile teslim almıştır.³⁵

Tarihteki bu olay neticesinde “dokuz asırdan bu yana devam eden ve Roma İmparatorluğu döneminde ‘Doğunun Kraliçesi’ olarak anılan, İmparatorluğun doğu

³³ İsmail Yiğit, “Tarih” Erişim: 15 Eylül 2018, <https://ismailyigit4.blogspot.com/2013/06/antakya-tarihi-kronolojisi.html>.

³⁴ Hatay İl Yıllığı, (1968b), 35.

³⁵ Tekin, *Hatay Tarihi*,6.

sınırında önemli bir askeri üs, bir kültür ve ticaret merkezi olan Antakya'nın tarihinde bir dönem kapanmıştır.”³⁶

“877’de Tolunoğulları’nın, daha sonra İshidî’lerin egemenliği altına giren Antakya 944 yılında Hamdanoğulları’nın Halep koluna bağlanmıştır. 968 yılında Bizans ordusunun kuşattığı şehir 969 yılında teslim oldu. Böylece 331 yıl süren müslümanlar dönemi sona ermiş oldu.”³⁷

Yaklaşık yüz küsur yıl sonra 1084’te Antakya, bu seferde Anadolu Selçuklu Hükümdarı Kutalmışoğlu Süleyman Bey’in eline geçti. ³⁸ Daha sonra Haçlı seferlerinde 300.000 kişilik bir ordu tarafından kuşatılan Antakya,1097’den 1098’e dek bir yıl dayandı. Haçlılar ancak 3 Haziran 1098 tarihinde şehre girdiler.³⁹

“13. yüzyılda Melik Zahir Baybars yönetimindeki Memlük orduları Amik ovasına kadar ulaşmış, 18 Mayıs 1268 tarihinde şiddetli bir savaş sonucunda Antakya’yı zapt etmiştir. Memlüklüler’in gelişi ile Antakya’da 171 yıl hüküm süren Antakya Haçlı Prensligi böylece sona ermiş oldu. 14. yüzyılda yöreyi ziyâret eden Seyyah İbn Batuta, Antakya’nın çok büyük ve kadim bir şehir olduğunu, etrafındaki sağlam surların Şam şehirlerinden hiçbirinde olmadığını, Melik Zahir Baybars’ın bu şehri fethettikten sonra surlarını tamamen tahrip ettiğini, Antakya ahalisinin kalabalık, binalarının çok güzel olduğunu, her yandan su kaynadığını ve her yerin yeşillik olduğunu, şehrin dışından Asi Nehri’nin geçtiğini, şehirde Habib en-Neccar’ın kabrinin olduğunu, yanı başındaki tekkede gelip geçen yolculara ve gariplere yemek ikram edildiğini, bu tekkenin üstadının Muhammed b. Ali olduğunu, yaşının yüzü aşkın ama gücü ve kuvvetinin yerinde olduğunu, O’nu ziyâret ettiğini, Amik ovasında Türkmenlerin sürüleri ile konakladıklarını yazar.”⁴⁰

O dönemde Amik ovasında Bozoklardan Avşar, Beydili ve diğer Türkmen boyları yasıyordu.”⁴¹

³⁶ Demir, *Çağlar İçinde Antakya*,55.

³⁷ Tekin, *Hatay Tarihi*,7.

³⁸ Hatay İl Yıllığı, (1968b), 35.

³⁹ Osman Yalçın, *Hatay*, (İstanbul: Özyürek Yayınları, 1982), 34.

⁴⁰ *İbni Batuta Seyahtnâmesi*(Abu Abdullah Muhammed İbni Batûta Tanci), Çev. A.Sait Aykut, (İstanbul, 2004), 2: 115.

⁴¹ Tekin, *Hatay Tarihi*, 10.

“12 Ağustos 1516 günü Osmanlı ordusu (Yavuz Sultan Selim) ile Memlük ordusu arasında Mercidabık'ta yapılan savaşı Osmanlı ordusu kazandı.”⁴²“Antakya ve çevresi, seyyahların da belirttiği gibi Osmanlı dönemi öncesinde Türkmenlere meskûn, Türk kültürünün hâkim olduğu bir bölge idi.”⁴³

“Osmanlılar 1516 yılında Antakya ve çevresinde böyle bir ortam buldular. Önceki yapı ve yaşayış bu dönemde kesintiye uğramadığı gibi yeni unsurlarla güç kazandı, zenginleşerek varlığını sürdürdü. Bu dönemde bölge Canbolatoğlu ve Belen Savaşları sayılmazsa hemen hemen hiç savaş görmedi. Dört asır süren bir barış dönemi yaşanmış olması, bu dönemin durgun ve ölü bir devre olarak geçtiği anlamına gelmemelidir. Çünkü ana yol üzerinde olan ve iki iskelesi bulunan şehir ülkenin nabız atışlarının her an hissedildiği, izlenebildiği bir konumdaydı. Bu konum, yörede sürekli bir canlılığa, ülkedeki bütün olayların heyecan ve sıkıntılarının paylaşılıp dertlere ortak olunmasına yol açıyordu.”Osmanlı döneminde Payas, İskenderun, Belen ve Antakya'dan geçen anayol; ekonomik, ticari ve askeri yönlerden olduğu kadar hacı kabilelerinin geçtiği başlıca yol olması yönünden de ayrı bir öneme sahipti.⁴⁴

Evliya Çelebi 1648'de Antakya'da bulunmuş ve bu şehir hakkındaki gözlemlerini *Sehayatnâmesi*'nde; Antakya'nın eski bir kent olduğundan, çeşitli dillerde Entakye, Antakya, Ayn-ı Takya, Antakiye ve Antekiye gibi adlarla anıldığını, bunlar arasında en çok kullanılanın Entakye ve Antakya olduğunu, Antakya adının, Takyonos tahtı, An-Takyanos, Antiyehos'dan bozulan bir kelime olup, bu İmparator'un hükümet merkezinin Roma ve Antakya olduğundan bahsederken Antakya'nın İstanbul'dan önce kurulduğunu belirtir. Surlardan ve kalelerden eski ve yeni Antakya kalesi diye bahseden Evliya'ya göre surlar, oniki mil veya seksen adım uzunluğunda, oniki saatte dolaşılabilir, duvarların yüzü seksen yedi arşın olan, çok büyük bir kaledir. Evliya Çelebi kentte sekiz tane sarayın varlığından, yedi yerde cami ve mescitler içinde bütün ilimlerin öğretildiğinden, dersiâmların

⁴² Tekin, , *Hatay Tarihi*, 11.

⁴³ Agop Dilaçar, "Alpin İrk, Türk Etnisi ve Hatay Halkı", *Cumhuriyet HalkPartisi Konferanslar Serisi*, Kitap- 19, (Ankara: Recep Ulusoğlu Basım, 1940), 16-17.

⁴⁴ Tekin, *Hatay Tarihi*, 12.

fazıl ve bilgin kişilerden oluştuğundan ve kırk kadar sübyan mektebi olduğundan bahseder.⁴⁵

16. ve 17. yüzyıllarda Gavurdağları'nın doğu eteklerindeki bölgeler, o dönem Celali isyanlarından etkilenerek yerleşik aşiretlerde ayaklanmalar görülmüş, köyler tahrip edilmiş, yol güvenliği kalmamıştır. Bu karışıklıkları önlemek nüfus ve üretim dengesini kurmak ve huzuru sağlamak için devlet 17. yüzyıl sonları ile 18. yüzyıl başlarında kapsamlı tedbirler alındı. Büyük bir iskân projesini uygulamaya koydu. Bunun bölgeye yansması olarak Antakya, Lazkiye, Hama, Humus, Trablusşam dolaylarına da konargöçer halde yaşayan çok sayıda Türkmen Yörük aşireti iskân edildi.⁴⁶

17.yüzyıla kadar hiç Hristiyan bulunmayan Antakya'da 18.yüzyıldan itibaren Hristiyan aileler yeniden yerleşmeye başladılar,⁴⁷ dolayısıyla Antakya, İskenderun ve havalisi bölgede yabancı okul açma konusuna çok önem verdiler. Burada açılan ilk yabancı okul, Samandağ İngiliz Okulu'dur (1846). Daha sonra bu okula Alman, İtalyan ve Fransız misyoner okulları ve Ermenilere hizmet amacıyla kurulmuş olan kurumlar da eklenerek memleketin ticaret ve servetini gündün güne ellerine geçirdikleri görülmüştür. Osmanlı, bu olumsuz kadrolaşma faaliyetlerini kesmek ve nüfusu kontrol altına almak amacıyla önlemler almıştır. Şehrin nüfusu 1840'lı yıllardan sonra buraya yerleştirilen göçmenlerle artmaya başlamıştır. Nitekim 1845 yılında Reyhanlı aşireti, 1883 yılında da merkez göçmenleri getirilerek Amik ovasına yerleştirilmiş, bunlara ev ve tarla verilmiştir.⁴⁸

Osmanlı döneminde Antakya, bir ticaret ve transit merkezi olması yanında bilim, kültür yönünden önemli bir yere sahipti. Burada çok sayıda ilim adamları ve şâirler yetişmiş, bunların çoğu İstanbul, Halep ve Şam gibi büyük merkezlerde de tanınmışlardır. Hatta 17. ve 18. yüzyıllarda Antakya'da sadece Antakyalı ilim adamlarının eserlerinden oluşan ve "İslâm Dâr'ül Ulûmu" adıyla anılan bir kütüphane kurulmuştur. Antakya'nın tarihinde kitap ve kütüphane ile şâirler ve ilim

⁴⁵ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, Haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, 3.Kitap, (İstanbul: Yapı Kredi Yay. 1999), 31.

⁴⁶ Tekin, *Hatay Tarihi*, 25.

⁴⁷ Demir, *Çağlar İçinde Antakya*, 95.

⁴⁸ Pars Tuğlacı, *Osmanlı Şehirleri*, (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1985), 28.

adamları ayrılmaz iki unsurdur. Çünkü eldeki bütün isimler, geçmişten günümüze kalan eserler yoluyla ulaşmıştır.⁴⁹

Antakya, Osmanlı tarihi boyunca Halep vilayetine bağlı bir kaza olarak kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonunda diğer güney illerle birlikte İngiliz işgaline uğramış, daha sonra Fransızlar hâkim olmuştur.⁵⁰ Bu dönemde Fransızlar bölgedeki çıkarları için ellerinde ne varsa kullanmışlardır. Yapılan zulûmler dayanılmaz bir hal almış, husûmet artmış ve artık Türkiye Cumhuriyeti'nden bu konuda hızlı adımlar atılması beklenmiştir. Nihayet yapılan çok yönlü uğraşlar sonuç vermiş ve Hatay diplomatik yollarla anayurda bağlanmıştır. Bu aşamada önce Hatay Devleti kurulmuş (2 Eylül 1938), daha sonra “Fransa ile Türkiye arasında ‘Hatay Mıntikasının Türkiye’ye İadesine Dair’ Hatay Anlaşması imzalanmıştır (23 Haziran 1939).⁵¹

Türkiye Cumhuriyeti'nin bir ili olarak tarih sayfalarında yer alan Hatay, kozmopolit yapısına rağmen kültürel bütünlüğünü bozmamıştır. İnsanlar mahallelerde yan yana yaşayarak, farklı dil konuşup farklı dinlere inanmış, işgal yıllarında düşmanların fütursuz çabalarına rağmen bir olma özelliğini de bugüne taşımışlardır. Bu birlikte yaşama iradesi çeşitli etkinliklerle ve kültürel faaliyetlerle sürdürülmektedir.

1.3. HATAY'DA İSLÂM ESERLERİ

Kültürümüzde medeniyetin ve kültürün taşıyıcısı mimarî ile doğrudan ilişkilidir. Osmanlının yükseliş döneminde mimarî de, mûsikî de, güzel sanâtlar da zirveye çıkmıştır. Özellikle mûsikî ile mimarî birbirleriyle çok ilgilidir. Çünkü mûsikînin icra edildiği mekân önemlidir. Özellikle ses sistemlerinin olmadığı dönemlerde sesi en güzel şekilde toparlayacak ve muhatabına en güzel şekilde ulaştıracak yerler yapılması ihtiyacı hâsıl olmuştur. Camiî ve Tekke Mûsikîs'inin icrası doğrudan bu mimariyi ilgilendirmektedir. Camiîlerin yapılmasında kubbe

⁴⁹ Bu konuda “Dr. Vahit Çabuk, İstanbul kütüphanelerinde yaptığı katalog taramasında, ‘Antaki’ nisbesi taşıyan ve eserleri bilinen 40’tan fazla ilim adamının adına rastlamış, el yazması ve çoğu Arapça olan eserlerini incelemiştir. Bunlar dışında ‘Antaki’ mahlasını kullanmamış fakat başka Antakyalı olan âlim ve şâirlerin bulunması da muhtemeldir.”, Mehmet Tekin, *Hatay Tarihi*, 125-126.

⁵⁰ *Hatay İl Yıllığı*, (1968b), 37.

⁵¹ Tekin, *Hatay Tarihi*, 2000, 227.

yapıları akustik bakımından ince hesaplar yapılarak inşa edilmiştir. Yine hemen her camiînin yanında ezanı en uzak noktaya ulaştıracak minareler de mûsikîmizin vazgeçilmez mekânlarındandır. Şeyh Ali, Şeyh Ahmed Kuseyrî, Yeni Camiî gibi bazı camiîlerin gerek ismiyle gerekse bulunduğu mekânla belli bir tarîkate ev sahipliği yaptığından dolayı Tekke ve Camiî Mûsikî'sinin iç içe icra edildiği yerler olması da bir gerçektir. Onun için mûsikînin öğretildiği ve icra edildiği bu eserleri burada zikretmeyi uygun bulduk.

1.3.1. Hatay'da Camiîler

Habîb en-Neccâr Camiî: Bir Roma tapınağından kiliseye, daha sonra da müslümanların Antakya'yı fethinden sonra camiîye dönüştürülmüştür. Camiînin ilk inşasının 638 yılında Antakya'nın fethinden sonra Ebu Ubeyde Bin Cerrâh, ikinci inşasının 1222'de Memluk Sultanı Baybars tarafından gerçekleştirildiği kabûl edilir. Avlunun Kuzeyi'nde ve Batısı'nda medrese odaları, Kuzeybatı köşesinde 12 sütun ve kitabesi bulunan bir şadırvanı vardır. Hz. İsa'nın havarilerine ilk inanan ve bu uğurda canını veren bir Antakyalı'nın adını taşımaktadır. Geniş gövdeli, tepede ahşap şerefesi bulunan yüksek minaresi ile tanınır. Minarenin kürsü kısmının sağ ve solundaki iki odada ikişer azizin mezarları vardır. İlk odada Antakya Halkı'nı imana davet etmek üzere Hz. İsa'nın gönderdiği iki resul Yahya (Yuhanna) ve Yunus (Pavlos) Hazretleri'nin sandukaları bulunmaktadır. Avlunun Güneydoğusu'nda bulunan kapı, Habîb en-Neccâr ziyâretine açılır. Buradaki geniş mekândan sağda daha küçük bir mekâna geçilir, oradan yine merdivenlerle, camiî tabanından 4 m kadar aşağıda bulunan Habîb en-Neccâr ve Şem'un mezarlarının olduğu kısma inilir.⁵²

⁵² Fuat Şancı, *Hatay İlinde Türk Mimarisi*, (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2006), 17, 18.

Şekil 1: Anadolu'nun ilk camii Habîb en-Neccâr

Kaynak : Ne Zaman Buldun.com. “Din, Yaşam” erişim: 1 Kasım 2018,
<http://www.nezamanbulundu.com/2016/04/anadolunun-ilk-camisi-habib-i-neccar.html>.

Ulu Camii: Camii'nin 1271 yılında Memlûk Sultanı Baybars tarafından yaptırıldığı sanılmaktadır. Doğu- batı yönünde uzanan dikdörtgen planlıdır. Doğu ve batı yönünde bulunan taç kapılardan girilen avlusu geniş, taş döşeli, şadırvanlıdır. Camii'nin Osmanlı tarzında yapılmış silindirik geniş gövdeli ve yüksek minaresi şerefeli, sivri külahlıdır ve bir kaç defa tamir görmüştür. Camii ve medrese odalarının yapımında düzgün kesme taş kullanılmıştır.⁵³

Şeyh Ali Camii: Camii'nin Memlûklular döneminde 15. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Şeyh Ahmed Kuseyrî ailesi ile ilgili ve Halvetî Tarîkatı'nın merkezi olan Camii'nin Güneybatı köşesindeki türbe kapatılarak iptal edilmiş, sadece kitabesi bırakılmıştır. Vakfedilen gayrimenkuller arasında “Beit-i Şeyh Ali” (Şeyh Ali Evi) olarak isimlendirilen bir evin de olması, Şeyh Ali Camii ile evkaf defterinde yer alan Şeyh Âlâüddin bin Şeyh İbrahim el-Halvetî Camii'nin aynı camiiler olduğuna işaret etmektedir. Nitekim 16. yüzyılda Antakya'nın mahallelerinden biri de “Sofiler nam-ı diğer Şeyh Ali Halvetî” adını taşıyordu.⁵⁴ Dolayısıyla bu mahalle Halvetî Tarikati'nden olanların faaliyet

⁵³ Şancı, *Hatay Mimarisi*, 43-45.

⁵⁴ Enver Çakar, *XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı (1516-1566)*, (Elazığ /Fırat Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi yayınları, 2003), 52.

gösterdikleri bir iskân alanıydı ve adını burada inşa edilen Camiî'den ve tarikatın sufilerinden alıyordu. Bugün külliye şeklinde olduğu görülen ve birçok onarım geçirdikten sonra ilk şeklini kaybettiği anlaşılan Camiî, düzgün kesme taş kullanılarak yapılmış sade bir yapı olup, altı adet odası olan medresesi, taş döşeli avlusu ve şadırvanı da vardır.⁵⁵

Sofular Camiî: Yapılış tarihini bildiren bir kitabesi bulunmamaktadır. İlk inşasının 14. yüzyılın başında gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Bugünkü Camiî'in 1872 depreminde yıkılan Camiî'in malzemeleri kullanılarak inşa edildiği sanılmaktadır. Mevcut Cami, mihrap duvarına paralel sahınlı kırma çatı örtüsü ile Antakya'da uygulanan bir planın takipçisi durumundadır. Bu Camiî'de en ilginç uygulama harim kapısının kible yönüne alınmış olmasıdır.⁵⁶

Yeni Camiî: Bakırcılar Çarşısı ile eski debbağhane arasında bulunan Camiî 18. yüzyıl ortalarında Civelek Hacı Bekir Ağa tarafından yaptırılmış, 1872 depreminden sonra tamir ettirilmiştir. Kitabeleri vardır. Kitabe'de avlu kapısının H. 1127 M. 1715 yılında tamamlandığı anlaşılmaktadır. Kitabe'de geçen "Zühriyye âli makam" ifadesi ile vakfiyede belirtilen tekke ibaresi birlikte değerlendirildiğinde Halveti Tarikatı'nın bir kolu olan ve Halveti şeyhlerinden Ahmed Zühre'nin (Ö. 1744) kurduğu Zühriyye kolu ile alakalı olabilir. Kesin olmamakla birlikte 1702 tarihli vakfiyede belirtilen onarımdan sonra burası Zühriyye Tekkesi olarak kullanıldığından veya bu ismi harim girişi üzerindeki kitabede geçen Muhammed Zühre isminden almış olabilir. Yapımında kesme taş kullanılmıştır. Kübik planlı, kubbelidir. Haziresinde Civelek ailesi fertlerine ait mezarlar bulunur. Şadırvanı vardır. Taş işçiliği ile dikkati çeken minaresi yuvarlak gövdeli, tek şerefeli, sivri külahlıdır. Mimarı bilinmemektedir.⁵⁷

Nakîb Camiî: İnşasını bildiren bir kitabesi bulunmamaktadır. 16. yüzyıl başlarında yapıldığı tahmin edilmektedir. 1872 depreminden etkilenecek onarılmıştır.⁵⁸

⁵⁵ Fuat Şancı, *Hatay İlinde Türk Mimarisi*, (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi 2006), 72.

⁵⁶ Şancı, *Hatay Mimarisi*, 63.

⁵⁷ Şancı, *Hatay Mimarisi*, 116.

⁵⁸ Fuat Şancı, *Hatay Mimarisi*, 90.

Meydan Camii: İlk inşasını belirten bir kitabesi yoktur. Camii, Doğu ve Batı'da birer kapısı bulunan, şadırvanlı avlulu ve avlunun kuzeyinde yan yana sıralanmış medrese hücrelerinden müteşekkildir. Avluya minare altındaki taç kapıdan girilir. 2018 yılında restore edilmiştir.

Kantara Camii: Kantara Camii Doğu ve Batı yönlerdeki kapılardan girilen avlunun Kuzeyi'nde medrese hücreleri, Güneyi'nde Camii ve Doğusu'nda sokağa bakan minare kaidesindeki çeşmeden oluşan bir manzumedir. Kesme taşla inşa edilmiştir. Avlu girişindeki 1847 tarihli kitabe, Camii'in büyük çaplı bir onarım geçirdiğini göstermektedir.⁵⁹

Servili Camii: Külliye, şadırvanlı avlu içerisinde Camii, seki şeklindeki namazgâh ve medrese hücrelerinden oluşur. Avlunun içerisinde yüksekçe bir seki bulunmakta olup, yazları açık havada namaz kılınmaktadır.

Ağca Camii: Meyilli bir arazide kurulu camiye merdivenle çıkılan bir kapıdan girilir.

Sarımiye Camii: Camii'in ilk inşasının 14. yüzyılın ilk yarısında gerçekleştiği, bugünkü şeklini çeşitli zamanlarda yapılan onarımlar neticesinde aldığı sanılmaktadır. Minârenin altındaki taç kapıdan girilen cami, çatı örtülü küçük bir harime sahiptir. İlk inşaatı gerçekleştiren kişinin ismi Sarumuddin Şeybani veya Ramazanoğlu Sarımuddin İbrahim olmalıdır. İkinci onarımı yaptıran kişinin adı Hacı Halil olarak kitabede verilmiştir.⁶⁰

Mahremiye Camii: Minârenin altındaki taç kapıdan girilen bir tünel ve onbir basamaklı bir merdivenle şadırvanlı avluya ulaşılır. Harimi örten ahşap çatı ortadaki üç kemer üzerine oturmuştur. Camii'in önemli farkı mihrap nişi içerisinde açılan küçük penceredir. Bu uygulama Hatay bölgesinde yaygın kullanım alanı bulmuştur.⁶¹

Ahmediye (Şih Ahmed) Camii: 1842 yılında inşa edilmiştir. Şadırvanlı avlu içerisinde günümüze ulaşmayan medresesinde 1903'te 26 öğrencisi mevcut olan⁶²

⁵⁹ Şancı, *Hatay Mimarisi*, 134-135.

⁶⁰ Şancı, *Hatay Mimarisi*, 151.

⁶¹ Şancı, *Hatay Mimarisi*, 169-170.

⁶² Âdem Kara, , 19. *Yüzyılda bir Osmanlı Şehri Antakya*, İstanbul, 2005, 92.

Camiî'nin giriş kapısının batısında yer alan kitabesine göre H.1258 M.1842 yılında yapıldığı belirtilmektedir.⁶³

Affan Ertuğrul Camiî: Sultan II. Abdülhamit Han'ın (1876-1909) saltanatı döneminde 1895 yılında inşa edilmiştir.⁶⁴

Osmanlı Camiî: Sultan II. Abdülhamit Han'ın (1876-1909) saltanatı döneminde 1895 yılında inşa edilmiştir.⁶⁵

Orhanlı Camiî: Sultan II. Abdülhamit Han'ın (1876-1909) saltanatı döneminde 1895 yılında inşa edilmiştir.⁶⁶

Şekercik Camiî: Taç kapısı sekizgen gövdeli minarenin altındadır. Camiînin 1869 yılında inşa edildiği sanılmaktadır.⁶⁷

Şeyh Muhammed Camiî: 1718 yılından önce yapıldığı düşünülmektedir. Taç kapısı minarenin altındadır. Avluya basamaklarla ulaşılır.⁶⁸

Şeyh Ahmed Kuseyrî Camiî: Ahmed Kuseyrî Camiî ve Türbesi, Antakya-Yayladağı yolu üzerinde, Antakya'ya 25 km. uzaklıkta bulunan Şenköy'dedir. Osmanlı döneminde yaşamış bir veli olan Şeyh Ahmed Kuseyrî'nin türbesi ve aynı avluda bulunan camiî XVI. yüzyıla tarihlendirilmektedir.⁶⁹

Belen Kanuni Sultan Süleyman Camiî: Kanuni Sultan Süleyman Camiî, Hatay'ın Belen ilçesinde yer almaktadır. Kanuni Sultan Süleyman tarafından 1553'te tek kubbeli olarak yaptırılmıştır. Günümüze orijinal durumu ile ulaşamamıştır. Yakınında bir de kervansaray bulunmaktadır.⁷⁰

Yayladağı Kasım Bey Camiî: O dönemde Abbasiler, Türk boy ve aşiretlerini buraya yerleştirerek Savcılaşireti reisi Kasım Bey'i buraya Bey olarak atamıştır. Kasım Bey, Yayladağı'nı Bizanslılar'dan alıp, Kasım Bey Camiî ve köprüsünü yaptırmıştır. Kasım Bey, yaptırdığı bu eserlerin idaresi için, Kesap,

⁶³ Şancı, *Hatay Mimarisi*, 231.

⁶⁴ Şancı, *Hatay Mimarisi*, 253.

⁶⁵ Şancı, *Hatay Mimarisi*, 258.

⁶⁶ Şancı, *Hatay Mimarisi*, 598.

⁶⁷ Şancı, *Hatay Mimarisi*, 702.

⁶⁸ Şancı, *Hatay Mimarisi*, 592.

⁶⁹ Şancı, *Hatay Mimarisi*, 418.

⁷⁰ Şancı, *Hatay Mimarisi*, 437-437.

Kozluk, Helgin ve Şakşak gibi yerleri vakfetmiştir. Camiî ve köprü 1000 yıllık yaş ile Yayladağı'nın en önemli tarihi eserlerindedir.⁷¹

İskenderun Kaptanpaşa Camiî: Üzerinde herhangi bir kitâbe mevcut değildir. Kaptanpaşa Camiî 1866 yılında yapılmış, 1969 yılında yıkılarak yeniden yapılmıştır.⁷² Yapımında renkli taş kullanılan yuvarlak gövdeli ve şerefeli, sivri külahlı minaresi halen ayaktaadır.

Payas Külliye Camiî: Camide tezyini unsurları taçkapılar, mihrap ve minberin orijinal parçasında bulunmaktadır. Güneyli tesirler olarak Osmanlı sanatında görülen renkli taş kullanımı burada mahalli üslup özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatay'da, yalnızca bu külliye de görülen özellikler arasında, avlunun kuzey kapısında görülen dilimli kemer formunu, mukarnas kavsaralı ve mihrabiyeli taçkapıyı, sayabiliriz. Minarenin papuçluğundaki mukarnaslar ise bölgede yaygın kullanım alanı bulmuştur. Minarenin kısa tutulan gövdesi bölgesel bir özellik olmasına karşın şerefe Osmanlı anlayışı ile ele alınmıştır. Külliye de genel planlamada merkezin belirleçiciliğine karşın tezyini unsurlarda ve detaylarda mahali üslubun ağırlığı görülmektedir.⁷³

1.3.2. Hatay'da Medreseler

Hatay'daki medreseler genel olarak camiîlerin avlusunda çevrili odacıklar halindedir ve her bir oda avluya açılır. Eskiden bu medreselerde köyden gelip kalacak yeri de olmayan Antakya'da İmam-Hatip Lisesi'nde okuyan öğrenciler de kalırdı. Şu anda da kalan öğrenciler var ancak devlet tarafından yurtlar yapıldığı için çok yaygın değildir. Burada Kur'ân-ı Kerîm öğretilir, dinî ilimler öğretilir. Camiî medresesinde kalıp da müezzinden, imamdan uzak olmak olur mu? Elbette ki o camiînin müezzininin ve imamının kıraati, mûsikîsi bu öğrencileri etkiler, onlara da ezan okuma, müezzinlik yapma konusunda görev verilir. Sesi iyi olanlar, mûsikîye ilgisi olanlar burada sivrilir, meşklere katılır ve yetiştirilir. Hatay'daki medreselerin başlıcaları şunlardır:

⁷¹ Şancı, *Hatay Mimarisi*, 528.

⁷² Şancı, *Hatay Mimarisi*, 632.

⁷³ Şancı, *Hatay Mimarisi*, 463.

Belen’de Kanuni Sultan Süleyman Medresesi

Payas’ta Sokollu Külliyesi Medresesi (Halen mevcuttur)

Dörtyol’da Ocaklı Medresesi.

Erzin’de Erzin Medresesi .

Antakya’daki Medreseler: Antakya’da 20. yüzyıl başlarında mevcut olup 1. Dünya Savaşına kadar faaliyetini sürdüren 11 medrese vardı. Bunlar camiîlerle aynı vakfa bağlı faaliyet gösteriyordu. Antakya’da inşa edilen medreselerde dersane olarak nitelenecek mekânlar bulunmamakla birlikte dersler ya müderris odalarında ya da camiî içerisinde veriliyor olmalıydı.⁷⁴ Camiî avlusunda yan yana sıralanmış odalar halinde yapılan bu medreseler bugün de mevcuttur.

Habîb en-Neccâr Medresesi: Habîb en-Neccâr Camiî’nin yanına yapılan Antakya’nın en eski medreselerinden biri olan Habîb en-Neccâr medresesi 1903 yılına kadar öğrenime açıktı. Camiî avlusunu iki yönden çeviren Halil Ağa isimli bir hayırseverin yaptırdığı medrese, sonraki yıllarda Mürselzâde Hasan Ağa tarafından tümüyle yenilenmiş ve bunu belirten bir kitabe de doğu tarafındaki odalardan biri üzerine yerleştirilmiştir. Kitabe şöyledir:

“Hayrı cari eyledi bunda Halil Ağa bina

Gel oku dersi hulkûs ile ona eyle duâ

Oldu tâmiri tamam o dedi tarihini tam

Kıldı Mürselzâde İhsân hücre inşa kâmilen”.

Bu medresede Antakya’nın ünlü kişilerinden Mahmut Hoca ve Kömürçukurlu Ali Efendi ders vermiştir. Medresenin yanı başında da Habîb en-Neccâr’ın mektebi bulunmaktaydı. Burada 1898-1923 yıllarında Mehmet Kâzım Uncu ders vermiştir. I. Dünya Savaşı yıllarında Hafız Ahmed ve Hacı Recep Efendiler, daha sonra da Ahmed Hamdi, Tavilzâde Mehmet Efendi burada ders vermişlerdir.⁷⁵

⁷⁴ Şancı, *Hatay Mimarisi*, 695.

⁷⁵ Mumsema, “İslâm arşivi” erişim: 12.06.2018, <https://www.mumsema.org/misafir-sorulari/147659-osmanli-doneminde-hatay-da-yapilmis-olan-medreseler-nelerdir.html>.

1.3.3. Kütüphâneler

Halep Vilayeti Salnâmeleri'nde⁷⁶ 19. yüzyıl sonlarında Antakya'da 27 medrese ve kütüphâne olduğu kaydedilmiştir. Ancak Bu toplam bir sayı olup, nitelikler belirtilmemiş, medreselerde kitaplık odası ile camiilerdeki kitaplıklar birlikte kaydedilmiştir. Aslında bağımsız tek kütüphâne 1873 yılında Nakib Camii avlusundaki odada kurulan Rauf Efendi Kütüphânesi'dir.⁷⁷

1.3.4. Tekke ve Zaviyeler

Tekke, bir şeyhin yönetiminde tasavvuf eğitiminin verildiği mekân olarak tanımlanır. Tekkeler daha ziyade toplumun mânevî ve ahlâkî açıdan eğitilmesine yönelik esaslar üzerinde yoğunlaşmıştır. İlk tekkeler basit bir oda ve küçük bir mekândan ibaretti. Zamanla değişik mimari özellikler kazanan ve çok farklı birimleri içine alan tekke yapıları ortaya çıkmıştır. Tekkeler değişik zamanlarda ve değişik coğrafyalarda “zâviye, hankah, dergâh, ribât, âsitâne, buk'a, imaret, düveyre, savmaa, mihrap, tevhidhâne, harâbat” gibi isimlerle anılmıştır. Mescid ve medrese kelimeleri de bu anlamda kullanılmıştır. Bazan tarikatın merkez tekkesi için âsitâne terimi tercih edilirken bazan da Mevlevîlik'te olduğu gibi büyük Mevlevîhâne'lere âsitâne, küçüklerine zâviye adı verilmiştir. Kâdirîhâne, Gülşenîhâne, Kalenderhâne, Mevlevîhâne gibi bağlı bulunduğu ismini alan tekkeler de vardır. Büyük şehirlerde ve kervan yolları üzerinde inşa edilen tekkelerde tasavvufî eğitimin yanında han, imaret ve kervansarayların gördüğü hizmet de yürütülmekteydi. Tekkeler şeyh tarafından yönetilir. Tekkenin yönetim esaslarını tasavvuf gelenekleri ve şeyhin tavrı belirler. Medreseler dinî ilim boyutunu temsil ederken tekkeler duygu yönünü güçlendirmiş, şiir ve mûsikinin yardımıyla ruha coşku veren zikir meclisleri tekkelere farklı bir atmosfer kazandırmış, bu hal ilâhî aşk ve muhabbeti doğurmuştur. Tekkeler şiir ve mûsiki başta olmak üzere güzel sanatlar alanında önde gelen kurumlardır. Şiir ve mûsikinin büyük ustalarının tekkelerde yetişmesinin

⁷⁶ Salnâme, Osmanlı Devleti'nde merkezi yönetimin, nezâretlerin, askerî kurumların, vilâyetlerin, bazı özel kurum ve kişilerin yıllık olarak çıkardıkları bilgilendirme amaçlı neşriyata salnâme adı verilmiştir. Kelime Farsça sâl (yıl) ile nâme (yazılı şey, mektup) kelimelerinden meydana gelmiş olup bu eserlere nev-sâl de denilmiştir. Bkz: Bilgin Aydın, “Salnâme”, “*TDV İslâm Ansiklopedisi*” (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009), 36: 51-54.

⁷⁷ Hatay'ı Tanı, “Hatay'da Osmanlı Dönemine Ait Eserler” erişim: 23 Mart 2018, <https://www.hatayitani.com/hatayda-osmanli-donemine-ait-eserler>.

sebeplerinden biri zikir meclisleri, âyin merasimleri, bu merasimlerde okunan İlâhilerdir.⁷⁸ Zaviye de genelde bir şeyh ile dervişlerinin yaşadığı küçük kapsamlı tekkeler için kullanılmıştır. İslâm dünyasının sınır boyları olan Mağrib ile Anadolu'da meskûn bölgelerdeki ufak zâviyelerin yanı sıra kolonizasyon merkezi niteliğinde, geniş kapsamlı bazı kırsal kesim zâviyelerinin de inşa edildiği görülmektedir.⁷⁹

Tarikat'ın ve Tasavvuf'un olduğu yerde zikir olur, mûsikî olur. Hatay'da bazı tekke ve zaviyelerin olduğu ifade edilmektedir.

İbni Batuta Antakya'ya geldiğinde Habîb en-Neccar ziyâretgâhının bir tekke olduğundan bahseder.⁸⁰

19. yüzyılda Antakya'da tekke olarak şimdiki Vakıf İş Hanı'nın olduğu yerde bir “*Mevlevî Tekkesi*”, bir de “*Hindular Tekkesi*” mevcuttu ve bu, bugünkü Müze ile Vali Konağı arasında bir yerde, Âsi Nehri kenarındaydı. Bu tekkeler 20. yüzyıla ulaşmamıştır.⁸¹

Mehmet Şah Dede ismi Mevlevî taburuna katılan şeyhler arasında da geçmektedir.⁸²

Halvetî Tarikatı'na mensup olan Şeyh Ahmed Kuseyrî'nin tekkesi de Şenköy'de bulunmaktadır.⁸³

Mevlânâ Vakfı ve Mevlevîlik: İskenderun'da 1994 yılından beri faaliyetini sürdüren Mevlana Vakfı, Mevlevîlik geleneğini Konya'daki son Mevlevî mürîdi Mehmet Fikrî Metlî Dede'nin (ö. 1969) yolundan giderek sürdürmektedir. Her Perşembe akşamı ve mübarek gün ve gecelerde meşk ve zikir programları aralıksız devam etmektedir. Vakıf binasında Ramazan ayı boyunca ve her Perşembe akşamı yemek verilmekte olup, bu yemeğe isteyen herkes katılabilmektedir. Buraya gelenler

⁷⁸ Mustafa Kara, “Tekke”, *TDVİslâm Ansiklopedisi* (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011), 40: 368-365.

⁷⁹ M. Baha Tanman, Sevgi Parlak, “Mimarî”, *TDVİslâm Ansiklopedisi* (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011), 40: 371.

⁸⁰ İbni Batuta Seyahatnâmesi, 2: 115.

⁸¹ Hatay'ı Tanı, “Hatay'da Osmanlı Dönemine Ait Eserler”.

⁸² Nuri Köstüklü, *Vatan Savunmasında Mevlevîhaneler*, (Konya: Çizgi Kitabevi yay. 2005), 119.

⁸³ İpek, *Antakya Türküleri*, 20.

bu Dergâh'ın mânevi atmosferini teneffüs etmektedirler.⁸⁴ Burada dikkatimizi çeken klasik Mevlevîlik teâmülünden ziyâde Mevlevîlik, Kâdirîlik ve Bektaşîliğ'in karışık bir uygulaması görülmektedir. Okunan eserlerde hem Mevlevîlik'le ilgili ilahîler, hem de Bektaşî nefesleri yer almaktadır. Kadirîler'in uygulaması olan cehrî zikir hem oturarak hem de ayakta yapılmaktadır. Burada okunan eserlerden iki örnek vereceğiz.

Şekil 2: Bektaşî Nefesi

ALİ'Yİ GÖRDÜM ALİ'Yİ
Gerdâriye Nefes

Güfte: Kul Himmet
Beste: Anonim

♩ = 112
Sofyan

SA BA HIN - SE HER - VAK TİN - DE A LI Yİ GÖR -
A LI Yİ - GÖR DÜM ME ŞE - DE KIRK MUM YA NAR -
A LI Yİ - GÖR DÜM ÇA ĞIN DA BÜL BÜL Ö TER -

DÜM A LI - Yİ YÜ ZÜ MÜ Dİ Zİ - NE - SÜR DÜM -
BİR - Şİ ŞE - DE YE Dİ İK LİM DÖRT KÖ - ŞE DE -
DOST BA ĞIN - DA MU SA İ LE TUR - DA - ĞIN DA -

A LI Yİ GÖR DÜM A LI Yİ - A LI Yİ GÖR - DÜM A LI - Yİ

A LI Yİ GÖR - DÜM - A LI - Yİ AKPINAR

⁸⁴ Vakıf Başkanı Av.Şemsettin Keser'le yapılan kişisel görüşme.

Şekil 3: Mevlevîlik'le İlgili İlahî

MEVLEVİLER DERLER BİZE
Rast İlahî

Güfte: Anonim
Beste: Anonim

$\text{♩} = 100$
Sofyan

AL LAH DE DİK YO - LA - GİR - DİK A CA İP DEV LE - TE - ER - DİK
AŞ KA DÖNMÜŞ TÜR Pİ - Rİ - MİZ KAL Bİ MİZ DE - ZU - HU - RU - MUZ

AR Zİ SE MÂ - VÂ TI - GÖR DÜK MEV LE - Vİ LER DER LER Bİ - ZE
MEVLA NA NIN EV LA - DI - YIZ

İK RÂRİ LE GR- DİK- YO - LA MU RA DI MİZ HÂ - SIL - O - LA
NÜ RU MU HAM MED DEN O - LAN Dİ VA NIN DA - E - DER DEV RÂN

KAL Bİ MİZ NÜR İ LE - DO - LA MEV LE - Vİ LER DER LER Bİ - ZE
OL SUL TÂ Nİ - CÂN DA - BU - LAN

DAL DAN DA LA BİZ - KON MA - YIZ HAK YO LUN DAN AY - RL - MA - YIZ
MU HAMME DE Â - ŞİK - OL - DUK A RA DİK TA - SUL TÂN BUL DUK

DÖ NE DÖ NE - YO RUL MA - YIZ MEV LE - Vİ LER DER LER Bİ - ZE
BU YOL LA RA - KUR BAN OL - DUK

AKPINAR

1.3.5. Türbeler ve Ziyâretler

Türbe, İslâm coğrafyasında tanınmış şahsiyetlerin mezar anıtları türbeden başka “kümbet, makam, meşhed, buk‘a, darîh, kubbe, ravza” gibi adlarla da anılmıştır. Bu adlandırmalar genellikle yapının ait olduğu kişinin makam ve mevkii, mensup olduğu sosyal, dinî ve siyasî zümre, ayrıca yapının mimari özelliğini yansıtmakla birlikte birbirinin yerine de kullanılmıştır.⁸⁵

Ziyâret, sözlükte “değer verilen birini, bir yeri görmeye gitmek” anlamında masdar olarak kullanılmaktadır. Hem ziyâret etmeyi hem de ziyâret edeni anlatır. Ancak “ziyâret eden” anlamında **zâir** kelimesi daha yaygındır. **Züver** ve **mezâr** da “bir kimseyi görmeye gitme” mânasını ifade etmekle beraber mezar ayrıca “ziyâret edilen yer” anlamına gelir ve Türkçe’de kabirle birlikte bu anlamda kullanılır. Ziyâret ibret almak için kabirleri, sevap kazanmak için mübarek yerleri, akrabaları ve hastaları görmek gibi amaçlarla gerçekleştirilir.⁸⁶

Hatay’da ziyâret kültürü daha çok Alevîler’de yaygındır. Her köyde, her beldede bir ziyâret olur. İbadetlerini, bu ziyâretlerde yaparlar, kurbanlarını da ziyâretlerde keserler.

Başlıca türbe ve ziyâretleri şöyle sıralayabiliriz:

Şeyh Ahmed Kuseyrî Türbesi: Şenköy’dedir. 1580 yılında yapılmıştır. Diğer bölgelerde dönem mimarisini yansıtan örneklere benzer. Kare planlı ve düzgün kesme taş yapılı olup, sekizgen yüzeyli bilezik üzerine oturtulmuş sivri kubbesi vardır. Ahmet Kuseyrî Türbesi yalnız mimarîsi ile değil aynı zamanda içerisinde bulunan iki sancakla kökleri Orta Asya’ya dayanan bir geleneği yörede devam ettirmesiyle de önem kazanmaktadır.⁸⁷ İçinde şeyhin ailesinden olan türbedârların sandukaları vardır. Halk tarafından hâlâ şifa beklentisiyle ziyâret edilmektedir.

Hızır A.S. Ziyâretleri ve diğer ziyâretler: Antakya ve çevresinin tipik ve yaygın yapılarındandır. Samandağ’da ve daha pek çok yerde Hızır ziyâretleri (ziyâretgâh) vardır. Geçmişte bunlar için vakıflar kurulmuş ya da bazı vakıflar bu

⁸⁵ İsmail Orman, , “Türbe”, “*TDVİslâm Ansiklopedisi*” (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012), 41: 464-466.

⁸⁶ Mehmet Yaşar Kandemir, “Ziyâret”, “*TDVİslâm Ansiklopedisi*” (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 44: 496-498.

⁸⁷ Şancı, *Hatay Mimarisi*, 420-423.

ziyâretlere yardımı şart koşmuştur. Yapı olarak Harbiye’de ve Antakya-Affan Mahallesi’ndeki ziyâretler, Hasan Basrî Türbesi, Mızraklı’daki Kozma-Damyân (Hristiyan, ama vakıfta adı geçer), Reyhanlı bölgesindeki ziyâretgâhlar Osmanlı döneminde yapılmış olup tarihi birer yapıdır. Samandağ’da deniz kenarındaki ve diğer pek çok yerdeki Hızır ziyâretlerinin binaları ya da kubbeleri yakın dönemlerde yapılmıştır.⁸⁸

Ziyâretlerin mûsikî ortamları olması da kayda değerdir. Ziyâret yerlerinde kadınlar kendi aralarında “Kadın Mevlîdi” adıyla mûsikî icrasında bulunurlar. Bu ziyâretler genellikle Kalleş, Abdulgazi, Habibi en-Neccar ve Çıplak Ziyâret gibi ziyâretlerdir. Fazlaca talep olduğunda gün alınarak sıraya girilirdi.⁸⁹

Bayezid-i Bestamî Camiî ve Türbesi: Kırıkhan’ın 4 km. kuzeyinde, Darb-ı Sak kalesi harabeleri üzerindedir. 1890’lı yıllarda Mustafa Şevki Paşa tarafından kalenin sağlam kalmış mekânları kullanılarak yaptırılmıştır.⁹⁰

1.3.6. Külliyyeler, Han ve Kervansaraylar

Külliyye, önemli yapı topluluklarına zaman içinde manzume, hey’et, imâret, site, kompleks gibi isimler de verilmiştir. Genellikle bir cami etrafında gelişen külliyyelerin bazan medrese, ticarî bir yapı veya türbe çevresinde şekillendiği de görülmektedir. opluma faydalı hayır kurumları kazandırma düşüncesiyle ele alınan külliyyeler inşa edildikleri yere uygun olarak birçok ihtiyacı karşılamaktaydı. Camiî, medrese, türbe, mektep, tabhâne, imaret (yemekhane, mutfak, kiler, fırın), dârüşşifâ, han, çarşı, dükkânlar, hamam, sebil, çeşme, muvakkithâne, evler, odalar, ahır vb. yapıların çoğunu veya bir kısmını bünyesine alan külliyyelerle şehirler gelişmiş, menziller üzerinde inşa edilenlerin etrafında yeni yerleşimlerin oluşması sağlanmıştır.⁹¹

⁸⁸ Hüseyin Türk, *Evliyalar Diyarı Hatay*, (Karahan Yayınları, Adana, 2009), 66-67.

⁸⁹ Tekin, *Mevlîd ve Hatay Mevlîdi*, (Antakya, 1990),11

⁹⁰ Türk, *Evliyalar Diyarı Hatay*, 70.

⁹¹ Ahmet Vefa Çobanoğlu, “Külliye”, *TDVİslâm Ansiklopedisi* (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002), 26: 542-544.

Günümüzde han, şehir içinde konaklama ve ticaret amacıyla inşa edilen yapılar için kullanılan bir kelime olmuştur. Hanlar mal yapımı ve ticaret işlerinin birlikte görüldüğü yerlerdi ve isimlerini de burada üretilen mallardan alıyorlardı. Şehirlerarasındaki yollar üzerinde yaptırılan ve kuruluşları bakımından çeşitli ihtiyaçları karşılayacak şekilde olanlara ise kervansaray denilmektedir. Kervanlar burada geçici olarak konaklar, beraberlerinde getirdikleri malları pazarlar ve para işlemlerini yaparlardı. Ribât olarak da anılmaları kervansarayların kaynağını işaret etmektedir.⁹²

Hatay ana yollar üzerinde bulunduğu için geçmişte yol güzergâhında 4 han ve külliye(Payas, Belen, Karamurt, Muratpaşa), Antakya içinde 8 önemli han yapılmıştır (Evliya Çelebi 9 han saymıştır). Bugün bunlardan Payas Sokollu Külliyesi sağlamdır (Restore edildi). Belen Hanı harap durumdadır. En büyük han olan Karamurt Hanı'nın sadece bir, iki temel kalıntısı mevcuttur. Muratpaşa Hanı'ndan ise küçük bir parça kalmıştır. Antakya hanlarından Sokullu Hanı (1574) Kurşunlu Han (1660) restore edilmiş olup, aktif olarak kullanılmaktadır. Diğer hanların çoğu yıkılmış ya da biçim değiştirmiştir. Saka Hamamı yanındaki Sokollu Hanın'da olduğu gibi, bazıları sabunhaneye çevrilmiştir. İlin tek bedesteni, Sokullu Mehmet Paşa tarafından yaptırılan Bedesten idi. (Ulu Camiî yanında.). Bu Bedesten de Sokullu Hanı gibi 19. yüzyılda sabunhane haline getirilmiş, büyük tahribat görmüş, bir kısmı konuta dönüştürülmüştür.⁹³

⁹² Şebnem Eryavuz, "Kervansaray", *TDVİslâm Ansiklopedisi* (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002), 25: 299-302.

⁹³ Şancı, *Hatay Mimarisi*, 695.

İKİNCİ BÖLÜM

HATAY'DA DİNİ MÜSİKİ

2. 1. HATAY MÜSİKİ TARİHİ

2.1.1. İslâmiyet'ten Önceki Dönem

İnsanlar sevinç, üzüntü, keder, coşku, kahramanlık, cesaret, korku, ümit, dinî ve milli duygu gibi çeşitli psikolojik ve sosyolojik durumlarını müzikle ifade ederler.

İlkel insanlar, kendi varlığının şuurunda olabilmek için çevresindeki yağmur, rüzgâr, hayvan seslerini taklit etmişlerdir. Bu sesleri oluşturarak, onların üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışmışlardır. İnsan müziği meydana getirmiş fakat onun olağanüstü olduğuna inanmış, müziğe güç atfetmiş ve Tanrı'ya bağlamıştır.⁹⁴

Müziği kötü ruhları kovmak için bir vasıta olarak kullanan Ortaçağ Hristiyanlık dünyası daha sonraları müziği ruhi bir olay olarak ele almışlardır. Protestanlığın kurucusu Luther iyi bir müzisyendi. Müziği Tanrı'nın bir hediyesi olarak kabul ederdi.⁹⁵

Hristiyanlık en katı döneminde dahi müzikten vazgeçmemiştir. İlk tapınmalarını yapan Hristiyanlar duygularını Tanrı'ya yönelik şarkılarda koro halinde ifade ettiler. M.S. 54 yılında Havari Pierre Roma'ya geldi. Oradaki genç Hristiyan topluluğuna dualar öğretti. Tutku ve alçak gönüllülüğün ifadesi olan bu ilâhîleri St. Pierre, uzun süre kaldığı Antioch'dan (Antakya) getirmişti. Antioche Roma'nın önemli kültür merkezlerinden biriydi.⁹⁶

Albert Harrent'in *Antakya Akademisi* adlı eserinde, Ammien Marcel bu çağı şöyle anlatır: Akıl mezhebinin şanlı görüldüğü ev azdı. Tembelliğin çocukları olarak, insanların hepsi zevkine düşküdü. Köşe başlarında, şarkıdan ve makamların tınısından başka bir şey duyulmazdı. Filozoflar yerine yalnız şarkıcılara rastlanıyordu. Sanatçılar dehalarını gösterip, dev gibi aygıtlar, örneğin hidrolik orglar, araba gibi lirler, tiyatro için kullanılmayacak kadar büyük kavallar

⁹⁴ Güvenç, *Müzikle Tedavi*,3.

⁹⁵ Güvenç, *Müzikle Tedavi*,5.

⁹⁶ Cavidan Selanik, *Müzik Sanatının Tarihsel Serüveni*, (Doruk Yayınları, 2010).

yapıyorlardı. Yokluktan şikâyet eden yabancıları Roma'dan attılar, üç bin dansçıyı ve bir o kadar da koro şarkıcısını beslemeye devam ettiler.⁹⁷

Bu durum Antakya'da daha gerçektir; Roma'daki kadar zalim, Atina'daki kadar ağır değildi ve İskenderiye'deki kadar çalışmayı gerektirmiyordu, müzik ve dans, çekiciliğini gösteriyordu. Bu durum doğu yaradılışına tamamen uygundu. Dansçılar güçlerini eski Helen ilahlarına dayanan geleneklerden alıyordu. Lirin icadını Hermes'e, kanunu Apollon'a, kamyş düdüğü ve flütü Pan ve Atina'ya yüklüyorlardı. Jülyen Antakyalıların zevkleriyle alay etti. Müziğin efemine eğilimlerine üzüldü. Zenginleşen ve gelişen kentte dansçıların, müzisyenlerin, tiyatro adamlarının ahaliden fazla olduğunu iddia etti. Libaniyos bize, bir hâkimin yabancı şarkıcıların sokakta şarkı söylediklerini duyduğu için davayı kestiğini anlatır. Aynı şekilde bir Hristiyan vaiz, dine sadık Hristiyanların şehvet uyandıran şarkıları anımsayıp, İncil'i unuttuklarından dolayı üzülür. Müzik her taraftadır. Mitoloji mezhebinde, kamusal bayramlarda, aile yaşamının bazı evrelerinde şarkı söylenir. Tiyatroda, forumlarda ve yemeklerde şarkı söylenir. Sütanası, çocuğun gözüne uyku girsin diye ninni söyler. Atölyede çalışırken, kayıkta kürek çekerken, tarlada çalışırken şarkı söylenir. Yeni din, bu akıma kapılıp halkın bu tutkusundan yararlanır.⁹⁸

Ariyus, üçlemeye karşı şarkı besteler. Nastur, kendi öğretilerine halk şarkılarını uygular. Katolik Kilisesi'nde; Aziz Efrem ve Altınağızlı Aziz Yuhanna Doğuda, Ambroise ve Agustinus Batıda ilâhîler veya Hz. Davud'un mezmurlarını, şâirlerin ve hâtiplerin aşk şarkılarını bestelediler.⁹⁹

Tiyatro ve bayramlarda aletler önemli bir yer tutuyordu. Lir ve Kanun yetmiyordu, davulları, kavalları, çalparaları, yüksek sesli flütü ve şarkıların geliştirdiği yüksek sesi dinliyorlardı, yaş orgu, şarkıları yüksek sesle çalıyordu. Bu müzik biçimi, yeni olmayan bir prensibi, geleceğin çok sesli müziğini tanıttı. Okul geleneklerini koruyordu. 3. yüzyıldan beri müzik gerçekten gelişme göstermiyordu. Müziği topluyorlar, sınıflandırıyorlar, yorum yapıyorlardı. Bu yüzyılda, âhenkli düzyazı şiire hâkimdi. Doğu etkisi altında tutkulu ve coşkusuz makamların hâkim

⁹⁷ Albert Harrent'in, *Antakya Akademisi*, (Çev: Vedi İlmen), (İstanbul 2003), 89.

⁹⁸ Harrent'in, *Antakya Akademisi*, 90.

⁹⁹ Harrent, *Antakya Akademisi*, 91.

olduğu eğilim, ses tonu ve yöntemini birleştirerek karıştırmaktadır. Oradan da duyguları harekete geçiren, yürece çarpıntı veren, daha çok insanı gevşeten müziğe geçilir.¹⁰⁰

Aristide-Quintillien'in kitabında kanıtlandığı gibi, öğretim yöntemi,1.yüzyıldan beri var olan solfej çalışmasını kapsıyordu. Tablo veya diyagram denen notalı ölçekleri, Bacchius da işaret etmişti. Kendinî taklit edecek öğrencilerinin önünde öğretmen şarkı söylüyor, flüt veya kanun çalıyordu. Öğretmen koro şefi gibi eliyle, bilhassa ayağıyla ölçüyü işaret ediyordu. Vuruşlar daha iyi duyulsun diye çok kere takunya giyiyordu. Kilisede âyin sırasında ilâhiler söyleme geleneği zamanla yerleşmiş, 4.yüzyıl ortalarında Antakya'da, kilisede görev yapacak şarkıcıların eğitimi için okullar açılmış ve o dönemde kilise müziğinin gelişiminde Antakya ve Kudüs kiliseleri önemli bir rol oynamıştır.¹⁰¹

M.S. 107'de Antakya Süryanî Kilisesi'nin 3. Patriği olan Mor İğnatiyos Nurano, Antakya şehrinin müzisyenlerinin başkanı olup, kilisedeki ilk koro sistemini oluşturmuştur.¹⁰²

İngiliz seyyah John Mocdonad Kinner, Antakya ziyâretinde İmparator Theodosius döneminde Hristiyanların sayısı yüz bine ulaştığı Antakya'nın lüks içinde olduğu, zevkû safâya düşkün olduğundan bahseder. Sık sık Perslerin saldırılarına hedef olan şehir, bir keresinde, gösterilere fazla düşkün olan kent halkının tiyatro oyunu seyrettiği sırada dağ tarafından kente giren Sapor'un askerlerince işgal edildiğini yazar.¹⁰³

Selefkosların (M.Ö:300-M.S:64) başşehri Antakya'da Asi Nehri bugünkü gibi تنها değildi. Gemiler Hint'ten ve uzak doğudan getirdiği malları köprübaşına boşaltır, rıhtım sandık ve balyalarla dolup taşardı. Tatar memleketlerinden ve siyah ülkelerden gelen cariye ve halayıklar esir pazarında yanık türküler söylerdi. Silpiyus Dağı'nın eteklerinde bahçeli villalar kurulmuştu. Defne mâbetleri, eğlence yerleri ile

¹⁰⁰ Harrent, *Antakya Akademisi*, 93.

¹⁰¹ Harrent, *Antakya Akademisi*, 95.

¹⁰² Gabriyel Akyüz , "Süryani Müziği Tarihi ", *Türkiye'de Müzik Kültürü Kongresi Bildirileri*, (Ankara, 2011), 380.

¹⁰³ John Mocdonad Kinner -1813-1814 *Antakya Ziyâreti*.

şehrin bir sayfiyesi idi. Yolcular, yol kavşaklarında flüt çalan, dans eden, işlemeli elbiseler giymiş kızları seyretmek için beklerlerdi.¹⁰⁴

Milâdi 304 yıllarında Antakya'da İlk Hristiyanlar bu şehirden feyz almışlar fakat şehrin hâkimi onlara bu şehri zindan etmiş, her biri bir tarafa kaçmış yahut saklı, gizli İsa'ya iman etmişler. Yakalanan Hristiyan çarımıha geriliyor, kafası koparılıyor, kopan kafalar aziz ilan ediliyor, melekler üzerlerine kanat geriyorlardı. İşte böyle bir devirde, Antakya şehrinde güzel bir kız türemiş ve İsa'ya iman etmişti. Gizli din taşıyordu. Bu sevimli yavrunun adı (Teodor) idi. Bir gün gelinlik çağı geldi onu şehrin bir zenginine istediler. Kız bir (Payen)le yani İsa'yı tanımayan birisiyle evlenmek istemedi. Israr ettiler, kabul etmedi. Sonra onun Hristiyan olduğunu öğrendiler. Şerefi kırılan zengin vaziyeti şehrin hâkimine anlattı. Mahkeme şu karara vardı:

Diana mabedine bir bakire daha gönderildi. Dans ve müzik öğretilsin, kumandanlarımıza hizmet etmeyi öğretsin.¹⁰⁵

Burada bu olayı almamın sebebi, müzik ve dansın ne kadar yaygın olduğu, hapishanekilere dahi müzik öğretildiğine dikkat çekmek içindir.

Tüm bu bilgilerden anladığımız bir gerçek var ki, gerek ilk dönemlerde, gerekse Hristiyanlık dönemlerinde mûsikî, inancın ayrılmaz bir parçası olmuştur. Onu şekillendirmiş, yaymış, renk katmıştır. Mûsikî sonraki dönemlerde de önemini hiç kaybetmeden hatta yoğunlaşarak inanç merkezlerinin ve mabetlerin en belirleyici unsuru olmuştur.

Hatay mozaikleriyle meşhurdur. Yaklaşık 2000 yıl öncesinin mozaikleri flüt, lir ve adını bilmediğimiz müzik çalgılarının olduğu ve bunları mozaiklere (Ek-1) işledikleri figürler görülmektedir.¹⁰⁶

2.1.2. İslâmiyet Sonrası Dönem

Antakya, hicretin 16. senesinde ve Hz. Ömer'in halifeliği döneminde, Hazret-i Ebu Ubeyde tarafından fethedilerek Müslüman ülkesi olmuştur. Daha sonra Bizans,

¹⁰⁴ Edip Kızıldağlı, *Halk Hazinesi*, (İstanbul 1964), 7.

¹⁰⁵ Kızıldağlı, *Halk Hazinesi*, 20.

¹⁰⁶ *Konuşan Mozaikler*, Hatay Valiliği, Yayın No: 8, 108.

Selçuklular, Haçlılar ve Memlûklar'ın eline geçen Antakya, son olarak 1517 tarihinde Yavuz Sultan Selim Han tarafından fethedilmiştir. Antakya şehrinde, İslam Devleti'nin lideri Hz. Ömer'in komutanlarından Ebu Ubeyde Bin Cerrah tarafından 636 yılında fethedildiği dönemde fethin simgesi olarak, Habîb en-Neccâr ve Hz. İsa'nın iki havarisinin mezarının bulunduğu yerde, bir camiî inşa edilmiştir. 1098 yılında Haçlılar'ın eline geçen ve 1099'da Antakya Prensligi halini alan şehri Memluk Sultanı Melik Zahir Baybars fethedince camiî yeniden yaptırmıştır. Camiînin medrese duvarlarında üzerinde Baybars'ın adı olan bir kitabe vardır. Depremlerden zarar gören camiî ve minaresi birçok kez yenilenmiştir.¹⁰⁷

“Selçuklu ordusuna Mencekoğlu adlı bir Türkmen beyinin atlı kuvvetlerinin katıldığı kuşatmada 1085 yılında Kutalmışoğlu Süleyman Bey Antakya'yı tamamen ele geçirmiştir. 1086 yılında Halep'e gelen Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah, Yağsıyan'ı Antakya'ya tayin ederek kenti doğrudan imparatorluğa bağladı.”¹⁰⁸

Kentteki en büyük mabet olan Kawsyana yani Mar Cassianus Kilisesi içindeki altın, gümüş ve değerli eşyalar alındıktan sonra camiîye çevrilmiş, 17 Aralık 1084'de 110 müezzinin okuduğu ezandan sonra tekbîr sesleriyle fetih ilan edilmiş ve Süleyman Bey'in de katıldığı ilk cuma namazı kılınmıştır. Selçuklu sultanlarının, halkı ve idarecisi Müslüman olmayan şehirleri ele geçirdiklerinde yaptıkları ilk faaliyetlerden biri fetih sembolü olarak şehrin en büyük ibadethanesini camiîye çevirmektir. Anadolu Selçuklu Devletinin kurucusu Süleyman Şah tarihin önüne çıkardığı fırsatları değerlendirmiş ve 1085 yılında Antakya üzerine bir sefer yapmıştır. Çünkü bizzat şehrin Ermeni hâkiminin oğlu ve şehir valisi Süleyman Şah'ı buna teşvik etmişlerdir. Böylece Ortaçağ'da ve Hristiyanlık tarihinde çok meşhur olan bu şehir Türklerin eline geçmiştir.¹⁰⁹

Evliya Çelebi *Seyahatnâme'sinde* Antakya hakkında bilgi verirken, H. 1058/M. 1648 yılı Ramazan Bayramı'nı Antakya'da geçirdiğini, kente girişte tef çalınarak karşılandığını söyler. Bu kente tarihçilerin Dâr-ı hacım veya Kayserler yeri dediklerinden bahisle, kent Hristiyanlar ve Müslümanlar arasındaki el değişiminin kısa bir tarihçesini yapar. Kentteki medreselerin İstanbul'dakiler gibi kâgir

¹⁰⁷ Tekin, *Hatay Tarihi*, 45.

¹⁰⁸ A'dan Z'ye *Hatay Rehberi*, 2004, 9.

¹⁰⁹ Ayşe Güler, *Anadolu'da Kurulan İlk Türk Devletlerinde Askeri Gelenekler*, (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007), 56.

olmadığını, kırk kadar sıbyan mektebi ile üç yerde dâru'l-kurra bulunduğunu, bütün bunların güzel mektepler olduğunu, Habîb en- Neccar'a ait biri aşağı şehirde, diğeri de dağda olmak üzere iki tekke bulunduğundan söz ederken, “eski çağlarda surların üzerinde yürünerek kent çepe çevre dolaşılabilirdi” diyen gezgin, surların üzerinde dört mil yürüdüğünü söyler.¹¹⁰

Fransız Seyyah Cuinet'in verdiği bilgilere göre, 1891 yılında Antakya'da 1 kışla, 24 camiî, 28 mescit, 2 tekke, muhtelif seviyede toplam 42 okul, 3 kilise, 5 hamam, 117 çeşme, hane, dükkân, 35 toptancı mağazası, 20 han, 3 otel, 14 kahvehâne, 1 eczane, 25 fırın, 5 su değirmeni, 9 sabunhâne, 13 ipek atölyesi ile kaymakamın resmi ikametgâhı olan bir konak bulunmaktaydı.¹¹¹

Ali Cevad Bey *Coğrafya ve Tarih Lügatı* 'nda; 24 camiî, 28 Mescid, 2 dergâh, 10 medrese bulunduğunu söyler.¹¹²

Osmanlı döneminde imparatorluk kültürü Antakya'da bütün kurumlarıyla, bütün unsurlarıyla yaşıyordu. Bu yaşayış ile ilgili bilgilere 18. yüzyıl başlarında ancak şer'îye sicillerinde ulaşmamıza rağmen, bu kayıtlarda da mûsikî ile ilgili bilgiye rastlanması mümkün olmamaktadır. Konuyla ilgili Antakya Şer'îye Sicilleri tarandığında, tereke kayıtlarında çalgı olarak bir kemanın varlığıyla ilgili tek bir kayda rastlanmıştır. Bu, şehirde en azından belli bir dönemden sonra sanat müziği icra edildiğinin ve başka saz aletleri de bulunabileceğinin bir işareti olarak kabul edilebilir.

Osmanlı dönemi Antakya'sında yaşayışın bütün yönleriyle bir olduğu düşünüldüğünde, bu bölgedeki mütaassıp çevrelerin de etkisiyle müzik kültürünün gelişmiş olması olağan karşılanabilir. Muhtemelen köylerde ve kenar mahallelerde, çeşitli törenlerde davul ve zurna gibi çalgılar kullanılmış olabilir. Özellikle

¹¹⁰ Çelebi, *Seyahatnâme*, 3, 31.

¹¹¹ Slide Player, “*Eski Çağdan Osmanlıya Kadar Antakya*” erişim: 11 Kasım 2018, <https://slideplayer.biz.tr/slide/1956917/>.

¹¹² Ali Cevad, *Memâlik-i Osmaniye'nin Musavver Tarih ve Coğrafya Lügatı*, Kısmı Evvel: Lügat-i Coğrafiyye, (Kasbar Matbaası, Dersaadet), 1311.

Tekkelerde ve Mevlîd-i Şerif gibi dinî esaslara dayanan ve mukaddes kabul edilen törenlerde de çeşitli kasîdeler, ilâhîler ve gazeller gibi büyük zatları öven, anlatan mûsikîli şiirlere de rastlanabilir. Bu konuda Araştırmacı Yazar Mehmet Tekin Hoca'nın elinde bulunan bazı kaynaklara göre tekke ve Camiî Mûsikî'sinde okunan İlâhîler "İlâhi defterleri" (Ek-2) yoluyla sonraki dönemlere aktarılmaya çalışılmıştır. Örnekleri eklerde sunulmuştur.

Bu konuyla ilgili olarak; "19. yy başlarında Burckhardt, Reyhanlı aşireti içinde "tambura" çalan birkaç kişinin bulunduğunu işittiğini ama kendisinin bunları dinleyemediğini belirtmiştir. Geçen yüzyıldan günümüze intikal eden aşiret ve kavga türküleriyle, destanlarda aşiretler bünyesinde sözlü kültür birikiminin ne kadar zengin olduğunu ve aşiret âşıkları yoluyla mûsikî hayatının canlı bir şekilde yaşadığının, bu kültürün Gâvur Dağları (Amanoslar) ve Amik yörelerinde kendine özgü bir gelişim gösterdiğinin kanıtları olarak kabul edilebilir",¹¹³ diyerek konuya açıklık getirmiştir.

Antakya'daki mûsikî ve mûsikî kültürüne baktığımızda halk mûsikîsinin öne çıktığını görürüz. Halk mûsikîsi de Anadolu'nun diğer birçok yörelerine göre farklılık gösterir. Makam esası üzerine kurulmuş olup, bunlar arasında Mahur, Suzinak, Gerdaniye, Tahir, Hüseyini, Muhayyer, Muhayyer Kürdî, Acem Kürdî, Rast, Segâh, Şevkefza, Zavîl gibi makamlar dikkati çekmektedir. Bunun, büyük ölçüde Dinî Mûsikî'nin en zengin biçimde icra edildiği tekkelerden özellikle Antakya Mevlevihanesi'nden etkilendiğine şüphe yoktur. Diğer tekkeler hakkında fazla bilgi olmamasına karşılık, 20. yüzyıl başlarına kadar faal olan Antakya Mevlevihanesi'nde düzenli olarak âyinler icra edildiği ve özellikle birçok neyzen yetiştiği, şehrin aydın kesiminin bu müziğe ve makamlara aşina olduğu bilinmektedir.¹¹⁴

Dinî duyguların etkisiyle oluşmuş birer kurum olan tekkeler yöresel mûsikînin canlanmasında önemli rol oynamış, halkın mûsikîye olan rağbetini bu yolla tatmine çalışmış ve mûsikîye katkı sağlamıştır. Bu kurumlarda sözleri dinî konuları içeren ezgiler terennüm edilmiş, bu ezgiler güzel sesli mahalli sanatkârlar

¹¹³ Sadık Ayhan İpek, *Antakya Türküleri*, Color Ofset, Antakya: 2003, 14.

¹¹⁴ Sadık Ayhan İpek, *Antakya Türküleri*, 15.

tarafından çeşitli makamlarda ve özgün mûsikî aletleri eşliğinde okunmuştur. O dönemlerde zikir ve âyinler arasında bu aletler aralıksız saatlerce çalınır, fasıldan fasıla geçilirdi. Tekkelerde çalınıp söylenen eserlerin icra tarzı, temposu ve güfteleri tarikatlara ve yörelere göre farklılık gösterirdi.¹¹⁵

Antakya'daki tekkeler içinde kurumsallaşma ve vakıflarının sahip oldukları mallar bakımından en güçlü ve uzun ömürlü olan tekke, Antakya Mevlevîhanesi'ydi. Bu Mevlevihane'nin 1920'li yılların son günlerine kadar görevini yerine getirmeye çalışmış, âyinler düzenlenmiş, ondan sonra sadece ismen ve vakıf malları ile varlığını sürdürmüştür. Antakya Mevlevîhanesi'nde geçen yüzyılda icra edilen âyinlerde sözleri halk şâirlerinin ve mutasavvıf şâirlerin şiirlerinden seçilmiş olan ilâhîlerin icrasında 20 kadar makam kullanılmıştır. Bunların başlıcaları; Bestenigâr, Şehnaz, Nikriz, Vech-i Hüseyini, Hisâr, Rehâvî, Zer-Efgân, Rast, Zavîl, Hüseyinî, Âşirân, Acem, Arazbar, Bayâtî, Evc, Evc-I Kürdî, Irak, Muhayyer, Sünbüle, Uzzâl, Isfahân ve Uşşâk makamlarıdır. Bunları söyleyen şehrin sakinleriydi ve halkın buna yabancı kalması beklenemezdi. Nitekim 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın birinci yarısının eseri olan Antakya türküleri böyle bir ortamda doğmuş ve gelişmiştir. Burada ilginç olan bir nokta, Antakya'ya bağlı olan ve en çok türkü üreten köy olan Şenköy'ün (Şeyhköy) durumudur. Şenköy türküleri makam esasına dayanmaz; gelişmiş türkü yapısından çok halay türüne yakındır. Ama Halvetî Tarikatı'na mensup olan Şeyh Ahmed Kuseyrî'nin tekkesinin orada bulunmasının etkisiyle olsa gerek, bu hareketli türkülerde hızlanmış zikir izleri hissedilmektedir.¹¹⁶

O dönemde Antakya'nın eşraf ve zenginlerinin selâmlıklarda oluşturdukları bu kültüre paralel yaşayan ve dağ eteğindeki mahallelerde gelişmiş bir başka kültür çevresi vardı. Bu mahallelerde halk kültürünün gerçek yaşama ortamı olan mahalle kahveleri (veya semaici kahveleri) halk mûsikîsinin icra edildiği merkezler olarak önemli bir görev üstlenmişlerdir.¹¹⁷ Tanzimat'tan sonra ve özellikle İkinci Meşrutîyetten sonraki dönemde İstanbul'dan gelen aileler ve memurlar şehre sanat müziğini aşlamış, zamanla burada yöre özelliklerini taşıyan, ama Klasik Türk Mûsikî'si formunda oluşmuş (makamsal) Antakya Türküleri doğmuştur. Bu özellik

¹¹⁵ İpek, *Antakya Türküleri*, 15.

¹¹⁶ İpek, *Antakya Türküleri*, 20.

¹¹⁷ Nuri Aydın Konuralp, *Hatay'ın Kurtuluş ve Kurtuluş Mücadelesi Tarihi*, (Hatay Postası Basımevi, İskenderun: 1996), 18.

Halk mûsikîsi üzerinde, şehir kültürünün etkisinin bir göstergesidir. Yani kent kültürü mûsikîye etki etmiş, Sanat Mûsikî'si ile Halk Mûsikî'sinin sentezinde farklı bir tür ortaya çıkmıştır.¹¹⁸Türk Sanat Mûsikî'si karakteri taşıyan ve bu mûsikînin makam sisteminden etkilenen Antakya Türküleri özellikle kûpleler arasındaki uzun, birkaç ölçü devam eden “aaah” veya “aman” gibi ifadelerle dikkat çekmektedir.¹¹⁹ Bunu bir Antakya türküsü üzerinde şöyle inceleyebiliriz:

“Altın tasta gül kuruttum” türküsünün makam dizisi içinde incelendiğinde Kûrdî Makamının dizisine uyduğu görülür. Ayrıntılı olarak bakacak olursak:

Makam dizisi	: Kûrdî
Donanımı	: Hiçbir arıza kullanılmamıştır.
Karar sesi	: Lâ(Dûgâh)
Güçlüsü	: Fa(Acem)
Ses Değiştiriciler	: Si Bemol(Kûrdî), Mi Bemol(Hisar)
Yeden	: Kullanılmamış.
Ses Aralığı	: 1 Oktav
En Pest Sesi	:Dûgâh
En Tiz Sesi	:Muhayyer
Seyri	: İnici-Çıkıcı

¹¹⁸ İpek, *Antakya Türküleri*, 7.

¹¹⁹ Mehmet Tekin, “Hatay Türküleri”, *Cumhuriyet'in 75. Yılı Hatay*, (Ajanstürk Yay. Ankara, 1998), 126.

Şekil 4: Antakya Türküsü

Altın Tasta Gül Kuruttum

Müzesi: Antakya

Kimden alındığı: Sadıka Şerbetçi'

Darlayan ve Notaya Alan:

Muzaffer Sarısözen

Al tin tas ta gül ku rut tu ma man a lim al tin tas ta
Ev le ri nin ö nü na ne a man a lim ev le ri nin
gül ku rut tum a man a lim Yâ ri si nem de u yut tum a
ö nü na ne a man a lim Ben kül ol dum ya ne ya ne a
lim ya ri si nem de u yut tum a ma na
lim ben kül ol dum ya ne ya ne a ma na
man yâr söy le di ben u nut tum a man a lim yâr söy le di
man A lim ser hoş ben di va ne a man a lim A lim ser hoş
ben u nut tum a man a lim gö nül e fen di ni bul du a
ben di va ne a man a lim
lim sa çı ley la ya vu rul du

*Altın tasta gül kuruttum
Yâri sinemde uyuttum
Yâr söyledi ben unuttum*

*Evlerinin önü nane
Ben kül oldum yâne yâne
Alim serhoş ben divane*

Bağlantı:

*Gönül efendini buldu (Alim)
Saçı Leylâ'ya vuruldu*

Kaynak: Neyzen.com, "Nota Arşivi", erişim: 5 Temmuz 2019,

https://www.neyzen.com/nota_arsivi/05_turkuler/altin_tasta_gul.pdf.

Türküye ait makâmsal özelliklere baktığımızda, türkünün Kûrdî Makamı dizisinin seyir, genişleme ve güçlü özelliklerini tam olarak karşılamadığı, ancak türküde kullanılan sesleri göz önüne aldığımızda, söz konusu makamın dizisi ile aynı seslerin kullanılmış olduğu görülmektedir. Bu türkünün güçlüsü Fa (Acem) perdesi olduğu düşünülürse, türkünün Acemkûrdî Makam dizisinde olduğu söylenebilir.¹²⁰

Antakya türkülerindeki bu farklı özelliğin sebeplerinden birisi de, arap ülkelerine komşu olmaktır. Çünkü arapça nağmeler daha çok sanat müziğine yakındır. Bundan dolayı da türküler, halk müziği ile sanât müziği arasında bir nağme ve makam yapısına sahiptir diyebiliriz.¹²¹

19. yüzyıl Osmanlı'sında matbaa, okumuş zümrelerin batıdaki özgürlük, demokrasi (ile ilgili) gibi fikirleri birbirlerine aktarmalarını kolaylaştırmış ve devlet yönetimindeki yüksek kademe bu durumdan rahatsız olmuş; dönemin idarecileri, bu nesli İstanbul'dan uzaklaştırma gereği duymuşlar ve bunların bir kısmını da Antakya'ya sürgün etmişlerdir. Bu sürgün gelenler genellikle varlıklı kimselerdi; maddi olanakları yerinde olduğundan beraberlerinde hizmetçilerini ve maiyetlerini de Antakya'ya taşımışlardı. Bu gelen kimselerin maiyetleri arasında şâir ve müzisyenler de bulunmaktaydı. Antakya, bunların kısa zamanda birbirleriyle ve Antakya çevresiyle kaynaşmalarını sağlamıştır. Bu devirde Antakya türkülerinde de sanat ve zevk yönünün arttığı görülmüş ve yakın çevredeki ağaçlıklı, suların bol aktığı yerlere salıncaklar kurularak salıncakların ritimlerine göre türküle rsöylenmeye başlanmıştır. İşte bu türkülere de “sallangaç türküleri” adı verilmiştir. Bu türkülerin ritmi de kurulan salıncakların boyuna göre değişik çabuklukta söylenir; yani salıncak ipinin boyu oranında salınımın verdiği hızla ip kısa ise daha çabuk,

¹²⁰ Ahmet Gündüz, *TRT Repertuarında Bulunan Hatay Türkülerinin Makamsal Özellikleri Açısından İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2011), 74-76.

¹²¹ Hatay Mûsikî Cemiyeti Şefi Mahmut Bulgurcu'yla yapılan kişisel görüşme.

uzun isedaha ağır bir ritimle söylenir. Kısacası bu türküler 2-4, 4-4'lük ritimlerle söylenir.¹²²

Bu bilgiler, normal dîni gün ve gecelerde okunan mevlîd, kasîde ve ilâhîlerde türkû havasını, uzun havaları andıran nağmeleri, barak ağzının söylendiğini doğruluyor.

Camiî Mûsikî'si de daha çok hafızlar eliyle yürütülmekteydi. Özellikle eski Antakya dediğimiz bölgede mahallelerin arasında birbirine yakın mescidler bulunmaktadır. Emekli müezzinlerden Kâmil Erkan, "bu mescitlerde âmâ (kör) hâfızların görev yaptıklarını, bu hâfızların, Hâfız Havran, Hâfız Rıfat, Hâfız İbrahim, Hâfız Yahya, Hâfız Bayram ve Hâfız Ahmed olduğunu, Hâfız Ahmed'in ise makamlara âşina bir hâfız olduğunu" söyledi. "Bu hâfızların ara mahallelerdeki küçük mescidlerde görev yapmalarının sebebi ise, yaz aylarında havuşlarda (avlu) açık yatan olabilir, uygunsuz gezen olabilir diye, minaredeki müezzinlerin bu durumlara muttali olmasını engellemek için olduğunu" ifade etti.¹²³

Emekli İmam-Hatip Fevzi İnalöz ise, "Şeyh Ali Camiî İmamı Hâfız Selahaddin Melek'in kıraatının çok iyi olduğunu, 35 sene hatimle terâvih ıldırıldığını, Kur'an-ı Kerîm ve kıraat dersi verirken aynı anda üç öğrenciyi dinlediğini; "Hâfız Bayram'ın ilk defa ve uzun yıllar hatimle terâvih kıldırıldığını, Numan Efendi'nin âlim ve kurrâ bir hoca olduğunu, Nâzım Efendi'nin felçli olmasına rağmen, âlim olduğunu"; Ali Sert, Hacı Cemil Şensöz, Güllü Hoca, Mustafa Avcı, Ali Yılmaz gibi meşhur hocaların Numan Efendi'den ders aldıklarını, Derküşlü Hoca, İzzettin Bayrakçoğlu ve Fuat Şenses Hoca'ların da ses ve kıraatlarının güzel olduğunu ve Kur'an-ı Kerîm'i güzel kıraat ettiklerini" aktarmaktadır.¹²⁴

Hatay'da yaşayan Nusayrî'lerde de halk müziği yaygındır. Bağlama kültürü gelişmiştir. Nusayrî'lerde nişan, düğün, kına gibi gelenek ve görenekler Hatay'daki Sünnî'lerden çok farklı değildir. Mesela kına gecesini, gece yarısına kadar eğlenildikten sonra gelin ile damadın kınası yakılır. Kına yakma faslında Arapça

¹²² Sadık Ayhan İpek, "Sallangaç Türküleri", *Güneyde Kültür Dergisi*, 4, 46: 26.

¹²³ Kamil Erkan, Emekli Müezzin.

¹²⁴ Fevzi İnalöz, Emekli İmam-Hatip'le yapılan kişisel görüşme.

“mevval”¹²⁵ denilen gazeller okunur. Daha sonra Micena¹²⁶ ve Ataba’lar¹²⁷ okunarak hareketli eserler olan Rıddı’ler¹²⁸ okunur. (Ek-3) Aralarda ise Cönk(âşık defteri) okunur.¹²⁹

Bu fasıldan sonra kına yakma zamanının gelip gelmediği misafirlere üç kez sorulur. Misafirler de üç kez onayladıktan sonra salâvat getirilip Fâtiha sûresi okunur ve aile büyüğü tarafından gelin ve damadın ellerine kına yakılır.

Hatay’da yaşayan ve Afganistan’dan gelenlere baktığımız zaman, göçmenler arasında Fars ve Hint müziği yaygındır. Gençler Özbekçe Mûsikî’den ziyâde, Hintçe, Farsça ve Türkçe şarkılar dinlemektedir. Ovakent Mahallesi’nde yaşayan göçmenlere Pakistan ve Afganistan’dan sürekli kasetler gelmektedir. Bu kasetlerin içinde Özbekçe olanları nâdirdir. Göçmenler arasında yapılan düğünlerde ve özel eğlencelerde çalınan enstrümanlar “Donbıra, Rabap, Kopuz, Tef, Armunya ve Tabla’dır. Armunya ile Tabla Hint kültürüne aittir. Mahallede canlı mûsikî yaygın değildir. Çünkü enstrümanları bulmak ve bunları çalmak için gerekli eğitimi almak zordur. Ayrıca genç kuşakların Özbekçe ve Farsça Mûsikî’lerden çok Türk pop müziğini dinlemeyi tercih ettiğini görmekteyiz.

Beldedeki göçmenler tarafından sıkça söylenen bazı türküler vardır. Bu türkülerden birisi göçmenlerin geçmiş hayatları hakkında bilgi vermesi açısından dikkat çekicidir.

İşte horoz öttü naynay

Ocağı söndürdü naynay

Evi yanasıca Rusya

Bizi ülkemizden göçürttü naynay

¹²⁵ Doğaçlama bir mûsikî türüdür. Halk tarafından konuşulan lehçe kullanır. Gazel formuna benzeyen bir tür ritimli ezgi olup, oturak âlemlerinde ilk okunan eserdir. Halkın konuştuğu dille söylenen bir mûsikîdir. Mevvalin konuları, övgü, gazel, itab, anma, halk hikâyeleri olabilir. “Yâ ayn veya yâ leyl” şeklinde başlar.

¹²⁶ Serbest ritimli, konuşur gibi okunan ve yedi beyitten oluşan hüzünlü ezgidir.

¹²⁷ Âşıkların karşılıklı atışması. İki Ataba arasında micena okunur. Ataba’da “of of” ya da “yaba” ezgi cümleleri kullanılır.

¹²⁸ Bu tören ya da oturak âlemlerinin en son ezgisi olan “rıddı”ler hareketli esrelerdir.

¹²⁹ Resül Bağlı, *Hatay İli Harbiye ve Şenköy Beldeleri Müzik Kültürü*, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007), 27.

Göçmenlerde Anadolu'daki yaygın âdetin aksine, herhangi bir vesileyle mevlîd okuma geleneğine rastlanmamıştır.¹³⁰

Türkiye'de kalabalık bir nüfusa sahip olan etnik gruplardan biri de Çingenedir. Çingeneleşmeye dünyanın birçok yerinde rastlamak mümkün olabilir. 9. yüzyılda dünya ülkelerine Hindistan'dan göç etmeye başlayan bu topluluk, Anadolu'ya da yerleşmiştir. Günümüzde, Çingene adı dışında çeşitli isimlerle adlandırılan bu topluluğa, güney illerinde Dom denilmektedir. Hatay'da Kurbat denilmektedir. Domlar, yani genel olarak adlandırılan isimleriyle Çingeneleşmiş, geçmişten günümüze kadar birçok ülkeye göç etmişlerdir ve bu ülkelerde geçimlerini sağlamak amacıyla çeşitli meslekleri icra etmişlerdir. Uğraştıkları mesleklerin başında demircilik ve müzisyenlik gelmektedir. Çingeneleşmenin demircilik konusundaki yetenekleri dikkate değerdir. Dilencilerin çoğunluğunu da bu grup oluşturmaktadır. Antakya'da yaşayan Domların, bu bölgeye güneydoğudan göç ettikleri tahmin edilmektedir. Bu düşüncenin sebebi ise bu yöredeki Domların kendi dilleri olan Domların dili dışında Kürtçe dilini bilmeleridir.¹³¹

Çingeneleşmenin bir kolu olan Domlar, Türkiye'nin birçok bölgesinde olduğu gibi Antakya'da ağırlıklı olmak üzere diğer ilçelerimizde de ikâmet ettikleri tespit edilmiştir.

Müzisyen Domların büyük bir kısmının yaşlarının 41 ve üzerinde olması, gençlerin müzisyenlik mesleğinden uzaklaştığı sonucuna vardırmıştır. Dom müzisyenlerin tamamı erkektir. Büyük bir kısmı üflemeli enstrümanlar çalmaktayken, domların arasında yaygın bir şekilde çoklu enstrüman icracılığı tespit edilmiştir.¹³²

Domların kullandıkları enstrümanlar, türlerine göre beş kategoriye ayrılmaktadır. Domların arasında en çok icra edilen enstrümanlar üflemeli çalgılardan oluşmaktadır. Üflemeli çalgı icra eden Dom müzisyenlerin büyük çoğunluğu %73 zurna çalmaktayken, %33 ney icra etmektedir. Bunlara ek olarak

¹³⁰ Ensar Göçmez, *Afganistan'dan Elen Göçmen Özbekler'in Sosyo-Kültürel Ve Dinî Hayatları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Hatay İli Ovakent Beldesi Örneği)*, (Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008), 108.

¹³¹ Suat Kolukırık, "Türkiye'de Rom, Dom ve Lom Gruplarının Görünümü", *Türkiyat Araştırmaları, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, 2008, 8: 145-154- 150.

¹³² Erhan Zeteroğlu, Timur Vural, *Hatay İli Antakya İlçesinde Yaşayan Domların Müzik Kültürleri*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2018), 40: 242-253.

dilli düdük, mey, klarnet, dilsiz yedi delikli kaval, saksafon, yan flüt, blok flüt, düdük, argun, sipsi gibi enstrümanlar da icra edilmektedir. Vurmalı çalgılarda ise en çok icra edilen enstrüman davuldur. Antakya yöresi düğünlerinin hemen hemen hepsinde davul-zurnanın da kullanılmasından kaynaklı, Domlar arasında bu iki enstrümanın icracısına yoğun bir şekilde rastlandığı görülmektedir. Davulun yanı sıra bongo, hello, zilli tef, tef, bendir, asma davul, bateri ve darbuka gibi enstrümanları da icra etmektedirler. Bu çalgılar arasında genelde Arapça mûsikîlerde kullanılan ve çoğu müzisyen tarafından bilinmeyen bir enstrüman olan “hello” isimli çalgı Resim 1’de görülmektedir.¹³³

Şekil 5: Hello Çalgısı

Kaynak: Erhan Zeteroğlu, Timur Vural, “Hatay Domların Müzik Kültürleri”, *Selçuk Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2018, 40: 245.

Domların arasında sayıları az olsa da ud ve bağlama icracılarına rastlanmaktadır. Dom müzisyenlerin çoğu geçimlerini sadece müzisyenlikten kazanmaktadırlar. Çoklu enstrüman çalıcılığının Domlarda yaygın bir şekilde görülmesinin sebeplerinden biri, daha rahat iş bulabilme imkanı olmalıdır.¹³⁴

Yöre Domlarının mûsikî eğitimlerini, babalarından, dedelerinden ve diğer müzisyen akrabalarından aldıkları saptanmıştır. Müziğe başlama yaşı Domlarda çocuk yaşlara denk gelmektedir. Domların icra ettikleri eserlerin şarkı sözlerinin, Türkçe, Kürtçe ve Arapça dillerinde olduğu belirlenmiştir. Antakya’daki Dom müzisyenlerin icra ettiği mûsikî türlerinin başında Türk halk müziği gelmektedir.

¹³³ Erhan Zeteroğlu, Timur Vural, “Hatay Domların Müzik Kültürleri”, *Selçuk Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2018, 40: 246.

¹³⁴ Zeteroğlu, Vural, “Hatay Domların Müzik Kültürleri”, 2018, 40: 246.

Ardından Arabesk ve Türk Sanat Mûsikî'si icra ettikleri tespit edilmiştir. Bunların yanı sıra, daha az sıklıkla olmakla beraber fantezi, pop, rock, caz, etnik ve dinî mûsikîler de çaldıkları görülmektedir. Atalarından öğrendiklerini belirttikleri “Eli Elime Değdi”, Yeşil Ördek”, “Kırıkhan”, “Uzun İnce Bir Yoldayım”, “Bağdat’ın Hamamları”, “Helvacı” türküleri yörede de sıklıkla kullanılan ve tüm mûsikî ortamlarında icra edilen eserlerdir. Dom müzisyenler, yöreye ait mûsikîleri, düğünlerde icra etmektedirler. Bu mûsikîleri gelin çıkarma, damat evinin gelin almaya gidişi, damat tıraşı, gelin hamamı, güveyleme ve gerdeğe uğurlama esnasında çaldıkları görülmüştür. Bu tür etkinliklerde icra edilen mûsikîler ise şunlardır: “Geldi Gelin Kınası, Ayşeli, Sabah Fasılları, Kaba ve Garîp Ayağı, Kırıkhan Halayı, Eli Elime Değdi, Bir Dalda İki Kiraz, Köroğlu, Helvacı, Bağdat’ın Hamamları, Yeşil Ördek, Aysel Kız, Dumane, Güzelhan, Kara Üzüm Habbesi, Cezayir, Koyzer, Bahçada Mışmış, Malatya Halayı, Arapça ve Türkçe sözlü halaylar, Sergiyye, Ğarci, Yeh Veydelek ve Al Ayn Mulayyati.” Domlar, eski dönemlerde Ramazan ayında sahur vaktinde mûsikî yapmış olsalar da, günümüzde bu gelenek kaybolmuştur. Bu ayda iftar yemeğinden sonra bazı mekân sahiplerinin ya da belediyelerin düzenlediği Ramazan etkinliklerinde şarkılar ve Dinî Mûsikî’ler çalmaktadırlar.¹³⁵

Son yıllarda Domlar da zorunlu eğitimden dolayı eğitim-öğretime önem vermeye başlamışlardır. Kabiliyetli olan çocuklarını Güzel Sanatlar Lisesine gönderenler iyi sonuç almaktadırlar. Zaten evde var olan mûsikî kültürüyle bilimsel anlamda notaya dayalı müziği birleştirdiklerinde önlerinin açıldığını görmüşlerdir. İmam-Hatip liselerine gidip Dinî Mûsikî alanında kendinî gösteren hatta yarışmalarda dereceye giren Domlar da mevcuttur.

Hatay halkoyunları ve müzikleri zengindir. Müzik eşliğinde oynanan halkoyunlarının isimlerini zikretmekle yetineceğiz.

Hizmeli, Eli Elime Değdi, Dönderin Kızlar, Pamuk, Kırıkhan Dalları, Kırıkhan, Zennube, Deli Arap, Güzel Han, Demirci, Koyzer, Kız Evi, Bağdat’ın Hamamları, Halebî, Rişko, Şâmilin Hurması, Kıçıkırık, Cendarma, Küllük, Serji, Garibin Ayağı.¹³⁶

¹³⁵ Zeteroğlu, Vural, “Hatay Domların Müzik Kültürleri”, 40: 242-253.

Antakya Halk Mûsikîsi Üzerine Yapılan Derleme Çalışmaları: İlk olarak 1937 yılında İstanbul Konservatuvarı Türk Mûsikî'si Tasnif ve Tespit Heyeti'nden Mehmet Suphi Ezgi (ö.1962) ve Mesut Cemil (ö.1963) Beylerin o yıllarda üniversitede okuyan Antakyalı Necmettin Melek, Necmettin Kâtip ve Osman Zeki Bilgin'den¹³⁷ derledikleri halk ezgileridir.

Bundan sonra yapılan en önemli derleme çalışması ise daha önce bahsettiğimiz Ankara Devlet Konservatuvarının düzenlediği, M. Sarısözen, Halil B. Yönetken ve Ali Rıza Yetişen'den oluşan ve Antakya İlçe, Hatay'ı kapsayan 10. derleme gezisidir (1946). Bu bölgelerden toplanan “285 adet ezgiden 146'sı Hatay bölgesine aittir.”¹³⁸

Al Mendili, Hey Güzel Han, Lofçalı, Kaleden İndirdiler (EMMO), Gül Kuruttum, Mavilim Yakdın Beni, Altın Tasta Gül Kuruttum, Aman Aman Bağdatlı, Eli Elime Değdi, Pınara Vurdum Kazmayı, Hanım Arabaya Binmiş, Tütüncüden Tütün Aldım, Şu Karşiki Dağda Kar Var Duman Yok, Hasan Dağı Oymak Oymak, Bu Piner Ne Piner, Ferhat Gibi Dağ Deldim, Üç Güzel Söz Verdi, Elmas Dolu Çekmecesesi, Varayım Gideyim, Ninam Kurmuş, Nolaydım Gönül Versem, Ne Hoş Aramışlar, Havalandı Deli Gönüm, Gidin bakın Şu Binayı Yıkana, Yaprak Gazellindi, Bahçelerde Sedef Yar, Efkârım başka Kimlere Söyleyim, Kızın Adı Emneli, Ara Ey Âşık Ara Bul Çare, Bin Can İle Meclub Oldum, Antakya Dağın Diktir, Antakya'da Ben Çok Portakal Sattım, Kına Geldi.¹³⁹

2. 2. HATAY'DA KULLANILAN ÇALGI ALETLERİ

Geçmişten günümüze Anadolu'nun her bölgesinde olduğu gibi Hatay'da da çok sayıda mûsikî aleti kullanılmaktadır. Dünyanın en önemli mozaik müzelerinden birisi olan Hatay Mozaik Müzesi'nde mûsikîyle ilgili Bronz Çağ'dan kalma, kemikten yapılmış, vurmali bir çalgıya benzediği, ancak nasıl çalındığını belli

¹³⁶ Hatay Valiliği, “İlimiz Türküleri ve Halk Çalgıları” erişim: 7 Temmuz 2018, <http://www.hatay.gov.tr/kultur>.

¹³⁷ Derlenen türkülerin kaynak kişileri. Bkz. Akın Altıparmaklıoğlu, *Antakya Halk Müziğinde Kırık Havaların Ezgisel Yönden İncelenmesi*, (Yüksek Lizans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), 260.

¹³⁸ İpek, *Hatay Türküleri*, 34.

¹³⁹ Hatay Valiliği, “İlimiz Türküleri ve Halk Çalgıları”.

olmayan bir mûsikî aletinin varlığı, eski çağlardan beri mûsikî aletlerinin kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Şekil 6: Mûsikî Aleti (Bronz Çağı)

Kaynak: uçaknotları.com, “Hatay Arkeoloji Müzesi’nde Sergilenen Eserler”, erişim: 17 Ağustos 2019, <https://ucaknotlari.com/hatay-arkeoloji-muzesinde-sergilenen-eserler/>.

Hatay’da geleneksel el sanatları olan ahşap oymacılığı, ahşap yakma, buğday sapı örücülüğü, ebru ve cam işleri, toprak seramik, takı tasarım, iğne oyası, ipek tasarım ve hat sanatının yanında mûsikî aletleri yapımı da ayrı ve önemli bir yer tutar.

Geleneksel müziğin çalgılarını telli, nefesli ve vurmali çalgılar olarak üç gruba ayrabiliriz. Telli çalgılar da kemençe, kabak kemane ve keman gibi yaylı telli çalgılar ile bağlama ailesi, ud, tar, kanun gibi tezeneli/mızraplı telli çalgılar olmak üzere ikiye ayrılır. Nefesli çalgıların yaygın olarak bilinenleri; zurna, çifte, ney, mey, kaval, sipsidir. Vurmali çalgılar arasında ise geleneksel müziğin icrasında en çok kullanılanları davul, dümbelek, def, zil ve kaşıktır.

Şekil 7: Ney Açma Atölyesi

Kaynak: 11 Haziran 2017’de Ney Ustası Cemil Kahlioğlu ile yapılan görüşme.

Çalgıların yapımında genellikle yakın çevreden rahatlıkla bulunabilen ahşap, deri gibi doğal malzemelerden yararlanılır. Örneğin Anadolu’nun yaygın olarak kullanılan sazlarından olan bağlama ve zurnanın yapımında dut, ardıç, kestane, ceviz, gürgen, erik, kayısı, şimşir gibi ağaçlar kullanılır. Uygun olan ağaçlar kullanılsa bile saza niteliğini kazandıran şey ustalaktır. İyi ses veren bir sazın yapımı için kullanılacak ağacın seçimi, ağacın kesim ve işlenmesine ilişkin bilgi, usta çırak ilişkisi içinde nesilden nesile aktarılarak günümüze ulaşmıştır.

Hatay’da halk, sanat ve tasavvuf mûsikisinde kullanılan enstrümanlar bazı farklılıklarla beraber aşağı yukarı aynıdır. Çeşitli enstrümanların kullanıldığı alanlar özellikle zikir meclisleri, sünnet ve evlilik düğünleri, kına geceleridir. Bazıları Hatay Halk Müziği’nde bazıları da Sanat ve Tasavvuf Müziği’nde kullanılan belli başlı enstrümanlar şunlardır: Bağlama, Ud, Tanbur, Cümbüş, Keman, Kanun, Kaval, Zurna, Davul, Darbuka, Ney. Mey, Def, Bendir, Kudüm, Şibbebi, Argın(Zamır), Yatağan, Ömük, Dilli Düdük’tür. Düğünlerde davul zurna birlikte kullanılır. Zikirlerde Ney ve Def kullanılır. Mevlîdli düğünlerde ve sünnetlerde Ney, Def, Kudüm, bazen de Ud kullanılır. Bağlama, Def, Darbuka, Mey ve Kaval Halk müziğinde kullanılır. Sanat Mûsikî’inde de Ud, Keman, Kanun, Bendir, Darbuka,

Tanbur ve Ney kullanılır. Bu enstrümanlardan daha çok Hatay'da yaygın olarak îmal edilen ve çalınanlar hakkında kısa bilgi vereceğiz.

Ney: Hatay'ın Samandağ ilçesi Meydan Köyü civarına yani Asi Nehri'nin denizle birleştiği mevkilerde ney yapımı için özel bir kamış yetişmektedir. Eskiden beri Türkiye'deki neyzenlerin birçoğu buraya gelip kamış kesmişlerdir. Buradaki kamışların özelliği boğumlarının kısa olmasıdır. Bunun sebebi olarak da yöre halkının anlattığına göre bu kamışlar belli bir boya geldiğinde, bir sinek tarafında uçları yenilmekte ve kamışlar fazla uzayamamaktadır. Dolayısıyla da kısa kalınca boğumları da daha sık olmaktadır.

Bu konuda yapılan akademik çalışmalarda da, Samandağ kıyısında yetişen kamışların dünyanın en iyi ney kamışları olduğu, birçok ney yapımcısı ve icracısı tarafından vurgulanmıştır. Bu kamışların en önemli özelliklerinden birisi de kabuk yapısıdır. Samandağ kamışının kabuğunun, neyin ömrünü uzatan doğal bir koruyucu olmasının yanında, sesinin de dengeli olmasını sağladığı, uzman neyzenler için bunun çok önemli olduğunu ifade edilmektedir.¹⁴⁰

Ney yapımcılarına göre bütün şartları taşıyıp ney olabilecek kamış oranı en iyi kamış toplulukları içinde %10' civarındadır. Bu değer de Samandağ bölgesi için verilen bir değerdir. Başka bölgelerden alınan kamış oranının çok daha az olduğu yapılan incelemelerde görülmüştür.¹⁴¹

Başka bir araştırmaya göre ise, Samandağ deniz kıyısının farklı bölgelerinde, farklı oranda ve yönde rüzgâr etkisi bulunmaktadır. Sonuç olarak Asi Nehri'nin döküldüğü yer ile Kel Dağı arasındaki bölgede, sert rüzgâr kıyıya dik gelmekte ve başta kamışlar olmak üzere bitkiler üzerinde önemli bir ekolojik etki yaratmaktadır. Bu ekolojik etki, kamışların geniş gövdeli ve kısa boğumlu kalmasına yol açmaktadır.¹⁴²

Yapılan araştırmalar ve neyzenlerin edindiği tecrübeye istinaden denize yakın, rüzgârı çok alan, tatlı sudan uzak, kumlu toprakta, seyrek kamışlıktaki neylik kamış bulma oranının yüksek olacağı söylenebilir.¹⁴³

¹⁴⁰ Mehmet Kocaman, *Antakya'da Yetişen ve Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Bitkiler ile Morfolojik ve Anatomik Özellikleri*, Yüksek Lisans Tezi, MKÜ, Hatay, 2015, 22.

¹⁴¹ Kocaman, *Antakya'da Yetişen ve Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Bitkiler*, 43.

¹⁴² Kocaman, *Antakya'da Yetişen ve Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Bitkiler*, 47.

¹⁴³ Kocaman, *Antakya'da Yetişen ve Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Bitkiler*, 52.

Günümüzde de halen ney ve mey üretimi Antakya'da devam etmektedir. Buradaki kamışlar Şah, Mansur, Kız, Süpürde ve Bolahenk Ney yapımı için uygun kamışlardır. Antakya'da Selim Aslanyürek zamır; Ali Zeynel Çiftçi mey; İzzet Özkan, Alper Yıldırım, İlhami İnalöz, Cemil Kahiloğulları, Servet Baybo profesyonel ney açmakta, yurtiçine ve yurtdışına sipariş üzerine satmaktadırlar.

Şekil 8: Samandağı Ney Kamışı Bahçesi

Kaynak: 17 Eylül 2018'de Samandağ'da çekilen görüntü.

Sırf ticari amaçla zamanından önce kesilen ve satılan kamışlar kaliteyi düşürmektedir. Bu yüzden bu yörenin kamışlarının koruma altına alınması ve olgunlaşmadan kesilmesinin önüne geçilmesi gerekir. Aksi takdirde ileriki yıllarda kaliteli kamış bulmakta ve kaliteli ney üretmekte sıkıntı çekilecektir.

Şıbbebi (Çoban Flütü): Dil denilen üfleme ağızlığı Zakkum bitkisinden, bunun dışında tüm yapısı kamıştan ibaret bir çalgıdır. Ney için ihtiyaç duyulan kısa boğumlu kamışların aksine, şıbbebide en uzun boğumlu kamışlara ihtiyaç duyulur. İhtiyaç duyulan kamışlar Antakya Samandağ arasındaki suyun yani derelerin yoğun olduğu noktalardan temin edilmektedir.¹⁴⁴

¹⁴⁴ Kocaman, *Antakya'da Yetişen ve Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Bitkiler*, 53.

Şekil 9: Çoban Flütü

Kaynak: Mehmet Kocaman, *Antakya'da Yetişen ve Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Bitkiler ile Morfolojik ve Anatomik Özellikleri*, Yüksek Lisans Tezi, MKÜ, Hatay, 2015, 52.

Şekil 10: Fülüt ağzı

Kaynak: Mehmet Kocaman, *Antakya'da Yetişen ve Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Bitkiler ile Morfolojik ve Anatomik Özellikleri*, Yüksek Lisans Tezi, MKÜ, Hatay, 2015, 53.

Argın (Zamır): Hatay'da kullanılan özel bir çalgıdır. Yanyana ekli iki kamış düdükten yapılmış bir çift kavaldir. Argın adlı kamış çiftinin bir tanesinin üzeri delikli olup, öbürü deliksizdir. Dem tutmaya yarar. Antakya'nın Harbiye yöresinde Zamır, Şenköy yöresinde ise Argun olarak adlandırılmaktadır.

Şekil 11: Argın (Zamır) Çalgısı

Kaynak: Mehmet Kocaman, *Antakya'da Yetişen ve Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Bitkiler ile Morfolojik ve Anatomik Özellikleri*, Yüksek Lisans Tezi, MKÜ, Hatay, 2015, 57.

Şekil 12: Zamır Tıvıl (Uzun Argın)

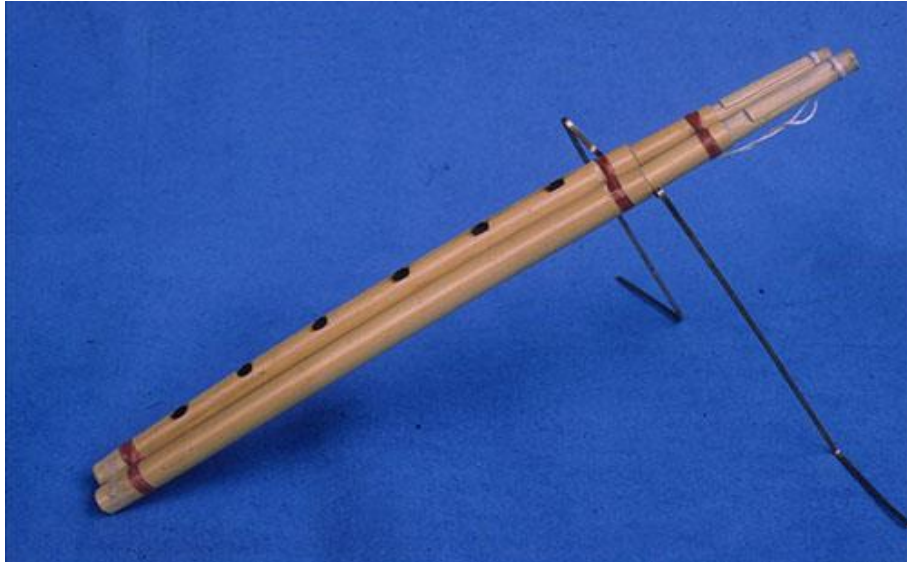
Kaynak: Mehmet Kocaman, *Antakya'da Yetişen ve Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Bitkiler ile Morfolojik ve Anatomik Özellikleri*, Yüksek Lisans Tezi, MKÜ, Hatay, 2015, 57.

Şekil 13: Zamır Ağzılığı

Kaynak: Mehmet Kocaman, *Antakya'da Yetişen ve Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Bitkiler ile Morfolojik ve Anatomik Özellikleri*, Yüksek Lisans Tezi, MKÜ, Hatay, 2015, 55.

Şekil 14: Zamır Micvez (Çift Argın)

Kaynak: Mehmet Kocaman, Kültür ve Turizm Bkanlığı, “Üflemeli Çalgılar”, erişim: 21 Temmuz2019, <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12707/uflemeli-calgilar.html>.

Kaval: Olgunlaşmış ağaçların odunundan yapılan ağaç üflemeli bir çalgıdır. Ses tonu, işlenebilirlik ve dayanıklılığı yönünden erik ağacı kaval yapımcıları için ilk tercihtir. Ortalama 2 cm çapında olmaktadır. Kaval yapımında en çok tercih edilen diğer bitki de kayısı'dır. Bunların dışında Antakya ve yöresinde yapılan kavallarda, bol bulunması nedeniyle kamış da kullanılmaktadır.¹⁴⁵

Şekil 15: Kaval

Kaynak: Mehmet Kocaman, *Antakya'da Yetişen ve Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Bitkiler ile Morfolojik ve Anatomik Özellikleri*, Yüksek Lisans Tezi, MKÜ, Hatay, 2015, 57.

Zurna: Kendine has sesi kamıştan yapılan ağızlığı sayesinde elde edilen, gövdesi erik, kayısı ve ceviz gibi bitkilerden yapılan bir çalgıdır.¹⁴⁶

Şekil 16: Zurna

Kaynak: Mehmet Kocaman, *Antakya'da Yetişen ve Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Bitkiler ile Morfolojik ve Anatomik Özellikleri*, Yüksek Lisans Tezi, MKÜ, Hatay, 2015, 60.

¹⁴⁵ Kocaman, *Antakya'da Yetişen ve Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Bitkiler*, 57.

¹⁴⁶ Kocaman, *Antakya'da Yetişen ve Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Bitkiler*, 59.

Mey: Gövdesi erik, gürgen, kızılıçık ve kayısı gibi odunsu bitkilerden, ağızlık kısmı kamıştan yapılmaktadır.¹⁴⁷

Şekil 17: Mey

Kaynak: İSMEK, “Mey Eğitimi 2. Seviye”, erişim: 21.08.2019, <https://www.ismek.ist/tr/branslar.aspx?BransCode=3538>.

Yatağan: Kanuna benzer bir mûsikî aracı.

Şekil 18: Yatağan Çalgısı

Dilli Dūdük: Söğüt, zakkum ve kavak gibi ağaçların dallarından ya da kamıştan yapılan bir çeşit dūdük.

¹⁴⁷ Kocaman, *Antakya'da Yetişen ve Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Bitkiler*, 60.

geniş/açık bir mekânda ve mutlaka davul zurnanın bulunduğu bazen de yemekli nişan eğlenceleri de düzenlenir. Böyle nişanlar, düğüne 1–2 yıl gibi uzun bir süre varsa bu şekilde yapılırlar. Geniş çaplı nişanlar takılı (şaba’lı) gerçekleşir ve konukların taktığı her şey (altın, para) nişanda ilan edilir. Reyhanlı’da yaşayan Çerkezlerde sadece enstürman farkı bulunur. Davul zurna yerine akordeon ve doli,¹⁴⁹ gibi enstürman kullanılır.¹⁵⁰

Arap-Sünnî ve Kürt-Sünnî toplumlarda nişan bilinen usullerle gerçekleşir. Ekonomik duruma göre, çağrılan misafirler eşliğinde yapılan eğlence ya da dinî merasim sonrasında, yüzükler bir büyük tarafından takılır. Mevlîd, gerek nişanda gerekse düğünde, Müslüman toplumların tercih ettikleri tören biçimlerinden biridir. Mevlîd merasimleri kadın-erkek ayrı düzenlendiği gibi beraber de düzenlenmektedir. Nişan mevlîdle olmasa da, ailenin dinsel inancı ya da gelenekleri doğrultusunda kız ve erkek bir araya gelmeyebilir. Bu durumda erkeğin yüzüğü evine gönderilir. Yüzük orada ailesi tarafından takılır. Yüzük takma merasimi de yine etnik gruplara göre farklı kişilerce yapılmaktadır. Nişan yüzüklerini herhangi birisi takmaz. Toplumca saygı gören ve sevilen birisi olması önemlidir. Bazen yaşlı birine taktırılır, bazen de “başı bozulmamış” denilen dul olmayan birine taktırılır. Ama yüzüğü takacak olan kişide mutlaka olumlu bir takım özellikler aranır.¹⁵¹

Kuran’a baktırmak, dinsel olgular taşır. Evine gelir gelmez Kuran’a bakan gelinin/damadın her işi yolunda gidecektir. Çünkü onlar Allâh’ın sözünü görerek evliliğe adım atmışlardır. Nişanın, kına gecesinin ve düğünün mevlîdle yapılması da bu nedendir. “Bir işe yaparken ne kadar tanrı buyruğuna uyarsan, ardından gelecek her şey o kadar hayırlı olur” inancı Antakya ve çevresinde yaygın olan bir görüştür. Örneğin; Samandağ ve çevresinde gelin evden alındıktan sonra mutlaka kutsal kabul edilen bir türbenin etrafında dolandırılır ve dua ettirilir.¹⁵²

Düğünlerdeki değişim Müzikal anlamda yine her topluluk birbirinden etkilenmiştir. Türk düğünlerinde Arapça şarkılar, Arap düğünlerinde Türkçe şarkılar,

¹⁴⁹ Kafkas danslarında kullanılan ve davula benzeyen bir müzik aletidir.

¹⁵⁰ Emire Pınar Tatar, *Antakya ve Çevresindeki Düğünlerin Sosyal/ Kültürel Değişim ve Etkileşimleri*, (Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay, 2006), 66.

¹⁵¹ Emire Pınar Tatar, *Antakya ve Çevresindeki Düğünler*, 67.

¹⁵² Emire Pınar Tatar, *Antakya ve Çevresindeki Düğünler*, 93.

Ermeni düğünlerinde ise hem Türkçe hem Arapça şarkılar söylenmektedir. Bu durumun içerisine yine Çerkezler dâhil değildiler. İlişkide buldukları toplumlardan ne bir şey almışlardır, ne de vermişlerdir. Ama Türk-Sünnî, Kürt-Sünnî ve Ermeni-Hristiyan düğünlerinde ezgi olarak Arap türkülerinin sıklıkla çalınması ve söylenmesi, yöredeki Arap kültürü etkisini ortaya koyar. Arap Mûsikî'leri, Antakya ve çevresinin en yaygın mûsikîlerini oluşturur. Bunun yanında Arap müzisyenlerin beğendikleri bir Türkçe parçayı Arapçaya çevirerek okumaları ve Türk müzisyenlerin de Arapça bir parçayı Türkçeye çevirerek okumaları sıkça görülen bir şeydir.¹⁵³

2.4. HAA HA GELENEĞİ

Antakya ve çevre köylerinde bir "haa-ha" geleneği vardır. Nişan ya da düğün törenlerinde mâni özelliği taşıyan dörtlükler söylenir. Söylenişi mâniden farklıdır. Kendine özgü bir seslendirilişi vardır. Ne şiir okur gibi, ne de türkü söyler gibidir. İki arasında bir tarzdır ve ezgisi değişmez. Her dize başında bir "haa-ha" çekilir, sonra dize söylenir, en sonunda da zılgıt çekilir. İşte bu mâni türüne "haa-ha", okunuş biçimine de "hahalama" denir.¹⁵⁴

"Haa-ha"yı kadınlar çeker, fakat her kadın haa-ha çekemez. Bu işin ustaları vardır. Düğün sahibi, önceden birkaç kadını bu iş için görevlendirir. Dörtlükler doğaçlama söylenir. Düğün ya da nişan törenleri dışında da haa-ha çekilir. Övme, beğenisini vurgulama, sitem etme gibi durumlarda bir anlatım aracı olarak da kullanılır. Örnek verecek olursak;¹⁵⁵

Beğenisini vurgulamak, övme için:

Haa-ha, Antakya köşe köşe

Haa-ha, elinde bellur şişe

Haa-ha, gelinimize göz dikenin

Haa-ha, inşallâh gözü şişe

¹⁵³ Emire Pınar Tatar, *Antakya ve Çevresindeki Düğünler*, 102.

¹⁵⁴ Resül Bağlı, *Hatay Müzik Kültürü*, 88.

¹⁵⁵ Kalaycıoğlu, *Hatay Halk Bilimi*, 2001, 38.

Haa-ha, adı güzel Muhammed'e sâlâvat getirin

Haa-ha, bir değil iki kez sâlâvat getirin

Haa-ha, sâlâvatın biri gönül ferahlığı için

Haa-ha, birisi de sizi kötü gözlerden uzak tutması için

Şekil 20: Haa ha zılgıt notası

HAA HA
Sabâ Zılgıt

Notaya Alan: Mustafa Öztürk

Ha ha Antak ya kö ge kö ge Ha ha elinde bel

lur şî ge Ha ha geli mize göz dke nin Ha

ha inşaallah gö zü şî ge

2.5. HATAY'DA MEVLÎD

1939 öncesinde Hatay'da mevlîd adetleri Ortadoğu ülkelerini andırıyordu. Yani Osmanlı geleneklerini sürdürüyordu. Şöyle ki, Mevlîd günü (12 rebiülevvel) bayram yapılır, devlet daireleri tatil edilirdi. Öğle vakti üç pare top atılarak mevlîd günü kutlamalarının başladığı ilan edilirdi. Çarşılar kapanır, eğlence yerleri ve gazinolar faaliyetlerini durdurur, içki içilmez, kahvehanelerde oyun oynatılmazdı. Aynı gün öğle veya ikindi namazından sonra Ulu Camiî'de Camiî mütevellisi tarafından düzenlenen mevlîd törenine Kaymakam, Belediye Reis'i, Mandater, devletin (Fransa) sivil ve askeri erkânı, amir ve memurlar ile eşraf ve davetliler katılırdı. Camiîde veya çıkışta şeker ve şerbet ikram edilirdi. Bazı yıllar askeri bando ile birlikte bir kıta askerin de hazır olduğu görülüyordu. Günümüzde ise belirli gün ve gecelerde okunan mevlîdler gayet sade bir şekilde Ulu Camiî veya Habîb en-Neccâr Camiî'nde okunmaktadır.¹⁵⁶

¹⁵⁶ Tekin, *Hatay Mevlîdi*, 10.

Kadınların kendi aralarında okuduğu mevlîdler genellikle evlerde okunur. Daha önceleri ziyâretlerde okutulması daha yaygındı. Bu ziyâretler genellikle Kalleş, Abdulgazi, Habîb en-Neccar ve Çıplak ziyâret gibi ziyâretlerdir. Fazlaca talep olduğunda gün alınarak sıraya girilirdi.¹⁵⁷

Mevlîd sonrası ikramda bulunulur.¹⁵⁸ Ayrıca “kokusu canlara tüter” beyiti okunurken davetlilere gülsuyu dökülür. Buhur yakılarak onun dumanının davetlilere ulaşması sağlanır.

Bu arada mevlîd olarak okunan kısımlar içinde, mevlîde sonradan eklenmiş olan bölümlerin (Geyik-Güvercin-Kesikbaş-hikâyeleri, Destan-ı İbrahim, İsmail) geniş ölçüde yer alması dikkati çeker.

Hatay’da Mevlîd-i Şerif merasimleri çok geniş alana yayılmıştır. Bir çocuğun doğumundan başlayarak, gençlik ve ölümüne kadar olan törenlerde etkili bir şekilde yer almaktadır. Çocuk doğduğunda ismi verilirken okunur, sünnet olduğunda sünnet merasiminde, nişan, düğün merasimlerinde, ölen kimsenin 7, 40. ve 52. gecelerinde okunur. Askerden gelen oğul sağ sâlim geldiğinde, hacılar döndüğünde, yeni bir iş sahibi olduğunda, ev sahibi olduğunda, bir iş yeri açıldığında, Camiî açılışlarında, çocuk bir okulu kazandığında, uzun süre yurt dışında kalıp da dönüş yapanların dönüşünde, polis gününde, öğretmenler gününde Mevlîd okunur. Son zamanlarda, özellikle Yayladağı ilçesinde, köy mevlîdleri de yaygınlaşmıştır. Bütün köylü elbirliğiyle masraflarını karşılayarak büyük kazanlarda pişen aş ve sulu yemek tüm ilçe halkının ve ildeki eşrafın da katılımıyla bir nevi o köyün tanıtımı, geçmişlerinin ruhunu şad etme gibi gayelerle okutulmaktadır. Kandil gecelerinde ve mübarek gün ve gecelerde Mevlîd okunması vazgeçilmezlerdendir.

Mevlîd, çalgısız yapılan tüm törenlerin ortak adı haline gelmiştir. Bazen bu programlarda sadece “Yasin” okunur veya “Tebâreke” okunur ama adı Mevlîd’dir. Bazen de ilâhî, kasîde ve Kur’an-ı Kerîm okunur ama adı Mevlîd’dir. Mevlîdli

¹⁵⁷ Tekin, *Hatay Mevlîdi*, 11.

¹⁵⁸ Bazı mevlîdlerde aşirle (çekilmemiş ve kaynatılmamış tüm buğdaydan yapılan yemek) birlikte dört çeşit yemek yapılır. Köylerin büyük mevlîd kazanları ve tabak, kaşıkları olur. Yayladağı tarafında etli bulgur pilavı (aş) ve bir sulu yemek yapılır. Ardından Yayladağı lokumu dağıtılır. Bazı mevlîdlerde de lokum, pasta, çiklota ikram edilir. Bazıları da lahmacun ve ayran ikram ederek bu geleneği sürdürmektedirler.

düğün, mevlîdli nişan, mevlîdli sünnet asker uğurlama, hac mevlîdi, akika mevlîdi gibi adlarla anılan törenler yapılır.

Hatay'da mevlîd törenlerinde düğün sahibine göre tavır alınır. Düğün sahibi Arap ise Arapça ilâhîler ağırlıklıdır. Düğün sahibi Türk ise Türkçe ilâhî ve kasîdeler ağırlıktadır. Çünkü düğün sahibinin çevresi de aynı kültürü taşımaktadır.

Hatay'da okunan mevlîd çeşitlerini inceleyecek olursak bunları dört başlıkta toplayabiliriz.

2.5.1. Süleyman Çelebi Mevlîdi

Süleyman Çelebi'nin (ö. 1410) yazdığı ve Türkiye'nin her yerinde okunan bu mevlîd, *Vesîletü'n-Necât* diye adlandırılmıştır. Süleyman Çelebi, derin bir Allâh ve Peygamber sevgisiyle yazdığı bu eseri ile devrinde devlet ve toplum düzeninin karışmasına sebep olan bozuk inançlara da karşı çıkmış ve milletin inancının korunmasına vesile olmuştur.

Hatay, ilçe ve köylerinde Mevlîd'e Kur'an-ı Kerîm tilavetiyle başlanır. Sonra cemaatle birlikte bir ilâhî okunur. Belirtilen çevrede eskiden beri büyük rağbet gören, belli bir makamı olan ve söylenişine bütün cemaatin katıldığı Arapça bir Şuğûl de okunmaktadır. Güftesi İbn Hayyat'a¹⁵⁹ (ö.1123) ait olan bu Şuğûl'un metni şöyledir:

كل القلوب إلي الحبيب تميل *** ومعني بذلك شاهد ودليل
أما الدليل إذا ذكرت محمداً *** صارت دموع العاشقين تسيل
يا سيد الكونين يا علم الهدى *** هذا المتيم في حماك نزيل
لو صادفتني من لدنك عناية *** لأزور طيبة و النخيل جميل
هذا رسول الله هذا المصطفى *** هذا لرب العالمين رسول
هذا الذي رد العيون بكفه *** لما بدت فوق الخدود تسيل
هذا الغمامة ظللته إذا مشى *** كانت تقيل إذا الحبيب يقيل

¹⁵⁹ 1058'de Dımaşk'ta doğmuş olup babası terzi (hayyât) olduğu için İbnü'l-Hayyât künyesiyle tanındı. Klasik temalarda kaleme aldığı şiirlerinde tatlılık, güzellik ve fesahat vardır. Şiirleri arasında fahr ve hiciv temalarının nâdir olması, bunların özellikle övgüde yoğunlaşması, nefsiyle ve insanlarla barışık mütevazı bir karakteri yansıtmaktadır. Çocukluk ve gençlik yıllarında çektiği sıkıntıların etkisi şiirlerine de aksetmiştir. Şiirlerinde varlıklı olduğu dönemlerde de zamandan, talihsizliklerden ve yoksulluktan şikâyetini dile getirmiştir. Bkz. Süleyman Tülücü, "İbnü'l-Hayyât Et-Tağlebî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000), 21: 8.

هذا الذي شرف الضريح بجسمه *** منهاجه للسالكين سبيل
يارب إني قد مدحت محمداً *** فيه ثوابي وللمديح جزيل

“Küllû’l- Kulûb-î ile’l Habbî temilû, ve maî bizâlike şâhidûn ve delîlû

Emme-d delîlû izâ zekerte Muhammeden, sârad dumuû’l âşîkîne tesîlû

Yâ seyyide-l Kevneyni yâ alemel Hûdâ, hâzâ-l muteyyemu fî himâke nezîlû

Lev sâdafetnî min le dünke İnâyetûn, Li ezûru tayyibetûn ven- Nahîlu cemîlû

Hâzâ Rasulüllahi hâzâ Mustafa, Hâzâ li Rabbil âlemîne Rasûlû

Hâzâllezî raddel uyûnî bi keffihî, lemmâ bedet fevkal hudûdî tesîlû

Hâzâl ğamâmetû zilletûhu izâ meşyûn, kânet takîlû izâl habîbî yakîlû

Hâzâllezî şarrafed- Darîhû bicismihî, minhâcehû lil sâlikîne sebîlû

Ya Rabbî innî kad medahtû Muhammeden, fihî savâbî Valilmedîhi cezîlû.”

Bütün kalpler/gönüller sevgiliye meyillidir.

Bu duruma şahit/ kanıt ve delil olan durumlar vardır.

Delil ise; Muhammed’i zikrettiğin an âşıkların gözyaşlarının sel olmasıdır.

Ey iki âlemin efendisi! Ey hidâyetin sancağı!

Bu âşık(muhabbetinden zelîl/ bîçare olan kimse)senin himâyene muhtaçtır.

Senden bahşedilmiş bir lütûfa rastlasam,

Tayba ’yi ve oradaki güzel hurma ağaçlarını ziyâret ederim.

İşte bu Allâh ’ın Resûlûdur. Bu Mustafa ’dır. Bu âlemlerin Rabbi ’nin elçisidir.

O ki; yanakların üzerine süzülen gözyaşlarını görünce,

Avuç içiyle o gözyaşlarını siler.

O ki; yürüdüğünde bulutlar ona gölge yapar.

Kaylûle vaktinde uyuduğunda ise bulutlar da onunla istirahat eder.

O ki; bedeniyle türbeye/ kabre şeref verendir.

Onun yolu ise izinden gidenler için doğru bir yoldur.

Rabbim ben Muhammed’i övdüm.

Ve bu övgümle sevap almayı dilerim.

Ki o övgüleri çokça hakeder.

Şekil 21: Saba Şuğûl

KÜLLÜL KULÜBİ
Sabâ ŞUĞÛL

Güfte: İBN-İ HAYYAT
Notaya Alan :Mustafa Öztürk

KÜL L ÜL KU LÜ Bİ İ LE L HA Bİ Bİ TE Mİ LÜ
VE MA İ Bİ HÂ ZE ŞA Hİ DUN VE DE Lİ L U

Şuğûl, Sabâ makamında okunur. Akabinde Sabâ makamında tevhîd bahri okunur. Bazen de “Gelin Allâh diyelim” Uşşak ilâhîsiyle başlanır ve Tevhîd Bahri uşşak makamında okunur.

Şekil 22: Uşşak İlahi

Uşşak İlahi
Gelin Allah diyelim

Usûlü: Düyek *Beste: Fehmi Tokay*
Güfte: ?

Ge lin Al lah di ye lim
Kalb den pa sı sı le lim
Â lem ler seyr e de lim
Al lah Al lah de dik çe
Al lah Al lah de dik çe

Gelim Allah diyelim
Kalbten pası silelim
Alemler seyr edelim
Allah Allah dedikçe

Nerde tevhid çekilir
Melekler saf saf gelir
Hepsi tekbir getirir
Allah Allah dedikçe

Zikr-i Hakk'a başlandı
İsm-i Celâl hızlandı
Arş-ı a'lâ sallandı
Allah Allah dedikçe

Gâfil olma Nâci' ya
Hakk' ı zikret dâima
Seni zikr eyler Hudâ
Allah Allah dedikçe

Aralarda veya okuyan hoca değişiminde Segâh Makamı'ndaki Salât-ı Ummîye okunur.

Şekil 23: Salât-ı Ümmîye

SEGÂH SALÂT-I ÜMMİYE*

Aksaksemâi Evferi
Nim Evsat
Aksaksemâi İtrî

Al lâ hüm me sal li a lâ sey yi di nâ Mu ham me di nin ne biy yil
üm miy yi ve a lâ â li hi ve sah bi hi ve sel lim

Tevhîd Bahri'nin sonlarına doğru (Ey azizler işte başlarız söze) kısmı Hüseyinî makamında aynı hoca veya Mevlîd okuyan sayısı çok ise başka hoca tarafından okunur ve sonunda kısa olarak içinde Süleyman Çelebî'ye de dua edilip Fâtiha ile bu bahir bitirilir.

Sonra bir aşr-i şerîf okunur ve “Velâdet Bahri” hangi makamda okunacaksa o makamda bir İlâhi okunur. Bu bahir Rast, Uşşak, Hicaz Makamlarında okunur. Veladet bahri genelde iki kişi tarafından okunur. Yine arada “Salât-ı ümmiye” getirilir. Arada ilâhî ve kasîde okunur, sonunda ayağa kalkılır, Salât-û Selâm getirilir.

Şekil 24: Rast Salât-u Selâm

The image shows four staves of musical notation for the Rast Salât-u Selâm. Each staff is in the key of D major (one sharp) and 1/4 time. The lyrics are written below the notes. The first staff starts with a double bar line and a repeat sign. The second staff ends with a double bar line. The third staff ends with a double bar line. The fourth staff ends with a double bar line and a repeat sign.

Es sa lâ tû ves se lâ mü a ley ke yâ Ra sû lal lah
 Es sa lâ tû ves se lâ mü a ley ke yâ Ha bî bal lah
 Es sa lâ tû ves se lâ mü a ley ke yâ sey yi del ev ve li ne vel â hi rin
 Vel ham dü lil lâ hi Rab bil â le mîn

Salât-u selâm okunduktan sonra oturulur ve bir aşr-i şerif veya hatm-i şerif varsa okunur ve en tecrübeli hoca tarafından dua yapılarak Mevlîd okuma merâsimi bitirilmiş olur. Daha önceleri “münacat bahri” de okunurken günümüzde bu âdet terkedilmiş görülüyor. Mevlîd bahirleri arasında şu meşhur Şuğul’un okunması da yaygındır. Daha çok düğün ve nişanlardaki Mevlîd merasimlerinde okunur.

Şekil 25: Uşşak Şuğul

Zeyyinul Haram
Uşşak Şuğul

Güfte: Anonim

♩ = 80
Nim Sofyan

Zeyy i nul ha ram vel ha ram li ne Vel ar dul ha ram tuf ne

sal li ne Vel Ka bel e min emi nul e min li Rab bil

al e min Vet ta taf li ne

زينوا الحرم والحرم لنا وبأرض الحرم طفنا وصلينا

زينوا الحرم والحرم لنا وبأرض الحرم طفنا وصلينا

والكعبة لمين.....لمين ولمين

والكعبة لمين.....لمين ولمين

لرب العالمين والطواف لنا

زينوا الحرم والحرم لنا وبأرض الحرم طفنا وصلينا

زينوا الحرم والحرم لنا وبأرض الحرم طفنا وصلينا

والمقام لمين.....لمين ولمين

والمقام لمين.....لمين ولمين

لسيدنا ابراهيم والصلاة لنا

زينوا الحرم والحرم لنا وبأرض الحرم طفنا وصلينا

زينوا الحرم والحرم لنا وبأرض الحرم طفنا وصلينا

والزمزم لمين.....لمين ولمين

والزمزم لمين.....لمين ولمين

لسيدنا اسماعيل والشراب لنا

زينوا الحرم والحرم لنا وبأرض الحرم طفنا وصلينا
زينوا الحرم والحرم لنا وبأرض الحرم طفنا وصلينا
والصفا لمين.....لمين ولمين
والمروة لمين.....لمين ولمين
لأمنا هاجر والسعي لنا
زينوا الحرم والحرم لنا وبأرض الحرم طفنا وصلينا
زينوا الحرم والحرم لنا وبأرض الحرم طفنا وصلينا
والمدينة لمين.....لمين ولمين
والمدينة لمين.....لمين ولمين
لسيدنا محمد والزيارة لنا
زينوا الحرم والحرم لنا وبأرض الحرم طفنا وصلينا
زينوا الحرم والحرم لنا وبأرض الحرم طفنا وصلينا
والأقصى لمين.....لمين ولمين
والأقصى لمين.....لمين ولمين
لكل المسلمين والتحرير علينا
زينوا الحرم والحرم لنا وبأرض الحرم طفنا وصلينا
زينوا الحرم والحرم لنا وبأرض الحرم طفنا وصلينا

Zeyyinûl haram vel haram lînâ
Vebil ardîl haram tufâ salleynâ
Vel Kâbe lemîn lemînû lemîn
Li Rabbil âlemîn vet- Tavâf lînâ
Vez-Zemzem lemîn lemînû lemîn
Li seyyidîne İsmâîl vel şerâb lînâ
Zeyyinûl haram vel haram lînâ
Vel ardîl haram tufnâ salleynâ
Ves-Safa lemîn lemînû lemîn

Vel Merve lemîn lemînû lemîn
Li ummînâ Hâcer Ves'ayâ lînâ
Zeyyinûl haram vel haram lînâ
Vel ardîl haram tufnâ salleynâ
Vel Medîne lemîn lemînû lemîn
Vel Medîne lemîn lemînû lemîn
Li Seyyidînâ Muhammed vez-Ziyâre lînâ
Zeyyinûl haram vel haram lînâ
Vel ardîl haram tufna salleynâ
Vel Aksâ lemîn lemînû lemîn
Vel Aksâ lemîn lemînû lemîn
Li Kûllîl Muslîmîn Vet-Tahrîr aleynâ
Zeyyinûl haram vel haram lînâ
Vel ardîl haram tufna salleynâ

Süsleyin haremi ve harem bizimdir

Ve harmin yerinde tavaf edip namaz kıldık

Ve Kâbe kimin... Kimin de kimin

Âlemlerin Rarabbi'nin ve tavâf bizimdir

Süsleyin haremi ve harem bizimdir

Ve haremin yerinde tavâf edip namaz kıldık

Makâm kimin Kimin de kimin

Hz. İbrahim'in ve namaz bizimdir

Süsleyin haremi ve harem bizim dir

Ve haremin yerinde tavâf edip namaz kıldık

Safâ kimin kimin De kimin

Merve kimin. .. Kimin de kimin
Hacer Anamızın ve yürüyüş bizimdir
Süsleyin haremi ve harem bizim dir
Ve haremin yerinde tavâf edip namaz kıldık
Medine kimin Kimin de kimin
Hz Muhammed' in ve ziyâret bizimdir
Süsleyin haremi ve harem bizim dir
Ve haremin yerinde tavâf edip namaz kıldık
El-Aksa kimin Kimin de kimin
Bütün müslümanların ve kurtarması üzerimizdir
Süsleyin haremi ve harem bizimdir
Ve haremin yerinde tavâf edip namaz kıldık
Zemzem kimin Kimin de kimin
Hz. İsmâil'in ve içmek bizimdir

2.5.2. Yemek Mevlîdi

Antakya'da Harirî Hoca lakaplı Muhammed İpek'in¹⁶⁰ yazdığı "Yemek Mevlîdi" vardır ancak dinî bir nitelik taşımaz daha çok hiciv tarzındadır.¹⁶¹

Yemek Mevlîdi

Mahallede Sille Selâvât
Çorbadan biz başlayalım evvelâ,
Çorba gibi yoktur hiç taam latîf,
Hem latiftir hem de hazmı pek hafif.
Çorbanın tadı asıl makarnası

¹⁶⁰ Muhammed İpek'in hayatı hakkında bkz. s. 106-107.

¹⁶¹ Tekin, *Hatay Mevlîdi*, 14.

Şimdi su böreği gelir arkası.
Arkasına gelir tatar böreği,
Dayanır mı ona halkın yüreği?
Daha arkasına gelir puf börek,
Arkadaşdır onun da şişbörek.
Acı köfte hem de yoğurtlu tirit,
Yüz dönersem olayım uyuz it!
Öteden geliyormuş bak mahulta,
Dursun orda bakınız şimdi halta.
Ne zarar gördünüz ol makarnadan
Getirin kimse görmeden arkadan.
Ne sözün var etli yağlı pilava,
Karnın açtır doldur ondan bir tava.
Eyeğiyle karnabahar turşusu,
Ola idim o güzelin komşusu.
Patatase lezzet verir domatis,
Yüz dönersem olayım pis oğlu pis!
Her yemeği leziz olur yağlı et,
Vücuda kuvvet verir hem de sıhhat.
Çok yemeği leziz olur patlıcan,
Bulur isen kurban olsun ona can.
Arkadaşdır ol mübarek kabak,
Rast gelirsen midene atmaya bak.
Lahana, fasulye hem ıspanak
Öte gitme doldur ondan bir tabak.

Bazısına konur anında nohut,
Yiyenin kanı çalar tabbura ut.
Her yemeğe karışır sarımsak, soğan
Turpta yersen o gece örtme yorgan!
Şimdi sıra geldi ol tatlılara,
Kısmetini git o taraftan ara.
Ne sözün var tatlı şirin züngüle,
Şıllığından ola ki yüzün güle.
Çırpılı olmuş ziyâret kerepiç,
On beş tabak olsa dahi yetmez hiç.
Kadıya benzer kadayıful azîm,
On tabak yetişir azîzim ondan kazîm.
Asıl kadayıf ekmek kadayıfı,
Sebabı azim doldursunlar safı.
Cismi latif kendisi hem mübarek,
Üstünü kaymakla döşemek gerek.
Yağlı külçe ile hem üzüm hoşaf,
Sükût eyle söylenir mi ona laf.
İçine doğranırsa ona portakal,
Yüz dönersem olayım uyuz çakal.
Şimdi olsa bir gazilibenet,
Olur, ancak o da sofraya ziyet.
Ne sözün var kaymak ile güllaça,
Rast gelirsen ola bir karnı aç.
Tatlılarda padişahdır baklava,

Evinizde var ise çıksam ava.
Kanı beyaz kanı şirin künefe,
Hazır olsa bakınız şimdi keyfe
Süner ise mübareğin peyniri,
Ona can verir Muhammed Harirî.
Simit ile yağ ile tatlı helva,
Yüz dönersem onu yüzüne sıva.
İşekembede bunlar ederse kavga,
Sade kahve yetişir ayırmaya.
Kazandibi bir de ol muhallebi,
Onu yemeyenlerin çıksın dibi.
Kurabiye ile hanımgöbeği,
Yüz dönersem olayım av köpeği.
Okuyanı, dinleyeni, yiyeni,
Pirzoladan karnı doyar ya Ganî.

2.5.3. Müşterek Mevlîd

Tarihte Mevlîd yazan birçok şâir olmuştur.¹⁶² Günümüze kadar İslam dünyasında bilinen Türkçe Mevlîd metinlerinin sayısı 150 civarındadır. Bu sayının 200'den fazla olduğunu söyleyen araştırmacılar da vardır.¹⁶³ Türkçe mevlîdlerden ikisinin yazarı Hataylıdır. 19.yüzyıl sonlarında Antakyalı Paçacızâde Seyyid Mehmet Efendi ve Belenli El-Hac Muhammed Mesud Bey tarafından “*Müşterek Mevlîd*” adıyla bir mevlîd yazılmış, ancak bu mevlîd edebî bir metin olarak kalmış, Antakya ve havalisine ulaşmamıştır.¹⁶⁴

¹⁶² Süleyman Eroğlu, “Edebi Bir Tür Oolarak Mevlîdler”, *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010, 18: 1.

¹⁶³ Necla Pekolcay, *Süleyman Çelebi, Mevlid, (Vesîletü'n-Necât)*, İstanbul, 1980, 45-48.

¹⁶⁴ Tekin, *Hatay Mevlîdi*, 14.

2.5.4. Hatay Mevlîdi (Mevlîd-i Nebevî)

Antakyalı Paçacızâde Seyyid Mehmet Efendi ve Belanlı El-Hac Muhammed Mesud Bey tarafından yazılan “*Müşterek Mevlîd*”’den 50 yıl kadar sonra Hataylı bir şâir bir Mevlîd-i Nebevî yazmıştır. Bu şâir Hatay’ın Yayladağı ilçesinin Sungur Köyü’nden olup, babasının imamlık yaptığı Surmacık¹⁶⁵ Köyü’nde doğan ve Antakya Medreseleri’nde eğitim gören Molla Kamil Sarıateş’tir.(1896-1970)

Yaşadığı dönemde görev yaptığı yerlerde okunan, bu Mevlîd’in yazıldığı dönemde Hatay Fransız mandası altındadır. Fransızlar Fransızca’yı; Araplar da Arapçay’ı egemen kılmaya çalışırken, Kâmil Hoca şiirlerini ve Mevlîd’inî Türkçe yazmıştır.¹⁶⁶

Kâmil Hoca mevlîdi nazım şekli ve mesnevî aruz vezniyle yazmıştır. Sadece Münacât ve Velâdet Bahir’lerinden oluşmaktadır. 188 beyitten oluşan mevlidin, 120. beyitinden sonra, 6 bendlik muhammes mütekerrir vardır.¹⁶⁷

Fatih Köksal, *Mevlîdnâme* adlı kitabında Kâmil Sarıateş’in Mevlîd’ine değinerek bu Mevlîd’i XX. yüzyıl mevlîdleri arasında değerlendirmektedir.¹⁶⁸

Kamil Sarıateş’in:

“Dediler; senden doğacak bir oğul

Olacaktır Hakka’a en sevgili kul” beyitlerinde bu sade söyleyişi yeniden görebilmek mümkündür.¹⁶⁹

Kamil Hoca’nın Mevlîd-i Nebevî’sinin dil ve ölçü yönünden *Vesiletü’n Necat* ile büyük bir benzerliği vardır. Tevhit, münacaat ve veladet bölümleri bulunmaktadır.

Kamil Sarıateş, mevlîdinde akıcı bir anlatım yanında, kendine özgü, orijinal bir üslup yaratmaya çalışmıştır. Her bölümde bunun örnekleri görülebilir. Süleyman Çelebi’nin

¹⁶⁵ Şimdiki adı Ayışığı’dır.

¹⁶⁶ Tekin, *Hatay Mevlîdi*, 14.

¹⁶⁷ Zülfikâr Güngör, *Mevlîd Külliyâtı*, Editör: Bilal Kemikli, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2016, 182.

¹⁶⁸ Fatih Köksal, *Mevlîd-nâme*, (Ankara 2011),72.

¹⁶⁹ Eroğlu, “Edebi Bir Tür Olarak Mevlitler”, 1.

“ Ger dilersiz bulasız oddan necat

Aşk ile derd ile edin essalât” beytinin yerine

“Bulmak ister iseniz fevzü necat

Söyleyiniz essâlât-u vessâlât” beytini kullanan Hoca, Peygamberin doğumu bölümünde her üçlemenin ardından,

“Müjde sana ey Muhammed ânesi

Hamlin oldu cihanın dürdânesi”

şeklinde bir beyitle mevlîdde kelime kullanım sınırlarını genişletmeye çalışmıştır. Mevlîdi medrese etkisinde imamlık hayatının ilk yıllarında yazmış olduğu ifade edilmektedir. Bu yıllarda bölgesi işgal edilmiş olan ve dinî hayatla ilgili hurafelerin yaygın olduğu bir dönemde bu mevlîdi yazmasının önemi büyüktür. Kamil Hoca'nın Mevlîd'inde Süleyman Çelebi'ninki gibi bütün bölümler yoktur. Çünkü hoca belli bir süre içinde tamamı okunup bitirilecek bir metin tasarlamış ve bunu gerçekleştirip uygulamıştır. Tevhid, münacât ve veladet bölümleri vardır.¹⁷⁰

Hatay'ın 20.yüzyılda yetiştirdiği güçlü şâirlerden Mulla Kâmil Sariateş'in yazdığı Mevlîd-i Nevbevi, Türkiye'de ve İslâm Ülkeleri'nde yazılmış mevlîdler içinde en güzel ve özgün mevlîd örneklerinden biri, belki de hem 20. yüzyılın hem de mevlîd geleneğinin son örneğidir.¹⁷¹

Kamil Sariateş'in bu mevlîd kitabını araştırmacı yazar Mehmet Tekin Osmanlıca'dan günümüz Türkçe'sine çevirmiş ve bölümlerini düzenleyerek bu çalışmayı yapmıştır. Bu kitabına da *Hatay Mevlîdi* ismini koymuştur. Bu mevlîdin bölümlerinden bazı beyitler:

Allâh adı ile söze girelim

Mor menekşe lale sümbül derelim

Allâh adı her işe fevz-i necat

Rahmete sebep olur ba'de'l memât

¹⁷⁰ Tekin, *Hatay Mevlîdi*,15. Zülfikâr Güngör, *Mevlîd Külliyâtı*, Editör: Prof.Dr. Bilal Kemikli, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2016,181.

¹⁷¹ Mehmet Tekin, “Hatay'da Yazılmış Bir Mevlid-i Şerif”, *Özyurt Gazetesi*, 29 Kasım 2017.

Şad edersen o aziz ruhunu şâd
Afveder mutlak seni Rabbel İbad
Bulmak ister iseniz fevz-i necât
Söyleyiniz Essâlâtü Vessâlât
Yazanı rahmetle anın mü'minin
Rahmet etsin size Rabbül Âlemîn
Muhammed'dir Habibim beynel beşer
O'nun ümmetinden kim derse eğer
Ta'zîm ile Bismillahirrahmanirrahim
La ilahe illallâh Muhammed Resulullah hemîn
Oldu Abdullah'ı hamil bil ayân
Nail oldu bu şerefe ol zeman
Doğdu Abdullah ibn Abdülmüttalib
Annesinden pederi sahip Habib
Âmine hatun Vehap kızı hemin
Abdullah'a nikâhlandı mü'minin
Mahlûkatın Rehberidir Rehberi
İki cihan sevgili peygamberi
Kurtaracak nice asi kemteri
Müjde sana ya Muhammed anesi
Hamlin oldu cihanın dürdanesi
Ta ki indi nezdime gelidi o kuş
Canımı kıldı muattar buy-ı hoş
Mesh edince arkamı ol murgı nûr
Pak Muhammed Mustafa etti zuhûr

Bulmak ister iseniz fevz-u necât

Söyleyiniz essâlâtu vessâlât

Senindir makamu mahmud

Layık gördü sana mabud

Sen şefisin yoktur hudud

Şefaât Yâ Resulallâh

Seni sevmeyen yoruldu

Alır yerinden vuruldu

Dünya sevincin kuruldu

Şefaât ya Resulullah

Sevenlerin tam canısın

Canlarının canânısın

İki cihan sultanı

Şefaât ya Resulullah

Havz-ı kevser malın oldu

İçenler şifâyı buldu

Şefaâtınla kurtuldu

Şefaât ya Resulullah

Allâh arzun reddetmedi

Bulut üstünden gitmedi

Bir Nebi buna yetmedi

Şefaât ya Resulullah

Kamil Sariateş'in *Mevlîd-i Nebevi'sinin* ilk iki sayfası ekler bölümündedir.

2.5.5. Mevlîd-i Arus

Hatay'da çoğunluğu Araplardan oluşan Altınözü ve Reyhanlı'da okunan bir mevlîd vardı ki ismi "Mevlîd-i Arus"tur. Şam'da basılan ve İmam İbnu'l-Cevziyye tarafından yazılan bu mevlîd kitabı 47 sayfadır. Mevlîd, çeşitli bölümlerden oluşmaktadır. Allâh'a Hamd ile başlar, Peygamber Efendimize övgü ile devam eder ve Peygamberimizin doğum, hayat hikâyesi ve ölüm bölümleriyle son bulur. Okuyanlar genellikle nağmesiz, düz bir şekilde Kuran okur gibi bir okuyuşla mevlîd okumaktadırlar. İçinde ilâhî ve kasîde olarak okunan beyitler bulunmaktadır. Bu ilâhî ve kasîdelerden Hatay'da okunan mevlîdlerde en çok icra edilenleri notaya aldık. Mevlîd-i Arûs şöyle başlar:

الحمد لله الذي أبرز من غرة عروس الحضرة صباحاً مستتيراً ،

"Elhamdülillehillezi ebraze min ğurreti arûsil hadreti sûbhan müstenîrâ

(Apaydın sabahlardan daha parlak güzelliğile bizi aydınlatan bir peygamber gönderdiğin için Allah'a hamdolsun)

وأطلع في أفلاك الكمال من بروج الجمال شمساً وقمرأ منيراً

Ve etla' fi eflâkil kemali min burucil cemali şemsen ve kameran münira"

(Kemal arşında cemal kulesinden güneş ve parlak ayın doğumuna vesile olan Allah'a hamdolsun) dan sonra Medh diye bir bölüme geçer ve şöyle başlar:

أعلمت من ركب البراق عتماً *** وتلاه جبريل الأمين نديماً

حتى سما فوق السماء قدوماً *** ودنا وكلم ربه تكليماً

صلوا عليه وسلموا تسليماً

"E alimti men rakîbel Burâka anîme

Ve telâhu Cibril'ul emînu nedîme

Hatta seme fevka-s Sema kudûme

Ve dene ve kelleme Rabbehû teklîme"

*(Gece vakti Burak'a (Miraç'taki bineğe) binen ve Cibril-i Emîn tarafından Kendisine (Kur'an) tilavet edilen kişinin kim olduğunu bildin mi) Ta ki semâya yükseldi ve yaklaşarak Rabbine geldi ve onunla konuştu....)*den sonra "sallu aleyhi

ve sellimû teslîme” şekline nakarat olarak söylenen cümle ile dinleyenlere bol bol *salâvat-ı şerîfe* getirilir.

“فلما ولد صاحب الناموس بدا في الحضرة كالعروس

Lemma vûlide sâhibu-n Nâmûs

Bede fil Hazreti kel arûs”

(*Erdemlik sahibi olan (Hz.Muhammed) doğduğunda İslam dininin peygamberi doğduğunda gelin gibi görüldü âdeta.*) diye başlayıp

إنارسلناك شاهدا ومبشرا ونزييرا * وكفيبالله وكيفا

“Ya eyyûhennebiyyû innâ erselnâke şâhiden ve mübeşşiran ve nezîrâ¹⁷² ve kefe billehi vekîle”¹⁷³ (*Ey Nebî seni şâhid, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Vekîl olarak Allah yeter*) ayetleriyle son bulan bir bölüm mevcuttur.

Bundan sonra şiir olarak yazılan ve ilâhî ve kasîde olarak okunan birçok bölüm mevcut olup, aralarda hadîs-i şerîflerle peygamberimizin hayatı nesir şeklinde de hikâye edilmektedir.

Peygamber Efendimizin annesine hitaben çokça şiirler vardır. Mesela:

بشرى لك يا أمانة ولك الهنا *** فستحملين بسيد الأكوان

بشرى لك يا أمانة نلت المنى *** بمحمد سيد ولد عدنان

“Büşrâ leki ya Âmine ve lekel hune*** Fesetuhmelîne bi seyidîl ekvâni

Ey Âmine sana müjdeler ve saadetler olsun zira sen dünyanın efendisini karnında taşıyacaksın.

Büşrâ leki Yâ Âmine niltul mennâ***Bi Muhammedin Seyyidin vûlide Adnân

Ey Âmine sana müjdeler olsun zira sen Adnan neslinin efendisi Muhammed’le şereflendirildin.

¹⁷² Ahzab sûresi, 45.

¹⁷³ Ahzab sûresi, 48.

قالت آمنة : فسكنت الأصوات وهدأت الحركات وتطاولت الأعناق وإذا بطائر أبيض مر بجناحيه على ظهري فوضعت محمداً صلى الله عليه وسلم .

القيام : الصلاة والسلام عليك يا رسول الله ، السلام عليك ورحمة الله وبركاته .

Âmîne dedi:” Sesler kesildi, hareketler durdu, boyunlar uzadı, beyaz güvercin kanadını çırparak sırtıma konduğunda Muhammed (S.A.V.) doğdu. Ayağa kalkılarak: “Salât ve selâm senin üzerine olsun Yâ Resulallâh, Allâh’ın selâmı, rahmeti ve berekti senin üzrine olsun.” Denildikten sonra aşağıdaki İlâhi okunur.

Şekil 26: Nihavend Şuğul

NİHÂVEND ŞUĞUL

Besteci: Meçhul
Söz: İbnil Cevziyye

♩ = 90

T A HÂ YA HABÎ BÎ SE LÂM A L E Y K

YÂ MİS Kİ YÂ TÎ BÎ SE LÂ ALEYK YÂ AV NEL ĞARÎ BÎ SE LÂM ALEY K

AH MED YA MU HAM MED SE LÂ M A LEY K

Tahe Yâ habîbi selâm aleyke	طه يا حبيبي سلام عليك
Yâ miskî Yâ tîbî selâm aleyke	يا مسكي وطيبى سلام عليك
Yâ avnel ğarîbi selâm aleyke	يا عون الغريب سلام عليك
Ahmed Yâ Muhammed selâm aleyk	أحمد يا محمد سلام عليك
Tahe Yâ mûmeced selâm aleyke	طه يا مجدد سلام عليك
Men zerâke yesâd selâm aleyke	من زارك يسعد سلام عليك

Ahmed Yâ tihâmî selâm aleyk
Yâ hayril enâmî selâm aleyk
Min Bâbi-s Selâmi selâm aleyk
Yâ izzî vicâhî selâm aleyk
Simâki-l İlâhi selâm aleyk
Yâ hayril halâiki selâm aleyk
Efdalû kullû nâtîkî selâm aleyk
Mâ sârad matâyâ selâm aleyk
Mâ dafa'te belâyâ selâm aleyk
Min Rabbin Rahîmin selâm aleyk
Min Rabbi Kerîmin selâm aleyk
Yâ hâtemûl enbiyâi vel mürselin

أحمد يا تهامي سلام عليك
يا خير الأنام سلام عليك
من باب السلام سلام عليك
يا عزي وجاهي سلام عليك
سماك الإله سلام عليك
يا خير الخلائق سلام عليك
أفضل كل ناطق سلام عليك
ما سارت مطايا سلام عليك
ما دفعت بلايا سلام عليك
من رب رحيم سلام عليك
من رب كريم سلام عليك
يا خاتم الأنبياء والمرسلين

Sana selâm ey sevgilim Taha

Sana selâm ey miskim ve güzel kokulum

Ey gariplere yardım eden sana selâm

Ahmed, Ey Muhammed sana selâm

Sana selâm ey şanlı Taha

Kim seni ziyârete gelirse mutlu olur sana selâm

Sana selâm ey Mekkeli Ahmed

Sana selâm ey yaratıkların en hayırlısı

Selâm kapıdan sana selâm

Sana selâm ey değerlim ve şanlım

Allâh senin adını koydu sana selâm

Sana selâm ey yaratılanların en hayırlısı

En iyi konuşan sana selâm

Binek hayvanın yürüşlerin sayısına kadar sana selâm

Belalardan kurtulan sayısına kadar sana selâm

Rahîm Allâh 'tan sana selâm

Kerîm Allâh' tan sana selâm

Sonlara doğru Peygamber Efendimiz'in vefâtı üzerine şiirler mevcuttur:

فراقك كنت اخشي فالكترقنا* فان فرقت بعدك لا ابالي

“Firâkuke küntü ahşe fekteraknâ

Fein feraktû badeki lâ ubâlî”(Bizi terkedip ayrılacağından korkuyorum, eğer gidersen(bizde ayrılırsan) senden sonra hiçbir şey umurumda değil)diye başlayan hasret ve övgü dolu şiirlerle devam edip, sona erer.

Şekil 27: Saba Şuğul Notası

SABÂ ŞUĞUL

Güfte: İmam İbnu Cevziyye
Beste : Anonim

AL LAH AL LAH AL LAH AL LAH MÂ LENÂ MEV LÂ

Sİ VA AL LAH KUL LE MÂ NÂ

DEY TÛ YÂ HU KÂ LE YÂ AB Dİ E NAL LAH

Bu eser Arap ülkelerinde Muhayyer Kûrdî olarak da aşağıdaki şekilde okunmaktadır.

Şekil 28: Muhayyer Kûrdî Şuğul

MUHAYYER KÛRDÎ ŞUĞUL

Güfte: İmam İbnu-1 Cevziyye
Beste: Anonim

SÛRE : ♩ = 69

Al lâh Al lâh Al lâh Al lâh Mâ lenâ Mev lâ Si val lâh

Kül le mâ Nâ dey tû Yâ Hû kâ le Yâ ab di en Al lâh

الله الله, الله الله, مالنا مولا سوى الله

كلما ناديت ياه, قال يا عبدي أنا الله

Allâh Allâh Allâh Allâh mâ lenâ Mevlen sivallâh

Küllemâ nâdeytû yâ hû kaale yâ abdî enallâh

Allâh Allâh Allâh Allâh, bize Allâh'tan başka yardımcı yoktur

Ya Hu diye her çağrışında "Yâ kulum ben Allâh'ım" dedi

شغلتنی شهواتی عن صیامی عن صلاتی

أنا ضیعت حیاتی فی هوی ما یغضب الله

Şâğalatnî Şehvâti ân siyâmî ân salâtî

Ene dayyâ'tû hayâtî fi hevâ ma yûğdîballâh

Arzularım beni namazımdan ve orucumdan alıkoydu

Hevâ ile harcadığım ömrüm, Allâh'ın ğadablandırdı

الله الله, الله الله, مالنا مولا سوى الله

كلما ناديت ياه, قال يا عبدي أنا الله

لمتى هذا الغرور ورحى الموت تدور و

أمم تفنى ودور و الذي يبقى هو الله

Li mâte hâzel ğurûr ve rahal mevtû tedûrû

Ûmemûn tefnâ ve dûrû vellezî yabkâ Hûvallâh

Herkes ne kadar kibirli olsa da ölüme yuvarlanacaktır.

Her ümmet yok olacak Bâkî olan Allâh kalacak

الله الله, الله الله, مالنا مولا سوى الله

كلما ناديت ياهُ, قال يا عبدي أنا الله

أنت وهاب العطايا ومجيب للسؤال

أنت ربي أنت حسبي ومزيل للضلالة

Ente Vahhâbûl atâyâ ve mûcîbun lil sûâl

Ente Rabbî ente Hasbî ve Muzîlûn lil dalâla

Sen her şeyi karşılık beklemeden verensin, her istek ve suale karşılık verensin

Sen Rabbim 'sin, Sen benden karşılık beklemezsin, sapıklıkları yok edensin

الله الله, الله الله, مالنا مولا سوى الله

كلما ناديت ياهُ, قال يا عبدي أنا الله

أنت شافٍ أنت كافٍ كل داء وعضالة

أنت ساق أنت باق اسقني كأس زلالا

Ente şâfîn ente kâfîn kullî dâin ve ûdâle

Ente sâkîn ente bâkîn eskînî ke'sin zülâlâ

Sen her çaresizliğe ve derde Şâfî'sin, Kâfî'sin,

Sen içirensin, Sen Bâkî'sin bana saf, temiz kâsedden içir

الله الله, الله الله, مالنا مولا سوى الله

كلما ناديت ياهُ, قال يا عبدي أنا الله

Şekil 29: Çargâh Şuğul Notası

Emine Fî Emânîhe
Çargah Şuğul

İbnul Gevziyye Mechul

E mi ne Fi E ma ni he meli ha fi
me a li he Tecel let vi n cel et Hak ka
Se el tu l lah yu hen ni he Mu ham med ced dun
li s seb ti le kad şer raf a ra biy ye

أمانيه في امانيه

Emîne fi emânîhâ(*Emine dilekler içinde*)

تجلت وانجلت حقاً

Tecellet Vencelet Hakkâ(*Bu dilekler açık ve gerçek oldu*)

تجلت ليلة الاثنين

Tecellet leyletel isneyn(*Pazartesi gecesinde gerçek oldu*)

مُحَمَّدٌ جَدُّ لِّلسَّبْطَيْنِ

Muhammed ceddûn lil Sebiteyn(*Muhammed torunların dedesi*)

تجلت ليلة الخميس

Tecellet leyletel hamîs(*Perşembe gecesinde gerçek oldu*)

بأهل العلم والتدريس

Bi ehlil îlmi ve't- Tedrîs(*İlim ve öğretim ehliyle*)

تجلت ليلة الجمعة

Tecellet leyletel Cumâ(*Cum gecesinde gerçek oldu*)

مُحَمَّدٌ بَاهِيَةَ الطَّلَعِ

Muhammed bâhiye-t Tal'â(*Muhammed başarıyla doğdu*)

في قُبا ورد يتجلت

Fi kûban Veridi yetecellet(*Çiçekli kubbelerde gerçekleşti*)

وحملت بالنبى العرب

Ve Hamalet bin- Nebiyyi'l Arabi(*Arab Peygamber'e hâmile kaldı*)

تَجَلَّتْ فِي قُبَا أَصْفَرُ	Tecellet fi kûban asfar(<i>Sarı kubbelerde gerçekleşti</i>)
وَحَمَلْتُ بِالنَّبِيِّ الْأَزْهَرُ	Ve hamlât bin-Nebiyi'l-ezhâr(<i>Azhar Peygamber'e hâmile kaldı</i>)
مَلِيحَةٌ فِي مَعَانِيهَا	Melîhâ fi Meânîhâ(<i>Güzel görünüşü olan</i>)
سَأَلْتُ اللَّهَ يُهْنِيهَا“	S’eltûllâh Yuhnîhâ(<i>Ona Allâh ’tan mutluluklar diledim</i>)
وَحَمَلْتُ بِالنَّبِيِّ الرَّيْنُ	Ve hamalât bin-Nebiyiz-Zeyn(<i>Güzel Peygamber'e hâmile kaldı</i>)
لَقَدْ شَرَّفَ أَرْضِيهَا	Lekâd şerrâf ârâdîhâ(<i>Ve yerleri teşrif etti</i>)
وَحَمَلْتُ بِالنَّبِيِّ الْأَنْبِسُ	Ve hamalât bin-Nebiyil Enîs(<i>Samimi Peygamber'e hâmile kaldı</i>)
عَرَفْنَا فَضْلَ بَارِيهَا	Arafnâ fadla bârîhâ(<i>Ve Yarata ’nın üstünlüğünü öğrendik</i>)
وَحَمَلْتُ بِالنَّبِيِّ سُرْعَةً	Ve hamalât bi-Nebiyî –surâ’(<i>Peygamber'e hızla hâmile kaldı</i>)
لَقَدْ شَرَّفَ أَرْضِيهَا	Lekâd şerrâf ârâdîhâ(<i>Yerleri teşrif etti</i>)
بَنْفَخِ الْمِسْكِ وَالنَّدَى	Bi Nefhîl miski ven-Neddî(<i>Miski üfleyerek</i>)
مُحَمَّدٌ خَيْرٌ مِنْ فِيهَا	Muhammedûn hayrû men fîhâ(<i>Muhammed dünyadakilerin en hayılsısı</i>)
وَفَاحِ الْمِسْكِ وَالْعَنْبَرُ	Vâ fâhal miskû vel ânber(<i>Miski ile anber kokusu yayıldı</i>)
سَأَلْتُ اللَّهَ يُهْنِيهَا	S’eltûllâh Yuhnîhâ(<i>Ona Allâh ’tan mutluluk diledim</i>)

Şekil 30: Segâh Şuğul Notası

Elhamdülillah

Segâh Şuğul

Anonim $\text{♩} = 80$ [Besteci]

El hamdü lil leh ve şük rü lil leh El hamdü lil leh
veş şük ri lil leh Ez ke sala tü ve sele mi
1. 2.
li re sulul lah li re sulul lah li re sulul lah
salli ve sellim Allah aiel muallim Allah Ahmet Muhammed ya seyyidi
1. 2.
hayrul beriy ye hay rul beriy ye hay rul beriy ye
hay rul beriy ye

الحمد لله والشكر لله أزكى صلاتي وسلامي على رسول الله

الحمد لله والشكر لله أزكى صلاتي وسلامي على رسول الله

هذه المدينة الله فيها نبينا الله هذه المدينة الله فيها نبينا الله

هذه المدينة الله فيها نبينا الله هذه المدينة الله فيها نبينا الله

فيها احمد ابا القاسم خير البرية

الحمد لله والشكر لله أزكى صلاتي وسلامي على رسول الله

الحمد لله والشكر لله أزكى صلاتي وسلامي على رسول الله

صلاة الباري الله على المختاري الله صلاة الباري الله على المختاري الله

صلاة الباري الله على المختاري الله صلاة الباري الله على المختاري الله

هو المصطفى حبيبي ربي أكرم مني

الحمد لله والشكر لله أذكرى صلاتي وسلامي على رسول الله

الحمد لله والشكر لله أذكرى صلاتي وسلامي على رسول الله

صلي وسلم الله على المعلم الله صلي وسلم الله على المعلم الله

صلي وسلم الله على المعلم الله صلي وسلم الله على المعلم الله

محمد رسول الله نور عيننا يا

الحمد لله والشكر لله أذكرى صلاتي وسلامي على رسول الله

الحمد لله والشكر لله أذكرى صلاتي وسلامي على رسول الله

اهدك حبي صلاة ربي اهدك حبي صلاة ربي الله

اهدك حبي صلاة ربي اهدك حبي صلاة ربي الله

مدام قلبي بالذكرك حيا

الحمد لله والشكر لله أذكرى صلاتي وسلامي على رسول الله

أذكرى صلاتي وسلامي على رسول الله أذكرى صلاتي وسلامي على رسول الله

أذكرى صلاتي وسلامي على رسول الله أذكرى صلاتي وسلامي على رسول الله

أذكرى صلاتي وسلامي على رسول الله أذكرى صلاتي وسلامي على رسول الله

أذكرى صلاتي وسلامي على رسول الله أذكرى صلاتي وسلامي على رسول الله

أذكرى صلاتي وسلامي على رسول الله أذكرى صلاتي وسلامي على رسول الله

Elhamdülillâh ve'ş-Şükrü lillâh ezki salâtî ve selemî âlâ Rasûlillâh

Elhamdülillâh ve'ş- Şükrü lillâh ezki salâti ve selemi âlâ Rasûlillâh

Hâzihil Medinetüllâhi fihâ Nebiyyinallâh

Hâzihil Medinetüllâhi fihâ Nebiyyinallâh

Fihâ Ahmedûn Ebe'l Kâsîmi Hayrûl berîyye

Salâtûl Bâriyullâhi Alâ'l Muhtârillâhi

Salâtûl Bâriyullâhi Alâ'l Muhtârillâhi

Hûve'l Mustafâ Habîbî Rabbî ekremenî

Elhamdülillâh ve's Şükrü lillâh ezki salâtû ve selemi âlâ Rasûlillâh

Elhamdülillâh ve's Şükrü lillâh ezki salâtû ve selemi âlâ Rasûlillâh

Sallî ve sellim Allâh, Ale'l Muallim Allâh,

Sallî ve sellim Allâh, Alel Muallim Allâh

Muhammed Rasûlullah Nûru Aynâya

Elhamdülillâh ve's Şükrü lillâh ezki salâtû ve selemi âlâ Rasûlillâh

Elhamdülillâh ve's Şükrü lillâh ezki salâtû ve selemi âlâ Rasûlillâh

Ühdîke Hûbbî Salâtû Rabbî, Ühdîke Hûbbî Salâtû Rabbî

Ühdîke Hûbbî Salâtû Rabbî, Ühdîke Hûbbî Salâtû Rabbî

Madâm kalbî bi'z-zikrî hayyâk

Elhamdülillâh ve's Şükrü lillâh ezki salâtû ve selemi âlâ Rasûlillâh

Ezki salâtû ve selemi ala Rasûlillâh, ezki salâtû ve selemi âlâ ala Rasûlillâh,

Ezki salâtû ve selemi ala Rasûlillâh, ezki salâtû ve selemi âlâ Rasûlillâh

Ezki salâtû ve selemi ala Rasûlillâh, ezki salâtû ve selemi âlâ Rasûlillâh

Hamd ve şükür Allâh'a, en güzel salât-u selâm O'nun Resûl'üne olsun.

Allâh'a hamd olsun, Allâh'a şükürler olsun, Peygamber Efendimiz'e salât ve selâm olsun.

Allâh'a hamd olsun, Allâh'a şükürler olsun, Peygamber Efendimiz'e salât ve selâm olsun.

Allâh'ım, Medîne'de Peygamberimiz bulunmakta, Allâh'ım, Medîne'de Peygamberimiz bulunmakta.

Allâh'ım, Medîne'de Peygamberimiz bulunmakta, Allâh'ım, Medîne'de Peygamberimiz bulunmakta.

Allâh'a hamd olsun, Allâh'a şükürler olsun, Peygamber Efendimiz'e salât ve selâm olsun.

Allâh'a hamd olsun, Allâh'a şükürler olsun, Peygamber Efendimiz 'e salât ve selâm olsun.

Yoktan var eden Allâh'ın selâmı seçilmiş Peygamberimiz 'in üzerine olsun.

Yoktan var eden Allâh'ın selâmı seçilmiş Peygamberimiz 'in üzerine olsun.

Şekil 31: Uşşak Şuğul Notası

Gâlib İsmail Canıyye

Ya Zel Mekkiyye
Uşşak Şuğul

Ya zel Mekkiyye ya zel Mekkiyye ya zel Mekkiyye ya zel Mekkiyye ya zel Mekkiyye ya zel Mekkiyye ya zel Mekkiyye ya zel Mekkiyye ya zel Mekkiyye ya zel Mekkiyye ya zel Mekkiyye ya zel Mekkiyye

Hubbi kâbi hubbi kâbi hubbi kâbi hubbi kâbi hubbi kâbi hubbi kâbi hubbi kâbi hubbi kâbi hubbi kâbi hubbi kâbi hubbi kâbi hubbi kâbi

Huveyde sirti huveyde sirti huveyde sirti huveyde sirti huveyde sirti huveyde sirti huveyde sirti huveyde sirti huveyde sirti huveyde sirti huveyde sirti huveyde sirti

يا ذا المكيّ يا ذا المكيّ حبيبّ قلبي ملكتّ ألبّي
وسيرّ بليلي عسى بليلي هيّ تُجلى للعين تحلى
وسيرّ بالأسحار لِقبر المُختارِ وقلّ يا هادي فوادي صادي
فموسى أصدع و عيسى أمجد مُحَمَدُ لَهُ شانٌ ونوره قد بان
مقامُ إبراهيم محلّ التعظيم أرحّ للمسعى أطف لي سبعا
قصدي أزوره أشاهد نوره مديح مُحَمَدُ عزيزٌ عليّ
أخيّ سير بي إلى المكيّ أشاهد ليلي وهيّ مجليّة
كثير الأنوار جميل النية أطوف وأسعى على عينيّ
وحبكّ زادي فانظرُ إليّ أنت أصدع من الكليّة
أتى بالقرآن يهدي البريّة أَدعو الكريم بحسن النية
وقصدي أسعى على عينيّ أَدعى شكوره ليشفع فيّ

Yâzel Mekkîyye, Yâzel Mekkîyye, Habîbe kalbî, melekte Lûbbî

Ve sîr bi leylî âsâ bî leylî, Vâ hiyyâ tücellâ lil aynî tûhlâ

Ve sîr bil eshârî li kabrîl muhtarî, Vâ kûl yâ Hâdî fûadî sâdî

Fe Mûsâ as'âdû ve Îsâ Emcedû, Muhammedûn lehû Şe'nûn ve nûrahû kad
bâne

Makâmu İbrâhîm mahallût-Tâ'zîm, Erîh lil Mes'â atûf li Seb'a

Kasdî ezûrû ûşâhid nûru, Medîhû Muhammed Azîzûn aleyye

Âhiyyî sîr bî İlel Mekkiyyi, Üşâhid leylâ ve hiye mecliyye

Atûfû ve âs'a alel ayneyye, Kesîril envâr cemilin-Niyye

Ve hubbûke zâdî fenzûr ileyyâ ente es'adû minel külliyye

Etâ bil Kur'ânî yehdîl beriyye, Edû'l kerîme bi hûsnî'l niyye

Ve kasdî es'â âlâ ayneyye, Edû' şukûrahû liyeşfe'â fiyye

Ey Mekkeli Peygamberim, gönlümün sultanı aklımı esir aldın

Gece vakti yürüyeyim belki azametli Kâbe'yi görünce gözler canlanır

*Seher vakti Ahmed-i Muhtar'ın huzura gideyim. Ey hidayetimize vesile olan
Peygamberim kalbim susadı diyeyim*

*Hz. Musa yüksek mertebeli Hz. İsa, Şanlı Hz Muhammed Şerefli Şanlı ve nuru
her yeri kapladı*

*Hz. İbrahim'in Makâmı Allâh'ı yüceltme yeri, sa'y yerine gidip yedi kere tavaf
edeyim.*

*Maksadım O'nu ziyâret etmek ve nurunu görme, Muhammed Peygamberi
medhetmek ne büyük bir şey.*

Kardeşim beni Mekke'ye götür, görkemli Kâbe'yi göreyim

Nurlu ve temiz niyetle sa'y edeyim.

Senin sevgin benim azığı, .bana bak ki en mutlu kişi ben olayım.

Kur'an'ı bize anlattı mahlukâtın hidayetini vesile oldu. İyi ve saf niyetle dua edeyim.

Maksadım çaba gösterip dua etmek, bana şefaati etsin diye peygamberim..

Şekil 32: Tevhid Notası

Lâ ilâhe illallah
Segâh Tevhîd

[Güfteci] [Besteci]

La i lahe illal lah la i lahe illal lah Muhammedrasülul lah
aley hi salatu lah

2.6. HATAY'DA RAMAZAN VE MÛSİKÎ

Antakya'da eski Ramazan ve Bayramlarda 1920'lere kadar teravihten sonra "sıra" adı verilen eğlenceler vardı. Bu adet ve eğlenceler işgalle birlikte terk edilmiştir. Eskiden Ramazanlarda davul çalınmazdı. Bunun yerine başka bir uygulama vardı. Bazı kişiler elde darbuka mahalle aralarını dolaşarak "sahûrîye" okurlar, ağalardan bahşiş alırlardı.¹⁷⁴ Bu sahûrîyelere bir örnek verecek olursak;

Köşenin taşı

Sahura sünnet

Ağalar başı

Ağaya hürmet

Kalk gelAğa

Her gece ibadet

Gönder bahşişi

Ağa gönder bahşişi

¹⁷⁴ Mehmet Tekin, "Güneyde Kültür Dergisi"14, 3.

Şekil 33: Ramazan Mânisi¹⁷⁵

SAHUR'A SÜNNET
(Ramazan Mânisi)

SÓ HÜ RE SÜN NET A ĞA A ĞA YA HÜR MET

HER GE CE İ BA DE A ĞA GÖN DER BAH Şİ

Şİ GÖN DER BAH Şİ Şİ

Kaynak: Resül Bağlı, *Hatay İli Harbiye ve Şenköy Beldeleri Müzik Kültürü*, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007), 27.

Bu uygulama yakın zamana kadar devam etmiş, daha sonra idari bir emirle kaldırılmıştır.¹⁷⁶

Hatay'daki Ramazanları gazeteci-yazar Mehmet Okuyan şöyle anlatır:

İslam dünyasının, onbir ayın sultanı olarak adlandırdığı Ramazan ayı, aslında sosyolojik açıdan bakıldığında beşeri hayatın dinsel bir yapıda paylaşım halidir. Bu durum, Ramazan ayında, önemli özelliklerin sergilenmesine vesile olur. Bu ayın özelliklerinden biri, yeme, içme düzeninin normal zamanlara göre tamamen değişmesidir.

Ramazan ayı zaman ve mekân unsurları nedeniyle geçmişten günümüze devamlı olarak değiştiğinden, insanın aklına; “Nerede o eski ramazanlar?” sorusu geliyor. Günümüz ramazanlarında sistemi eskisi gibi şekillendirmek mümkün görünmüyor. Çünkü çalışma düzeni, insanlara gece eğlenip, gündüzleri dinlenme imkânı tanımamaktadır.

¹⁷⁵ Resül Bağlı, *Hatay Müzik Kültürü*, 27.

¹⁷⁶ Mehmet Tekin, *Güneyde Kültür Dergisi*, 14, 3.

Ramazan ayı daha çok çocukların keyfini çıkardığı, hediyesi bol, bir bayramla sonuçlandığından, çocuklar için eğlencelerle doludur. Eski ramazanların toplumda değer kazandığı zamanlar ise, Antakya gibi, tarihî, dinî, kültürel zenginliklere sahip, örf, adet ve geleneklerini sürdürüp, yaşatmaya özen gösteren insanların çoğunlukta olduğu şehir merkezlerinde, ramazan uğurlamaları oldukça eğlenceli geçerdi. 1950, 60'lı yıllarda dahi ramazan ayı özellikle Antakya'nın yerli halkı için adeta dinî bir kongere ve festival havasında değerlendirilirdi. Antakya'nın tarihi mekânlarından, "Uzun çarşı" esnafı, inancı ne olursa olsun iş yerlerini süsler ve yetenekli kişiler Ramazan ayı boyunca hünerlerini sergiler, halkın her kesimine muhteşem anlar yaşatırlardı. Başta varlıklılar olmak üzere, halk da kendi imkânları nispetinde kapılarını açıp, iftar, sahur sofraları kurar ve hatim duaları okutulurdu. İftardan sonra, topluca teravih namazları kılınır, özellikle, Dörtayak'taki, Şeyh Muhammed Camii'nde; Müezzin Takî Efendi'nin okuduğu ilâhîler huşu ve gözyaşları içinde dinlenirdi. Namaz çıkışı, Camiîlerin önlerinde halka, sebil, poşetler içinde çeşitli hediyeler dağıtılırdı. Ağa konaklarının yanında, Köprübaşındaki Camlı ve Yıldız kahveleri başta olmak üzere, şehrin çeşitli köşelerinde, sahura kadar eğlenceler sürerdi. Cilleci'ler, utçular, karagöz gösterleri vb. Ramazan gecelerinin tadı çıkarılırdı. Günümüzde unutulmaya yüz tutan 'Cille'ciliğin, en meşhur ustası Rahmetli, Hariri Hoca'ydı.¹⁷⁷

Hatay'da Ramazan Mûsikî'si ayrı bir yer tutar. Eskiden Ramazan ayını Namaz ayı diye adlandırırlardı. İbadet ağırlıklı bu ayın o ağırlığı çeşitli etkinliklerle daha zevkli hale getirilmeye çalışılmıştır. Ramazan geceleri dolu dolu yaşanır, Arap ülkelerine yakın olmasından dolayı oradaki gecenin canlılığı Hatay'a da sirayet etmiş durumdadır. Sahura kadar ayakta çeşitli etkinlik, ibadet, eğlence, yeme, içme şeklinde geçmesidir. Sahurdan yaklaşık 1,5- 2 saat önce salâ verilir. Temcid¹⁷⁸

¹⁷⁷ Mehmet Okuyan, "Nerede O Eski Ramazanlar?" *İskenderun Ses Gazetesi*, 23 Temmuz 2012.

okunur. Yemek yedikten sonra da imsak vakti girdiğinde ezan okunur, sabah namazı kılınp, uykuya geçilir. İftar vakti hem top atılır hem de ezan okunur.

Şekil 34: Hüzam Basit Sûzînak Temcîd

-HÜZZAM- BASİT SUZİNAK-

GÜFTE: ANONİM
BESTE: SERBEST
NOTAYA ALAN: RESÛL BAĞI

Y'A FET TA HÛ YÂ ALÎ M YÂ REZ ZÂ KU YÂ KE RÎ M
YÂ HAY YÛ YÂ KAY YÛM YÂ BE DÎ AS SE MA VA TÎ VEL ARZÎ Y Â ZEL CE LÂ LÎ
VEL KE MÂ LÎ VEL İK RÂM AL LÂ HU ME YA MU KAL LÎ BEL KU LÛ BÛ
VEL EB SAR SEB BÎT KULU BE NE ALÂ DÎ NÎ KE VE TA ATÎ KE YA ALLAHU YA ĞAF FAR
AL LA HÛM ME YA MU HAV VİLEL HAV LÎ VEL H VA L HAV VİL HA LE NE
VEHA LEL MÛS LÎ MÎ NE İLE AH SE NİL HA L AL LA HÛM ME YA MÂ LÎ KEL
MÛL KÛ VEL ME MA LİK NEC Cİ NE VE Â Fİ NÂ AN İZ ZUL MÛ VEL ME HA LİK
EN TEL EBE DİY YÛL BÂ Kİ VE KÛL LÎ ŞEY İN HÂ L İ K
YÂ KA DÎ YEL HÂ CET VE YÂ MÛ Cİ BET DE Â V Â T YA MU HÎ TAN
BİL LEVA LÎ VE L EY YÂM YÂ AZİ ZÛ YÂ ĞAF FÂR YA VÂ HÎ DU YA KAH

11 HÂ R YÂ HÂ Lİ KAL LEY LÜ VEN NE HÂR E CİR NE MİN

12 AZE BİL KAB Rİ VE Mİ NE NÂR VE ED HİL NEL CEN NE TE L

13 FİR DEV SE MA AL EB RA SE LE MUN ALÂ ALEL

14 MUH TÂ Rİ MİN Hİ RA TİL U MEM VE EF DA LU MEB Ü Sİ BİR RU SU Lİ

15 KAD Hİ TAM SE LE MUN MEM DU HUN VEN NU NİN VEL KA LEM

16 SE LE MUN ALÂ YA CED DEL HA SE NYN SE LE MUN ALA YA

17 İMA MEL EN Bİ YA SELE R MUN ALA

18 A L Â MEN KA LE YA RAB Bİ UM METİ

19 E CİR HUM Mİ NEN NÂ R

NOT: Genelde hüzzam seyir etmektedir. Fakat karara giderken rast perdesi yerine gerdaniye kullanılmıştır. Oysaki basit Suzînağın kararı rast perdesidir. Oktavında karar vermiştir.

2.6.1. Terâvih Mûsikîsi

Yatsı namazından yarım saat önce salâ verilir, çeşitli ilâhîler okunur ve yatsı ezanı okunarak Ramazanın mûsikî dolu ibadeti olan teravih namazına geçilir. Teravihler iki rekâtte bir selâm verilerek eda edilir. Teravihe başlarken “Sübhānallâhi velhamdülillâhi velâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber Velâ havle velâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azîm. Essâltü’t Teravih esâbekümullâh Lâilâhe illallâh”(Allâh bütün noksan sıfatlardan münezzehtir, bütün hamdler ona mahsustur. Allâh”tan başka ilah yoktur. Allâh en büyüktür. Kendinden başka ilâh olmayan Allâh, size Teravih Namazının sevabını versin.) diyerek teravihe başlanılacağı

cemaate hatırlatılarak ayağa kalkılır ve namaz başlar. İkinci rekât sonunda “*Allâhumme salli âlâ seyyidînâ Muhammed*”(salât ve selâm efendimiz olan Muhammed’e olsun)veya “*Sallu Âlâ Rasûline Muhammed*”(Salât, Resûlümüz Muhammed’e olsun) şeklinde salâvat getirilerek 3. Rekâte kalkılır.4. rekât sonunda üç müezzin sırasıyla Hadr tarzında İhlâs sûresini okur. Cumhur müezzinliği şeklinde icrâ edilen teravih musikîsinin bu bölümünde baş müezzin her dört rekât arasında İhlâs sûresinden sonra dört halifenin ismini sırasıyla nağmeli bir şekilde okur. 3. İhlâs okunduktan sonra cumhur müezzinliğinde görevli müezzinler, koro halinde “*Radiyallâhu Teâlâ anh*” (Yüce Allâh O’ndan razı olsun)cümlesi okunur.

Şekil 35: Teravihe Başlarken Okunan Mahfel Sürmesi

Teravih Mahfel Sürmesi
Mahur (Klasik) Notaya Alan: Ali Ünal

SÜEHAN ALLAHİ VELHAMDÜ LİL LE Hİ VE LA İ LÂ HE İL LAL LÂ HU VALLA HU EKBER VE LÂ HAVLE
VE LÂ KUVETE İL LÂ BİL LÂ HİL A LİYİL A ZİM ES SALÂTU TERAVİH E SA BEKU MULLÂH
LÂ İ LÂ HE İL LAL LÂH

Şekil 36: Teravihin 4. Rekâtinden Sonra Okunan Tardiyye

Teravih Tardiyyesi
Mahur Tardiyye Notaya Alan: Ali Ünal

Haz re ti EbuBekirî siddîk Ra di yal la hu te alâ anh

”Hazreti Ebu Bekiri Siddîk Radiyallâhu Teâlâ anh”

Şekil 37: Teravihin 8. Rekâtinden Sonra Okunan Tardıyye

Teravîh Tardıyyesi
Mahur Tardıyye Notaya Alan: Ali Ünal

HAZ RE Tİ ÖMERÜL FÂRUK RA Dİ YAL LÂ HU TE ÂLÂ ANH

“Hazreti Ömer’ül Fâruk Radiyallhu Teâlâ anh”

Şekil 38: Teravihin 12. Rekâtinden Sonra Okunan Tardıyye

Teravîh Tardıyyesi
Mahur Tardıyye Notaya Alan: Ali Ünal

HAZ RE Tİ OSMANI ZÛN NUREYN RA Dİ YAL LÂ HU TE ÂLÂ ANH

“Hazreti Osamnî Zinnûreyn Radiyallhu Teâlâ anh”

Şekil 39: Teravihin 16. Rekâtinden Sonra Okunan Tardıyye

Teravîh Tardıyyesi
Mahur Tardıyye Notaya Alan: Ali Ünal

HAZ RE Tİ ALİ BİN EBİ TALİP RA Dİ YAL LA HÛ TE ÂLÂ ANH

“Hazreti Ali Bin Ebi Talip RadiyallhuTeâlâ anh”

10. rekâttten sonra *“Hazreti Muhammedeni’l Mustafa sallâllhu ve selem aleyh”*

Şekil 40: Teravihin 10. Rekâtinden Sonra Okunan Salât-u Selâm

Teravih Tardıyyesi
Mahur Tardıyye Notaya Alan: Ali Ünal

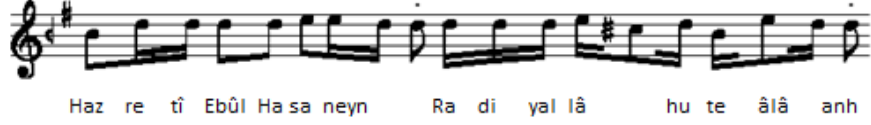

Haz re ti Muhammedenil Mustafa Sal İla hu ve sellem aley k

16. rekâttten sonra “*Hazreti Ebu’l Haseneyn Rادیاللہہ Teâlâ anh*”

Şekil 41: Teravihin 18. Rekâtinden Sonra Okunan Tardıyye

Teravih Tardıyyesi
Mahur Tardıyye Notaya Alan: Ali Ünal

Haz re tî Ebûl Hasa neyn Ra di yal lâ hu te âlâ anh

şeklinde makamlı olarak okunur.

Teravihin yarısı olan 10. rekâttten sonra Hatay’a mahsus iki ilâhî okunur. Bunlardan birisi olan şu ilâhî ki, Ramazan’ın ilk onbeş gününde okunur.

Şekil 42: Ramazan İlâhisi

ŞEHİRİ RAMAZAN GELDİ BİZE Hüseynî İlâhî

Güfte: Anonim
Notaya Alan:Ufuk Çetinou

ŞEHİRİ RAMAZAN GELDİ Bİ ZE NUR DOLDURDU İÇİ Mİ ZE SE BEP OL DU AF Fİ Mİ ZA
DE SİN MÜ MİN OLAN AL LA HU EKBER ALLAHU EK BER ŞE HU İH SA NE HU
İH SA NEHU KAD CE ENE BUR HA NE HU BUR HE NE HU

Şehr-i Ramazan geldi bize

Nur doldurdu içimize

Sebep oldu affımıza

Desin mümin olan Allâhu Ekber

Allâhu Ekber Şânehu İhsânehu İhsânîhû

Kad câ enâ burhânehû burhânehû¹⁷⁹

Onbir aylık yoldan geldin

Müminlere rahmet oldun

Münafıklara azap oldun

Desin mümin olan Allâhu Ekber

Allâhu Ekber Şânehu İhsânehû İhsânîhû

Kad câ enâ burhânehû burhânehû

¹⁷⁹ Şânî ve ihsânî en büyük olan Allâh'ın delîli bize geldi.

On bir ayın sultanısın
Hakkın bize ihsanısın
Dertlilerin dermanısın
Desin mümin olan Allâhu Ekber
Allâhu Ekber Şânehu İhsânehû İhsânîhû
Kad câ ene burhânehû burhânehû

Senin kadrin bilen bilir
İçi dışı pürnûr olur
Ahirette mesrur olur
Desin mümin olan Allâhu Ekber
Allâhu Ekber Şânehû İhsânehû İhsânîhû
Kad câ enâ burhânehû burhânehû

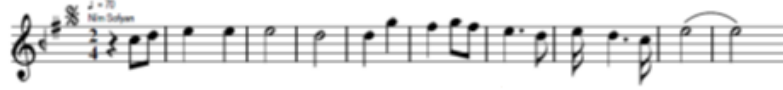
On bir ayda bir gelirsin
Bizleri çok özletirsin
Özleyeni sen bilirsin
Desin mümin olan Allâhu Ekber
Allâhu Ekber Şânehû İhsânehû İhsânîhû
Kad câ enâ burhânehû burhânehû

10. rekâttan sonra okunması adet olan ve Ramazan'ın son onbeş gününde okunan, Ramazan'a veda anlamı da taşıyan ikinci ilâhî ise şudur:

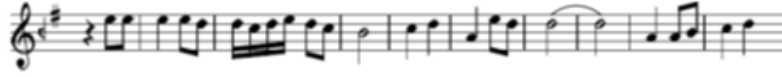
Şekil 43: Ramazan İlâhisi

Fahri Âlem Göç Eyledi Dünyadan
Hüseyinî İlâhi

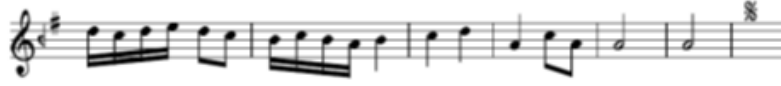
Güfete: Anonim
Beste: Anonim

Fahri â lem göç ey le di dün ya dan i mâ nım

Ümmetle rim si se ol sun el ve da ah ümmetle rim

si ze ol sun el ve da

Fahri âlem göç eyledi dünyadan

Ümmetlerim size olsun elveda

Bize gel oldu ol yüce mevladan

Ashablarım size olsun elveda

Bunu dedi yaşlar doldu gözüne

Bir figandır düştü halkın özüne

Hasanla Hüseyini almış dizine

Yavrularım size olsun elveda

Çağırın Bilali gelsin yanıma

Yükümü yükledim bindim atıma

Helâlim Aişe kızım Fâtıma

Ehli beytim size olsun elveda

Çağırın Bilâl'i hem salâ versin

Ali yusun Fazlı suyumu kosun

Ebu Bekir dursun namazım kılısın

Ümmetlerim size olsun elveda

10. Rekâten sonra bazen de ‘Salât-ı Kemâliye’¹⁸⁰ okunur.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَبَارِكْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ عَدَدَ كَمَالِ اللَّهِ وَكَمَا يَلِيْقُ بِكَمَالِهِ
اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَبَارِكْ عَلَى بَدْرِ الدَّجَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ عَدَدَ كَمَالِ اللَّهِ وَكَمَا يَلِيْقُ بِكَمَالِهِ
اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَبَارِكْ عَلَى شَمْسِ الضُّحَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ عَدَدَ كَمَالِ اللَّهِ وَكَمَا يَلِيْقُ بِكَمَالِهِ
اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَبَارِكْ عَلَى خَيْرِ الْوَرَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ عَدَدَ كَمَالِ اللَّهِ وَكَمَا يَلِيْقُ بِكَمَالِهِ
اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَبَارِكْ عَلَى نُورِ الْهُدَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ بَعْدَ كَمَالِ اللَّهِ وَكَمَا يَلِيْقُ بِكَمَالِهِ

Şekil 44: Salât-ı Kemâliye

SALÂTI KEMALİYE
SALAT

Notya Alan Harun Coşkun

AL LA HÜMME SAL Lİ VE SEL LİM VE BA RİK A LA SEY Yİ
AL LA HÜMME SAL Lİ VE SEL LİM VE BA RİK AL A SED Rİ
AL LA HÜMME SAL Lİ VE SEL LİM VE BA RİK AL A SEM Sİ

Dİ NE MU HAMEDİN VE A LA A Lİ Hİ A DE DE KE MA
DÜ CE MU HAMEDİN VE A LA A Lİ Hİ A DE DE KE MA
DU HA MU HAMEDİN VE A LA A Lİ Hİ A DE DE KE MA

LİL LE Hİ VE KE ME YE Lİ KU Bİ KE MA Lİ H H
LİL LE Hİ VE KE ME YE Lİ KU Bİ KE MA Lİ H H
HİL LE Hİ VE KE ME YE Lİ KU Bİ KE MA Lİ H H

Allâhumme Sallî ve Sellim ve Bârik Âlâ Seyyidine Muhammedin ve Âlâ
Âlihî Adede Kemâllillâhi ve kemâ yelikû bi Kemâlihi

¹⁸⁰ Güftesi Arapça olan Salât-ı Kemâliye, Türk Mûsikî'si makâm ve nağmeleriyle terennüm edilmektedir. Her cümlesi salât ve selâm ile başlayıp Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sıfatlarından birinin zikredilmesiyle devam etmektedir. Temelde bir Tekke (tasavvuf-tarikat) Mûsikî'si formu olan Salât-ı Kemâliye, günümüzde Câmîilerde icrâ edilmektedir. Tekkelerin kapatılmasından ve tarikatların sınırlanmasından sonra Salât-ı Kemâliye, tarikat meclislerinin dışında bütün halkın okuduğu bir form halini almıştır. Salât-ı Kemâliye, dinî (câmiî ve ibadete ait) ve tasavvufî törenlerin bazen başında bazen de son kısmında seslendirilen bir mûsikî türüdür. Bkz. Hüseyin Akpınar, *Şanlıurfa'da Dinî Mûsikî*, Ankara 2011, 70-71.

Allâh'ım! Efendimiz, Muhammed Sallâhu ve Sellem'e âlina ve senin katındaki kemâlât sayısınca ve O'ndaki kemâlâta lâyıık bir şekilde salât-u selâm ve bereketler ihsân eyle.

Allâhumme Sallî ve Sellim ve Bârik Âlâ Bedruddüce Muhammedin ve Âlâ Âlihî Adede Kemâlillâhi ve kemâ yelikû bi Kemâlihi

Allâh'ım! Karanlığın aydınlığı, Muhammed Sallâhu ve Sellem'e âlina ve senin katındaki kemâlât sayısınca ve O'ndaki kemâlâta lâyıık bir şekilde salât-u selâm ve bereketler ihsan eyle.

Allâhumme Sallî ve Sellim ve Bârik Âlâ Şemsuddüha Muhammedin ve Âlâ Âlihi Adede Kemalillâhi ve kemâ yelikû bi Kemâlihi

Allâh'ım! Kuşluk vaktinin güneşi, Muhammed Sallâhu ve Sellem'e âlina ve senin katındaki kemâlât sayısınca ve O'ndaki kemâlâta lâyıık bir şekilde salât-u selâm ve bereketler ihsan eyle.

Allâhumme Salli ve Sellim ve Bârik Âlâ Hayru'l verâ Muhammedin ve Âlâ Âlihî Adede Kemâlillâhi ve kemâ yelîku bi Kemâlihi

Allâh'ım! Yaratılmışların en hayırlısı, Muhammed Sallâhu ve Sellem'e âlina ve senin katındaki kemâlât sayısınca ve O'ndaki kemâlâta lâyıık bir şekilde salât-u selâm ve bereketler ihsan eyle.

Allâhumme Salli ve Sellim ve BârikÂlâ Nurulhûda Muhammedin ve Âlâ Âlihi Adede Kemâlillâhi ve kemâ yelikû bi Kemâlihi

Allâh'ım! Allâh'ın nûru Muhammed Sallâhu ve Sellem'e âlina ve senin katındaki kemâlât sayısınca ve O'ndaki kemâlâta lâyıık bir şekilde salât-u selâm ve bereketler ihsan eyle.

Teravîh bitip dua edildikten sonrada cumhur müezzinleri tarafından “Allâhumme Salli Âlâ Seyidina Muhammed Essalâtü'l-Vitr Eshabakünullah Lâilâhe illallâh” cümlesiyle peygamber ve O'nun ashâbına selâm ile Vitir namazına başlanır.

Son terâvih kılınp Ramazan ayının sonuna gelindiğinde artık veda vakti gelmiş demektir. Ramazan'a veda anlamında da bazı gelenekler mevcuttur. Bu geleneklerden birisi de “vedda’leme”dir.

Vedda’leme; Dualar demektir. Bir kişi bir yerden ayrılırken “Allâh’a ısmarladık, dua edin” anlamında “duâlar” denilir. Kısaca vedda’leme, veda ve ayrılık demektir. Ramazan’ın son akşamı, yani Bayram gecesi ve Bayram sabahı minareden müezzin ve çocuklardan oluşan bir grup Tekbîr getirirler. Bu uygulama Şenköy Mahallesi’nde yapılmaktadır. İşte bu Bayram akşamı ve Bayram sabahı Tekbîr getirme olayına “ Vedda’leme denir.

Bayram Namazı: Ramazan’ın ardından gelen bayramda “Bayram Namazı” kılınır. İmam hutbeye çıkmadan önce tekbîr getirilir, imam son tekbîri cemaatle birlikte minberde getirir ve hutbeyi okur. Hutbeden sonra müezzin aşr-i şerif okur, imam da dua yapar ve herkes imamla bayramlaşarak yanına dizilir. Herkes câmiînin içinde birbiriyle bayramlaşarak bayram namaz ve bayramlaşma töreni bitmiş olur. Bazı yerlerde namazdan sonra tüm cemaat mezarlık ziyâreti yapar, Yâsinler okunur dualar yapılır. Bazı yerlerde de arafe günü mezarlık ziyâreti yapılır. Bu durumda bayram namazından hemen sonra camiîye yakın evlerde yemek ikramı olur. Aşr okunur ve dua edilir. Bazı köylerde tüm köylü köy meydanına yemeklerini getiriler ve birlikte yerler. Kurban kesilirken de Segâh makamında tekbîr getirilir.

Şekil 45: Tekbîr

Beste: Buhurizade Mustafa İtri

AL LA HU EK BER AL LA HU EK BER

LA İ LA HE İL LAL LA HU VAL LA HU EK BER

AL LA HU EK BER VE LİL LA HİL HAMD

Dilek
04.03.2007

Kaynak: Ney Kursu, “Nota”, erişim: 21 Temmuz 2019,

<https://neykursu.wordpress.com/2015/11/25/salat-i-ummiye-ve-tekbir/>.

2.7. CENÂZE MÛSİKÎSİ

Tarih boyunca birçok kültüre ev sahipliği yapmış olan Hatay şehrinin en önemli özelliği, farklı zamanlarda farklı etnik ve dinsel topluluğu bir arada barındırmasıdır. Arap Alevi, Arap Hristiyan, Arap Sünnî, Ermeni, Türk ve Yahudi grupların çatışmadan bir arada yaşayabildiği çok kültürlü bir yapıya sahip olan Hatay'da; kültürel çeşitlilik, toplulukların gündelik yaşamlarının bir parçasıdır.¹⁸¹

Hatay'da araştırılan Arap Alevi, Arap Sünnî, Arap Hristiyan, Gregoryen Ermeniler ve Türk Sünnîler arasında ölüm, farklı pratiklerle dışa yansıtılır. Farklı cenâze ritüellerini gerçekleştiren kültürler; aynı amaç doğrultusunda bir araya gelirler, ama ölünün bu dünyadan ayrılığını kendi gelenekleri, kültürel inançları bağlamında ortaya koyarlar. Burada vurgulanması gereken önemli noktalardan biri de aynı coğrafyada yaşayan bu kültürlerin farklı uygulamaları gerçekleştirmelerinin yanı sıra, benzer uygulamalar da sergiledikleridir.¹⁸²

Yukarıda adı geçen kültürlerde, ölüm olayının gerçekleşmesiyle başlayan ve ölünün defni ile devam eden çeşitli pratikler bulunmaktadır. Bu kültürler, ölümün gerçekleşmesinden hemen sonra, ölen kişinin kendisiyle ilgili bir dizi pratiği yerine getirirler. Bu gruplarda ölüm olayının duyurulması, defin olayından önce yapılması gereken uygulamalardan biridir. Ölülerini İslâmî inanış çerçevesinde gömen Arap Sünnîler, Türk Sünnîler ve İslâm'ın batınî akımını temsil eden Arap Aleviler, ölüm olayının duyurulmasını genellikle camiîler aracılığıyla yaparken, Arap Hristiyan ve Gregoryen Ermeni gruplar, ölüm olayını diğer insanlara kilisedeki çanlar vasıtasıyla duyururlar. Ayrıca ölüm olayının duyurulmasında Arap Alevileri şehir merkezlerinde(Samandağ) belediye anonslarından yararlanırlar.¹⁸³

Müslümanlar ölüm gerçeğini cemaate camiîlerden “salâ” yoluyla duyurmaktadır. Salâyı duyan bütün cemaat, bir ölüm olayının gerçekleştiğini anlar. Salâ, Müslüman grupları ortak bir norm içinde bir araya getirir. Bütün bireyler (çocuk, kadın, erkek),bu sesin neyi ifade ettiğini bilir ve ona göre davranır.¹⁸⁴

¹⁸¹ Fulya Doğruel, *İnsanîyetleri Benzer*, (İletişim Yay. İstanbul, 2005), 13.

¹⁸² Şükran Sevil Şahin, *Antakya'da Kültürel ve Demografik Boyutuyla Ölüm*, (Mustafa Kemal Üniverstes Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Hatay 2006), 26.

¹⁸³ Şahin, *Antakya'da Kültürel ve Demografik Boyutuyla Ölüm*, 27.

¹⁸⁴ Şahin, *Antakya'da Kültürel ve Demografik Boyutuyla Ölüm*, 35.

Bütün grupların bireyleri, cenâzenin kutsal mekândan mezarlığa götürülmesi sırasında dualar okurlar. Arap Alevilerde cenâze mezarlığa götürülmek üzere yola çıktığında, her 3-4 metrede bir durularak, şeyhin “ el Faiha” demesiyle birlikte fatiha sûresi okunur, “ Allâh rahmet eylesin”sözleriyle cemaat yürümeye devam eder.¹⁸⁵

Arap Alevîleri’nde bu pratiğin ardından, kadınlar evin bir odasında, erkeklerise, açık bir alanda toplanır. Kur’an-ı Kerim okurlar ve buhur yakarlar. Kadınlar ise, dışarıda okunan duaları içeride dinlerler. Ayrıca kadınlar, Kuran’ı Kerim okunmadığı zamanlarda üzüntülerini ağlayarak dışa vururlar. Müslüman olan diğer iki grupta da aynı pratikler yerine getirilir. Ancak, Türk Sünnîlerde hoca dua okurken buhur yakılmaz. Hristiyan Araplarda papaz, cenâzenin çıktığı odada İncil’den dualar okuyarak ölen kişinin ruhunu huzura kavuşturmaya çalışır. Bu sırada, bireyin ruhunu ve ölü evini kötü ruhlardan korumak amacıyla tütsü ve buhur yakılır. Bu tütsünün ve buhurun Arap Alevî ve Arap Sünnîler için de aynı anlamı taşıdığını söyleyebiliriz.¹⁸⁶

Müslümanlarda cenâze namazı sırasında namaza başlamadan önce müezzin “*Subhane men teazzeze bil kudreti vel beka ve kahharel ibadi bil mevti vel fena, f’atabiru ya ulul ebsar, yefnel Halâikû ve yebkâ vâhidül kahhâr..*”¹⁸⁷ (İnsanları kudreti ve bekasıyla aziz eden ve kulları ölümle ve fanilikle de kahreden Zatın şanı ne yücedir.Ey akıl sahipleri ibret alınız O Allâh Yaratılmışları öldüren ve kendisi tek başına baki olan ve kahredendir..) dedikten sonra Arapça olarak “maaküm min ehli Tevhid Rahimehullâh” (yanınızda Tevhid ehli bu mevtâyâ Allâh merhamet eylesin) eğer cenâze kadın ise “Rahimehellâh” dedikten sonra, “Allâh için namaza meyyit/meyyite için duaya, er/hatun kişi niyetine” diyerek niyet edilir ve imam namaza başlar. Namazdan sonra imam “muhterem cemaat bu mevtâyı nasıl bilirsiniz, haklarınızı helal ediyor musunuz?” diye üç defa sorar. Cemaat te “ Helâl olsun, Allâh rahmet eylesin” diye cevap verir.

Cenâzeyi çocukları veya en yakınları mezara indirirler. Cenâze gömülürken bir taraftan da Yasin-i Şerif okunur. Genellikle her sayfayı bir hoca okur. Hatim

¹⁸⁵ Şahin, *Antakya’da Kültürel ve Demografik Boyutuyla Ölüm*, 51.

¹⁸⁶ Şahin, *Antakya’da Kültürel ve Demografik Boyutuyla Ölüm*, 56.

¹⁸⁷ Ramuz El-Ehâdis, 129: 8.

varsa hatim duası okunur. Daha sonra telkin yapılır, talkîn yapılırken herkes oturur, dinler ve fatihayla gömme işlemi biter.

Cenâze gömüldükten sonraki üç gün sabah namazından sonra cenâze yakınları ve mahalle imamıyla birlikte “vahde”¹⁸⁸ denilen bir merâsim yapılmaktadır. Burada Yâsin Sûresi okunup dua edilmektedir. Ayrıca Cuma günleri sabah gün doğduktan sonra Antakya asrî mezarlığında kasetten veya CD’den Kur’an-ı Kerim okunur. Tüm mezarlık çevresinde dinlenir. Hatay’daki mezarlık ziyâretlerinde, Türkiye’de başka yerde olmayan bir adet vardır. Mezarlara murt(yaban mersini) dediğimiz her mevsim yeşil yapraklı olan bir çalı dikilir. Cuma ve bayram günleri mezarlıkların girişi bu murtları satanlarla dolar. Bu uygulama kaynağını bir hadisi şeriften alan güzel bir adettir. (Hz. Peygamber (s.a.s) bir mezarlıktan geçerken, iki mezardaki ölünün bazı küçük şeylerden dolayı azap çekmekte olduklarını gördü. Bu iki mezardaki ölülerden biri hayatında koğuculuk yapıyor, diğeri ise idrardan sakınmıyordu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.s) yaş bir dal almış, ortadan ikiye bölmüş ve her bir parçayı iki kabre de birer birer dikmiştir. Bunu gören ashap, niye böyle yaptığımı sorduklarında:

"Bu iki dal kurumadığı sürece, o ikisinin çekmekte olduğu azabın hafifletilmesi umulur"¹⁸⁹buyurmuşlardır.

Şekil 46: Mezarlık

¹⁸⁸ Allâh’ın birliği anlamına gelir. Alevîlerde bu âdet yedi gündür.

¹⁸⁹ Buhârî, Cenâiz, 82; Müslim, İmân, 34; Ebû Dâvud, Tahâret, 26.

Şekil 47: Saba Cenâze Salâsı¹⁹⁰

SABÂ SALÂ

Usûlî : Serbest

Et du lus sa lî ve e tem nûs sa lî
mu a leyk a ley ke yâ
re sù lû lu hu a leyk Es sa lî
tî ves se lî mu a leyk
a ley ke yâ
ha bî lû lu hu a leyk Es sa lî
tî ves se lî mu a leyk
yû hû te me re sù lû lî hu a leyk
Es sa lî tî ves se lam
a ley ke yâ

¹⁹⁰ Fatih Koca, *İslâm Tarihi ve Medeniyetinde Salâlar ve Salavâtlar*, (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2017), 264.

Şekil 48: Evc Cenâze Salâsı¹⁹¹

EVC SALÂ

Usûlü : Serbest

Ef du lus sa lâ ve e tem mîs salîm mu a leyk
a ley ke yâ sey yî de nâ ha bi be nâ ve re sâ le nâ
yâ re sâ lî lah a leyk
Es sa lâ tû ves se lam a ley ke yâ sey yî de nâ
ve se ne de nâ ve mev lû nâ yâ se fi
al mîz ni bin Ex sa lâ tû ves se lâ
mu a leyk a ley ke yâ sey yî de nâ ve se ne de nâ
yâ ha te me re sâ lî lah a leyk
Ex sa lâ tû ves se lim a ley ke yâ hay rat le nom
Ex sa lâ mu a ley ke ve a lâ â li ke ve as hâ bi ke

¹⁹¹ Koca, *İslâm Tarihi ve Medeniyetinde Salâlar*, 260.

ec ma in Es sa lâ tû ves se lâ mu a ley ke yâ sey
yî del ev ve lâ ne ve lâ hî rin ve se lâ mû na lel mur se lin
vel ham dü lâ lâ hî rab bi le min

Not : Bu salâ Hatay iline aittir. Normalde evc makâmı trakta karar verir, ancak bu salâ tiz durakta karar etmiştir

Şekil 49: Hüseyinî Salâ¹⁹²

HÜSEYİNÎ SALÂ

Usûli : Serbest

Es sa li tü ves se lam

a ley ke yâ sey yi de nâ ha bi be nâ ve re sü le nâ

yâ re sü

lâl lâl Es sa li tü ves se lam

a ley ke yâ sey yi de nâ

ve se ne de nâ yâ

ha bi lâl lâl

Es sa li tü ves se lam

a ley ke yâ sey yi de nâ ve se ne de nâ ve ha bi be nâ

yâ şe fi al müt ni bin

¹⁹² Koca, *İslâm Tarihi ve Medeniyetinde Salâlar*, 262.

2.8. HATAYLI MÛSİKÎŞİNASLAR

Çalışmamızın bu bölümünde özelde Hatay'da icra edilen yerel ve yöresel mûsikîye genelde de ulusal çerçevede mûsikî ile iştiğal eden, mûsikîye gönül vermiş söz yazarı, bestekâr, yorumcu, mûsikîyle ilgili çalışma yapan kişilere yer vermek istedik. Çünkü bir yerdeki kültür ve sanât, ancak onu taşıyanlarla bir yerlere gelebilir. Onu taşıyacak kişiler olmazsa unutulur, sonunda yok olur gider.

2.8.1. Antakyalı Münif

1700'lü yılların başlarında Antakya'da doğdu. Asıl adı Mustafa'dır. Öğrenimini Antakya'da tamamladıktan sonra İstanbul'a gitti. Orada "Antakî" sanıyla tanındı. Elçi olarak görevlendirilen Râsid ile birlikte İran'a giden heyette bulundu (1728), dönüşte Nedim'in telkiniyle Hısn-ı Mansur kazâsı kadılığına tayin edildi (1729); kadılığın iptal edilmesi üzerine inzivaya çekildi (1730). 1736'dan başlayarak atandığı çeşitli görevlerden sonra maliye tezkireciliğine kadar yükseldi. Lehistan Kralına "Nâme-ber", İran Şahı Nadir Şah'a elçi olarak görevlendirildi. Tekrar inzivaya çekildi, 1743 yılında genç yasta İstanbul'da öldü.¹⁹³

Münif, zarif, derviş meşrepli, hoş sohbet ve hazırcevap bir kimse idi. Mûsikî ile de yakından ilgilenen ve Türk, Arap, Acem ve Irak makamlarına vâkıf iyi bir icracı olan şâir, aynı zamanda iyi ney üflerdi. İlk şiirlerinde "Hezari" mahlâsını kullanmıştı, İstanbul'a gidince "Münif" mahlâsını aldı. Türkçe yanında Arapça ve Farsça şiirleri de vardır. Nâbi tarzında hikemî şiirler söylemiş, özellikle kasîdeleri nedeniyle kendinden söz ettirmiştir. Divan (Münif Divanı), *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*, *Zafernâme-i Mansûre/Fetihnâme-i Belgrad*, *Münşeat*.¹⁹⁴

2.8.2. Muhammed Harirî (Mehmet İpek)

1908 yılında Antakya'da doğdu. 1965 yılında vefat etti. Üçü erkek üçü kız olmak üzere altı çocuk sahibidir. Abisi Cemil İpek ile birlikte mûsikîyle iştiğal etmişler. Adeta birbirleriyle tatlı rekabet ortamında yarışmışlar yeri geldiğinde atışmışlardır. Nüktedan bir kişiliğe sahip olan Harirî, halk arasında Harirî Hoca olarak anılagelmiştir. Şu anda adı Sarımîye olan camiîde görev yapmıştır. Cemil

¹⁹³ Müstakimzâde Süleyman Sadeddin, *Tuhfe-i Hattâtîn*, (İstanbul, 1928), 541-542.

¹⁹⁴ Sabahattin Küçük, *Antakyalı Münif Divanı*, (KB Yay. Ankara 1999); Hazırlayan: Cemal Kurnaz, *Osmanlı Şâirleri-Muallim Naci*, (MEB Yay. İstanbul 1995), 110-113.

İpek'in çocuklarından yine müzisyen ve bestekâr olan Sadık Ayhan İpek Muhammed Hariri'nin yeğenidir.

Babası Sâdık Harirî Hoca idi. Çocukluğu ve gençlik yılları savaş ve işgal yıllarına rastladığından sıkıntı içinde geçti. Bu yüzden okuyamamış, okuma yazma öğrenememiştir. Buna rağmen Kur'an-ı Kerîm'i ezberlemiş, dinî bilgileri öğrenmiş; makam bilgisi ve mûsikî geleneğinin icrası konusunda kendisini çok iyi yetiştirmiştir.

"Mûsikî yeteneği ve ilgisi güçlü olduğundan gazelhân ve mevlîdhân oldu. İşgal yıllarında hayatını bu yolla kazandı. Bütün mûsikî makamlarını bilirdi. Müthiş taklit yeteneği vardı. Mizah yönü kadar şâirliği de güçlüydü. Özellikle irticalen şiir söylemede ve "cille" atmada üstüne yoktu. Hatay'ın anavatana katılmasından sonra bir mescide imam oldu, ölümüne kadar bu görevde kaldı. 1965 yılında Ankara'da hastanede kalp yetmezliğinden vefat etti. Halk arasında "Yemek Mevlîdi" adıyla anılan ve kendisinin mevlîd makamıyla okuduğu manzumesiyle tanınmıştır. Yemek mevlîdindeki tarif ve övgüleri anlattığının aksine yemeğe düşkün değildi, zayıftı. Tek ibtilası sigara ve nargile idi."¹⁹⁵

Hariri'nin Ankara Radyo evinde 40'ın üzerinde bestelenmiş eseri mevcut olup bu eserlerden bazıları şunlardır;

"Gül Kuruttum, Tütüncüden Tütün Aldım, Pınara Vurdum Kazmayı, Meryem, Mavilim, Lofçalı, Yüksek Minare, Kırmızı Gül, Aman Aman Bağdatlı, Uzunkavak"

Bu eserler 1946 yılında derlenmiştir.

Musa Eroğlu'nun söylediği aşağıdaki türkünün güftesi ve bestesi Muhammed Hariri'ye aittir.

Kime Ne Söyleyim

Yine karlar yağdı gönül dağıma
Kime ne söyleyim kime ne deyim
Yaz ayında gazel düştü bağıma
Kime ne söyleyim kime ne deyim

¹⁹⁵ Mehmet Tekin, *Güneyde Kültür Dergisi*, 1989, 2: 11.

Gürledi bulutlar yağmadı yağmur
Gözlerim yaşlıda yollarım çamur
Yaregidem dedim yetmiyor ömür
Kime ne söyleyim kime ne deyim
İpek Mehmet yandı aşkın narınan
Gözüğe gelmedim nazlı yarınan
Bunca ömrüm geçti ahu zarınan
Kime ne söyleyim kime ne deyim.

2.8.3. Mahmut Hataylı

1928 Hatay doğumlu olan merhum Mahmut Hataylı, 1959'da İstanbul'a yerleşir. Mezarlık memurluğu yapar. Tasavvuf Mûsikîsi'ni Cerrahî Dergâhına devam ederek geliştirmiştir. Türkiye Mevlîdhanlar Derneği kurucularındandır. Mevlîdhan, kasîdehan olarak çok güzel eserler icra etmiştir. 2000 yılında vefat etmiştir. Anadili Arapça olmasından dolayı da Arapça Kasîde'leri telaffuz ve nağmeleriyle Türk Mûsikî'siyle birleştiren muhteşem bir sentez ortaya çıkmıştır. "Yetim, Harecen Nebiy, Yâ Men İzâ Kultû" gibi kasîdeleri çok güzel okumaktadır.

Eski mevlîd kayıtlarının birinde, veladet bahrinden önce bir "ibtihâl"¹⁹⁶okuduğu anlatılır. Sanki mübarek Taha Fesni'den ders almış gibi, sesine o kadar hâkim ki aynı Mısırlı gibi okumaktadır. Cemaat İstanbul cemaati ama çok hoşlarına gitmiş ve sürekli mukabele etmişlerdir.¹⁹⁷

2.8.4. Sâdık Ayhan İpek

Antakyalı öğretmen Cemil İpek'in oğlu olan Sâdık Ayhan İpek 1928 yılında Tarsus'ta doğdu. İlkokulun ilk iki sınıfını Mersin'de, üçüncü ve dördüncü sınıfını Antakya'da, beşinci sınıfını da Süveydiye'de (şimdiki Samandağ) okudu. Ortaokulu ve liseyi Antakya Erkek Lisesi'nde tamamladı. 1946-47 öğretim yılında liseyi bitirdi, hastalandığı için bir yıl öğretimine devam edemedi. 1948 yılında Adana Kız

¹⁹⁶ Arapça'da Dinî muhtevalı eserlere **ibtihâl** denir. Türkçedeki İlâhi anlamındadır.

¹⁹⁷ Oğlu Hakan Hataylı ile Şubat 2016' daki görüşmeden alınmıştır.

Öğretmen Okulu'nda fark imtihanı vererek öğretmen okulu mezunu oldu. Orta I. sınıftan itibaren Antakya Halkevi'nde açılan keman kurslarına devam ettiğinden 1948 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümü imtihanına katıldı ve kazandı. 1951 yılında bu bölümü bitirerek Erzurum Lisesi müzik öğretmenliğine atandı. Sinop Ortaokulu müzik öğretmenliğine atandı. 1954'te Samandağ'a atandı, aynı yıl evlendi. 1956'da Antakya Lisesi müzik öğretmenliğine nakledildi. 1961 yılından itibaren Halk Eğitim Başkanlığı ve Milli Eğitim Müdür Yardımcılığı, 1964-66 yılları arasında Özel Ata Lisesi Müdürlüğü, 1967-73 yılları arasında da Atatürk Ortaokulu müdürlüğü yaptı. 1973 yılında Antakya Kız Meslek Lisesi müzik öğretmenliğine atandı. 1977'de bu okuldan emekliye ayrıldı. 1990'lı yıllara kadar çeşitli liselerde ve Antakya Eğitim Enstitüsü'nde mûsikî dersleri verdi.

Görevde olduğu yıllarda okul, dernek ve Halk Eğitim Merkezi gibi kuruluşlarda mûsikî topluluklarını yönetti. Kültür Müdürlüğü bünyesindeki kurslarda kemancı ve yönetici olarak 1990'lı yıllara kadar çalıştı. 1989 yılında yılın öğretmeni seçildi. Antakya mûsikî çevrelerinde saygın bir yere sahip olan İpek, 2004 yılında vefat etmiştir.¹⁹⁸

Derleme çalışmalarına eğitim enstitüsü öğrenciliği sırasında, beste çalışmalarına 1950 yılında başlayan İpek, M. Turan Yazar'ın şiirlerinden yaptığı 42 beste de dâhil olmak üzere Hüseyin Rifat, Mustafa Töngemen, Savaş Yavuz, Şükrü Yetimoğlu, Kemal Karaömeroğlu, Muzaffer Aktuğ, Tefik Nevzat Çağdaş, Dr. Cemalettin Alptekin, Metin Pütmeç, Dr. Yasemin Balkan, Şahin Çandır, Nevra Çağlayan ve Yalçın Benlican'ın şiirlerinden 100'e yakın şarkı ve marş besteledi. Hatay Mutfağı ve mûsikîle ilgili çok sayıda araştırma, inceleme yazısı ve besteleri Güneyde Kültür dergisinde yayınlandı.¹⁹⁹

2.8.5. Âşık Abdullah İnalöz

Fransız işgal yıllarında 1936'da Yayladağı'na bağlı Hansuma (Kulaç) köyünde doğan Abdullah İnalöz'ün, babasının adı Sabri, annesinin adı Ayşe'dir. İlkokul 3. sınıfa kadar kendi köyünde okuyan, 4. ve 5. sınıfları Yayladağı'nda

¹⁹⁸ Mahmut Bulgurcu ile kişisel görüşme.

¹⁹⁹ İpek, *Antakya Türküleri*, Dış Kapak.

tamamlayan şâir, askerlik dönemine kadar köyünde çobanlık ve çiftçilikle uğraşmış, başkalarının yanında “tutma” olarak çalışmıştır. Dedesi Mehmet Fakî, köyün imamı olup sesi çok güzelmiş ve yanık sesiyle kasîdeler okurmuş. Babası ve kardeşlerinin de seslerinin güzel oluşu, genetik özellikleri bakımından ailesinin, şiir ve müziğe eğiliminin bulunduğunu gösteren Abdullah İnalöz’ün, kendi çocukları da mûsikî ile ilgilenmişlerdir²⁰⁰Oğlu İlhami İnalöz iyi bir neyzen olup, Sabrî İnalöz de bağlama çalmaktadır.

Abdullah İnalöz, köyde yaşadığı yıllarda köyünün yiğitbaşısı ve bayraktarı olarak sevilen kişisidir. Onsuz düğünler kurulmaz, türküleri ve destanlarıyla, aba güreşiyle düğünlerin aranan seğmeni olmuş. Ancak 1958’de askerden gelip amcasının kızı Saniye ile evlendikten sonra, yaşamına yeni bir yön çizmek için diyar diyar dolaşmaya başlar. Gürül gürül çoşup gelen sesi ve halk şiirinin değişik türlerinde yazdığı şiirlerle kısa sürede çevrede tanınan Abdullah İnalöz, özellikle destanlarıyla halkı etkilemeye başlar. Boynunda teybi, elinde destanları il il, ilçe ilçe dolaşan şâirin ilk eşinden 3, ikinci eşinden 4 olmak üzere 7 çocuğu olur. Bu çocukları âşıklıklarıyla besleyemeyeceğini anlayınca, bir işe girmek için. Şiirinin de gücüyle etkilediği Hatay Valisinin devreye girmesiyle 1967’de Sağlık Okulu’na işçi olarak girer. Burada, Antakya Doğum Hastanesi’nde, Halk Sağlığı Laboratuvarı’nda uzun yıllar çalıştıktan sonra 1993’te emekliye ayrılır. 2008 yılında vefat etmiştir.²⁰¹

Âşık Veysel, Ali Ercan, Ceyhanlı Âşık Ferrahi başta olmak üzere Hataylı halk şâirleriyle de diyalogları olan âşık, Kumlulu Âşık Mehmet Sönmez’le de düşüp kalkmıştır. Demirköprü güzergâhındaki Bozhöyük köyünde düzenlenen âşıklar yarışmasına katılarak bronz madalyayı dönemin Valisi Turan Şenel’den alan şâir, yaşamı boyunca olaylar içinde deneyim kazanır, acılar içinden geçerek pişer. Öylesine insancıldır ki pek az bulunan kan grubu sıfır negatif olduğundan, 70’e yakın hastaya dinsel ve etnik hiçbir ayırım gözetmeden kan vermiştir.²⁰²

İnsancılığının yanında haksızlığa karşı amansız bir mücadele de yürüten âşık, birçok olayın üzerine şiirleriyle gittiği gibi, Sabah gazetesinin muhabiri olarak konuları basına aktarıp kamuoyu yaratmıştır. Yaşamda böylesine atak, mücadelecî ve

²⁰⁰ Fevzi İnalöz, Abdullah İnalöz’ün karedeşi ile kişisel görüşme.

²⁰¹ Fevzi İnalöz, kişisel görüşme.

²⁰² Sabri İnalöz, Abdullah İnalöz’ün oğlu ile kişisel görüşme.

gezgin bir kişilik sergileyen Âşık Abdullah İnalöz, şiirlerinin hiçbir yerde yayınlanmasına izin vermemiştir. Kardeşinin genç yaşta ölümü üzerine yazdığı bir destanı aşağıdadır:²⁰³

Kardeş Acısı

Kardeş acısına can mı dayanır
Beşikte yavrusu şimdi uyanır
Sarı kekillerin de kardaş kana boyanır
Belalı başım, belalı başım
Kazaya kurban giden benim kardaşım
Dokuz aylık evli solmadı gülü
Gelinin boynunda anam duvağı teli
Kardaş seni gören olmaz mı deli
Belalı başım, belalı başım
Kazaya kurban giden benim kardaşım
Kardaş kanlarına bulaşamadım
Elazığ'dan da geldim ulaşamadım
Cenâzen başında kardaş dolaşamadım
Belalı başım, belalı başım
Kazaya kurban giden fidan kardaşım
Kanlı cenâzesi de yatar eşikte
Acı destanımı da söyler âşıkta
Körpe kuzun da iniyor beşikte
Belalı başım, belalı başım
Kazaya kurban giden fidan kardaşım²⁰⁴

²⁰³ Abdullah İnalöz'ün oğlu Sabri İnalöz'le 11 Aralık 2018'de yapılan görüşmede alınmıştır.

2.8.6. Emin Işık

1936 yılında Hatay’da doğdu. İlk dinî eğitimini aynı zamanda köyün imamı olan babası Hoca Şemseddîn Efendi’den talîm etti. İlkokuldan sonra iki yıl Antakya Kur’an Kursu’nda talîm okudu, hâfızlık yaptı. Orta kısmı Adana’da lise kısmını İstanbul’da okuduğu İmam-Hatip Lisesi’nden 1960 yılında; İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü’nden 1964 yılında mezun oldu. Dört yıl kadar İstanbul İmam Hatip Lisesi’nde meslek dersleri öğretmeni ve idareci olarak görev yaptıktan sonra açılan asistanlık imtihanını kazanarak İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü’ne bağlı Kur’an İlimleri ve Tefsir Ana Bilim Dalı’nda doktor oldu. Otuz dokuz sene dört ay süren resmi hizmetinden sonra 2001 yılında emekli olan Emin Işık, yüzden fazla ilmî makale ve ansiklopedi maddesi yazdı.²⁰⁵ Evli ve iki çocuk babası olan Emin Işık Temmuz 2019’da İstanbul’da vefat etti.

Emin Işık hoca, hayatını ve mûsikî geçmişini şu şekilde anlatmaktadır: “Elhamdülillah, Müslüman bir ana-babadan dünyaya gelmişim. Rahmetli babam, Hatay’ın meşhur hafızlarından Hoca Şemseddin Efendi’dir. Yirmi sene kadar köyde, beş sene Kırıkhan’da ve son yirmi sene de İskenderun’da imam-hatip olarak camiî görevi yaptı. Nakşibendî tarikatına mensup, dindar bir insandı. Şeriat ehli olmasına rağmen taassup bilmezdi. Âşk ve gönül ehliydi. “Hülâsatü’l-Beyan” adlı tefsir kitabı ile “Kuddûsî Divanı” elinden düşürmezdi. Mûsikîye âşinâydı, sesi de çok güzeldi. Güzeli mevlîd okurdu. Şarkı ve gazel dâhil, klasik mûsikîmizin bütün formlarını severdi. Ben, yanılıp da yanında türkü mırıldanacak olsam, hemen kaşlarını çatar, “Türküyü çobanlar söyler, sen hâfiz olacaksın, utanmıyor musun, bir şey okumak istiyorsan, adam gibi bir şarkı söyle de dinleyelim!” derdi. Benim babam gayet güzel Kur’an okurdu. Komşu köyde herhangi bir merasim olduğu zaman babam hemen davet edilirdi. Bazı merasimlere beni de götürürdü. Bu merasimlerde babam başköşeye oturtulur, herkes kendisine hürmet ve alâka gösterirdi. Bendeniz daha gençken Bayezit Camiî ve Topkapı’da mukâbele okurdum. Edirne’de düzenlenen Kırkpınarlar’da zurnacıbaşılık yapan meşhur zurnacı Emin vardı. Kendisi konservatuvar mezunu olduğu için bütün makamları ve icra tekniklerini bilirdi. Zurnayla taksim yapan bir kimseydi. O zat benim mukabele okuduğum camiîye gelir

²⁰⁴ Sabri İnalöz, Abdullah İnalöz’ün oğlu ile kişisel görüşme.

²⁰⁵ Emin Işık, Aşk Meşk Etmek, Sufî Kitap, İstanbul, 2013, 3.

can kulağıyla mukabeleyi dinlerdi. Mukabeleden sonra yanıma gelir "hocam o gösterdiğiniz Hüseyinî öyle güzel oldu ki, o hicazkâr bir şahaneydi, tadına doyamadım" gibi memnuniyetini ifade ederdi. O dönemde Camiî sadece Kur'an dinleme yeri değildi. Radyonun televizyonun olmadığı devirde Camiî adeta musikî ziyafetine meftûn olanların mûsikî ihtiyaçlarını karşılama yeri idi.²⁰⁶

Bu arada bir noktayı daha hatırlatmak istiyorum. Kur'an'ı Kerim'in yaşaması için mutlaka mukabele geleneğinin canlandırılması lazımdır. Bayezit Camiî'nde bir günde üç yüz tane mukabele okunurdu. Ben Teşvikiye Camiî'nde müezzinken kırk tane hâfız gelirdi mukabele okumaya. Mukabelelere saat onda başlanır, akşama kadar sürerdi. Pek çok meşhur sanatçı da gelir bu mukabeleleri dinlerlerdi. Hatta aralarında okuyan dahi bulunurdu. Münir Nureddin Selçuk her cuma Teşvikiye Camiî'ne gelirdi. Kendisine arada bir iç ezan okuturduk. Bu arada enteresan bir hatıramı da zikretmek isterim. Bir Ramazan, Sadettin Kaynak Beyin okuduğu bir mukabelede dinleyenler arasında sanatçı Adile Naşit'in babası da bulunuyordu. Birara Naşit Bey aşka gelip "Allâh" diye bağırınca kafasını dibine oturduğu sütunun keskin tarafına çarpıp şarıl şarıl kan akmıştır. Yani diyeceğim o zamanlar aşk ile şevk ile Kur'an'ı dinleyen cemaat oldukça fazlaydı. Babam aynı zamanda Nakşî tarikatına mensuptu. Kuddusi Divanı okurdu, sesi çok güzeldi. Oradan bir zevk, neşe halinde tasavvuf zevkim vardı. Ama esas tasavvufa girişim gördüğüm bir rüya üzerine oldu. Rüyamda Hz. Mevlana'yı gördüm. "Sen bizimkileri beğenmiyorsun ama sen bize emanet edildin. Gel bakalım" dedi. Rüya beni çekti. Çok enteresan bir rüyaydı. 30 yaşlarındaydım, Yüksek İslam Enstitüsü'nü bitireli iki sene olmuştu. Ben hep Cerrahîler'le beraberdim. Cemaatimin yarısı Cerrahi idi. Rahmetli Esat Gülüm, Hüseyin Gülüm, İbrahim Tansu, Kahveci Mustafa... Kandil geceleri Mevlîd okumaya Karagömrük'teki Cerrahi Dergâhı'na gidiyorduk. Şeyh Fahrettin Efendi vardı.²⁰⁷

Mûsikîye ilgim babamla beraber başladı. Babam çok severdi mûsikîyi. Sesi güzeldi. Eski bir tekke Zâkirbaşı olan Antakya Ulu Camiî İmamı Şeyh Nuri babamın mûsikî hocasıydı. Klasik Türk mûsikîsi konusunda Antakya ön plandadır. Hatta Cemalettin Afgani'nin bir seyahatnâmesi var. Gittiği yerlerdeki ülemanın

²⁰⁶ 2016 Şubat ayında kendisiyle Şişli Camiî'nde kişisel görüşme.

²⁰⁷ "Bugün Tarikata Daha Çok Muhtacız" *Yeni Şafak Gazetesi*, Adli Raporaj, 16.07.2012.

durumundan bahsederken Antakya'dan iki özelliği ile bahsediyor. “İstanbul'dan sonra en düzgün mûsikî ile Kur'an okuyanlar olarak Antakya'daki hâfızlar ve müezzinleri gördüm. Antakya meclisinde otururken kendimi Ebu Hanife'nin meclisinde zannediyorum. O kadar çok fıkıh biliyorlar. Ama felsefe kelimeler gibi ilimlerle fazla meşgul değiller” diyor.²⁰⁸

Ben ikinci sınıfı bitirince köyün ileri gelenleri babama “Hocam hiç olmazsa bu çocuklara bir namaz suresi öğretelim” dediler. Babam sanki istemiyormuş gibi ağırdan alıyordu. Çünkü komşu köyün imamı Kur'an okutmadığı halde camiîde bir Amme cüzü bulundu diye mahkemelik olmuştu. 'Muhtarın oğlu da okursa olur' dedi. Çünkü bir şey olursa muhtar da suçlu hale düşecek. Böylece gizli gizli Kur'an'a başladık. Birimiz pencerede durur yolu gözlerdik. Fötrlü biri gelirse hemen haber verirdik. Camiîden de tek tek çıkar ayrı sokaklara giderdik. Babam, Hz.Yakup'un çocuklarını Mısır'a gönderdiğinde “Oğullarım dikkat çekmeyin şehre değişik kapılardan girin” anlamına gelen ayeti bize okurdu. Köyde yabancı olmadığında babam ezanı Arapça okurdu. Köyde devleti temsil eden biri olursa bekçi koşarak gelip rica eder, ezanı ben Türkçe okurdum. Böyle bir ortamda okuduk. Kur'an-ı hatmettik. Babam bize dinî bilgiler de verdi. Hafızlığa başlayacaktım. Babam “Ben senin ilim öğrenmeni istiyorum. Kendi kendine hafız olursun ama ilim öğrenemezsin” dedi.²⁰⁹

Tekkeler tam bir kültür ocağı, tam manasıyla konservetüvar yahut güzel sanatlar akademisi idi. İlâhî var, âyin var, zikir var, şiir var.²¹⁰

Peygamberimiz ezan rüyasını gören Zeyd'e ezanı okutmuyor da neden Bilal'i çağırıp O'na okutuyor? Çünkü Bilal'in sesi daha gür ve daha güzel idi. Bu olay bile peygamber Efendimiz'in mûsikîye nasıl baktığını göstermeye yeter.²¹¹

Zikir esnasında mûsikî aletlerinin kullanılması birlikteliği sağlamak içindir. Askeri birliklerde uygun adımı sağlamak için nasıl bando çalıyorsak onun gibi. O bandoyu kesin asker uygun adımla yürüyemez.²¹²

²⁰⁸ 2016 Şubat ayında kendisiyle Şişli Camii'nde kişisel görüşme.

²⁰⁹ “Bugün Tarikata Daha Çok Muhtacız “ *Yeni Şafak Gazetesi*, Adli Raporaj, 16.07.2012.

²¹⁰ Işık, Aşk Meşk Etmek, 249.

²¹¹ Işık, Aşk Meşk Etmek, 304.

²¹² Işık, Aşk Meşk Etmek, 307.

Biz mûsikîyi sadece eğlencede kullanmamışız. Camiîde kullanmışız, tekkede kullanmışız, dua yerine, ibadet yerine kullanmışız, hastanede hasta tedavisinde, şifahanede ilaç yerine kullanmışız. Silah yerine kullanmışız mûsikî bizim savaş aracımız olmuş. Mehter resmen savaş aracıdır. Pala neyse, gürz neyse, mûsikî de öyle, belki mûsikînin düşman üzerindeki etkisi daha fazladır.²¹³

İnsan sesi en güzel sestir, hiçbir âletin sesi insan sesinin verdiği tesiri veremez, çünkü insanın kalbi var aletin kalbi yok. O alet kalb ile çalışırsa, aletin kalbi insanın kalbini kullanmış oluyor. Evladı ölmüş bir annenin mezar başındaki iniltisini duyduğunda başlıyorsun sen de ağlamaya.²¹⁴

Ömrünün son demine kadar Şişli Camiî'nde Cuma günleri vaaz vermiş, çeşitli dernek ve vakıflarda Mesnevî sohbetleri yapmıştır. Ramazanlarda çeşitli televizyon kanallarında o güzel sesiyle Kur'anı Kerim ve kasîde okumuştur. Sohbetleri sanat ağırlıklı olup adeta kültür ve medeniyet konusunda ayaklı kütüphanedir.²¹⁵

2.8.7. Mehmet Turan Yazar

8 Eylül 1927'de Hatay'a bağlı Yayladağı ilçesinin Yeniceköyü'nde, Molla Ali Efendi ile Asiye Hanım'ın çocukları olarak dünyaya gelmiştir. On yaşına kadar köy hocalarında okumuş ve Kur'an-ı Kerim'i hatmetmişti. 1937 yılında Antakya Köprü Mektebi'nde başladığı ilköğrenimini Yayladağı Yavuz Sultan Selim ilkokulu'nda sürdürmüştü ve daha sonra girdiği Adana Erkek Lisesi'ndeki orta öğrenimini de başarıyla tamamlamış; lise son sınıfta Arif Nihat Asya'nın öğrencisi olmuş. Liseden sonra bir yıl süreyle ilkokul öğretmenliği yapıp bu hizmetini takiben askere gitmiş ve askerlikten sonra Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi'nde okumuş; 1955 yılından itibaren Tarım Bakanlığı'na bağlı olarak 25 yıl süreyle veteriner hekimlik yapıp, 4 Temmuz 1977 tarihinde emekliye ayrılmıştı.²¹⁶

²¹³ Işık, Aşk Meşk Etmek, 308.

²¹⁴ Işık, Aşk Meşk Etmek, 311.

²¹⁵ 2016 Şubat ayında kendisiyle Şişli Camiî'nde kişisel görüşme.

²¹⁶ Mehmet Turan Yazar, Güfte Antolojisi, Dilden Tele, Damla Ofset, Konya, 2009, I. cilt kapak.

Mehmet Turan Yarar, gösterişi seven ve reklâm peşinde olan birisi değildir. O, bir gönül insanıdır. Kâmil insan olmasından kaynaklanan tevâzu hep onu gözlerden saklayan bir perde olmuş ve o bu perdenin arkasında sessiz yaşamıştır. Asıl mesleği uzman veteriner hekimlik olan şâir ve bestekâr Mehmet Turan Yarar, “Doruktan Doruğa” ve “Dilden Tele” adlı kitaplarıyla, sadece şiirde değil mûsikîde de uzman araştırmacı ve bestekâr olduğunu göstermektedir. İmrenilecek bir dost çevresi olan Yarar, evi değerli dostları, bestekârlar, ses sanatçıları, ilim yolcuları için huzur ve feyiz kaynağı bir dergâh, bir irfân pınarı, şiirleri ise, bestekârlar için tükenmez ve vazgeçilmez bir güfte kaynağıdır. Hatırladığı bazı şiirleri birkaç şâir tarafından farklı makam ve formlarda bestelenmiştir. Mehmet Turan Yarar, çağımızda şiirleri en çok bestelenen şâirdir. Otuz üç bestekâr sihirli notalarıyla, onun şiirlerini bestelemişlerdir. Mûsikî eğitimi görmemiştir ama güvenilir bir mûsikî tarihi ve teorisine sahiptir. Onun mûsikî dünyasındaki yerini merhum Cinuçen Tanrıkorur ve Sadık Ayhan İpek “usta bir bestekâr” olarak adlandırmışlardır.²¹⁷

2.8.8. Münip Utandı

Münip Utandı hâtıralarında hayatını, mûsikî anlayışını şöyle anlatır:

24 Ağustos 1952’de sıcak bir yaz günü Antakya’da dünyaya geldim. Doğduğum ev Ermeni asıllı Agop Usta’nın iki odalı, avlulu eviydi. Dedem Münip Hoca Birecik Ulu Camiî imamı idi. Dedemin ailesine “Hicabizâdeler” derlerdi. Soyadı kanunu çıkınca dedem, “hicabî” nin Türkçesi “Utandı” kelimesini seçmiş. Babamın sesi çok güzeldi. Evde devamlı Ankara Radyosu açıktı. Annem de güzel Kur’an-ı Kerim okurdu. O’na da Kur’an öğreten meşhur Hariri Hoca idi. İki kız kardeşim vardı. Onları nerede yakalaysam vokal yapar, şarkı söylerdik. İlkokulda trompet şefiydim ve mandolin çalıyordum. Teyzem bendeki mûsikî yeteneğini görmüş ve bana mandolin almıştı. Mandolin çalmayı Azerbaycanlı Hakkı Tar isimli hocadan öğrenmiştim. Kur’an-ı Kerim’i de camiîlerdeki yaz kurslarında öğrendim.²¹⁸

Ortaokulda Sıtkı Nakip Bey’in korosuna seçildim. O koroda klasik eserler geçerdik. O yıllarda gitar çalmaya başladım. Liseden sonra Gazi Eğitim, Beden

²¹⁷ Yarar, Dilden Tele, Önsöz.

²¹⁸ Fatih Erbaş, Münip Utandı Bir Meş’aledir Devredilir Elden Ele, Hübe Yay. İstanbul, 2016. 13-35.

Eğitimi bölümünü kazandım ancak İstanbul Hukuk Fakültesine kaydoldum. Mûsikî maceram İstanbul Kuzu Apartmanı'ndaki öğrenci evinde başladı. Bir ara İstanbul Üniversitesi Korosu'nda yer aldım, eserler bana ağır gelince ayrıldım. Nota ve usûl bilmediğim halde Cerrahpaşa Üniversitesi'nin Korosu'na solist olarak davet edildim. Beni bu konuda Ruhî Ayangil cesaretlendirdi. İlk yaptığım solo "Ok gibi hûblar beni yaydan yabana attılar" adlı eserdirdi. Daha sonra Ruhî Ayangil'in beni Boğaziçi Üniversitesi Korosu'na çağırması mûsikî hayatıma çok şey kattı.²¹⁹

1976'da Nevzat Atlığ yeni bir koro kuracağını ve benim de sınava girmemi istemiş. Girdim, jüride Necdet Yaşar, Mefaret Yıldırım, Nevzat Atlığ ve Cüneyt Köksal vardı. Solfeji yarım yamalak yaptım ve eser okudum. Baktım ki, Mefâret Hanım ağlıyor ve şöyle diyordu: "Nevzat'çığım otuz senedir böyle güzel ve temiz bir ses gelmedi" Koroya alındım ve çok büyük sanatçılarla birlikte çalıştım. Nevzat Atlığ büyük bir hocadır. Müziğimizin bozulmadan devam etmesinde emeği çok büyüktür. Mûsikî için "İlm-î Şerîf" derdi. Türk Mûsikî'si bir perede mûsikîsidir. Melodik yapısı çok sağlamdır. Mûsikîmiz aynı zamanda bir meşk mûsikîsidir. Dinlemek ve birlikte söylemek önemlidir. Koro bir disiplindir, bir terbiyedir. Koronun bizlere kazandırdığı disiplin hayatımızın her alanında yaşantımıza yön vermiştir.²²⁰

Süleymanîye konserinde Sadî Hoşses beni tebrik ederek" Evladım, eserlerimi yeniden besteliyorlar, çok üzülüyorum ama sen güzel okuyorsun" dedi.²²¹

Türk Musikisindeki müktesebâtı ve hizmetleriyle önemli bir yere sahip olan Cahit Gözkan'ın evi Klasik Türk Müziği sanatçılarının çoğunun haftada bir araya geldikleri ve meşk ettikleri önemli bir mekândı. Ramazan ayı geldiğinde tasavvuf mûsikîsi icra ederdik. Ferahfeza Âyin'ini icra ettiğimizde, N'at-ı Şerif'i ben okumuştum. Meşk gece on ikiye kadar sürerdi. En son Cahit Hoca'nın öğrencilerinden biri dua yapar ve toplantı Kur'an-ı Kerîm tilâvetiyle sona ererdi. Bu toplantılar bizlerin yetişmesinde önemli bir yere sahiptir. Orada icranın

²¹⁹ Erbaş, *Mûnip Utandı Bir Meş'aledir*, 60-76.

²²⁰ Erbaş, *Mûnip Utandı Bir Meş'aledir*, 83-103.

²²¹ Erbaş, *Mûnip Utandı Bir Meş'aledir*, 105.

güzelliklerini, sohbetin âdabını, öğrenirdik. Mûsikînin esasına burada vâkîf olurduk. Buralar bizim için birer mektepti.²²²

Çeşitli ülkelere turnelere gittik, Ortadoğu ve Afrika'yı dolaştık, bizim mûsikîmize en yakın müzik icrasının Tunus'ta yapıldığını gördüm.²²³

Antakya Lisesi mezunu olan Hocam Nevzat Atlığ'ın yolu da babsının 1940'lı yıllarda Antakya Askerlik Şûbesi Başkanı olmasındandır. Bu yıllarda evlerinin âdeti bir mûsikî derneği gibi olduğunu, haftanın iki, üç gününde mutlaka mûsiki icra edildiğini belirtir.²²⁴

2.8.9. Muzaffer Yavuz

1955 yılında Hatay'ın Altınözü ilçesinde doğdu. İlk öğrencileri arasında yer aldığı Türk Mûsikî'si Devlet Konservatuvarı'nın Yüksek Şan Bölümü'nden 1983-84 öğretim yılında mezun oldu. Öğrencilik yıllarında Üniversite Korosu'na devam etti. Konservatuvar öğrenimi öncesinde Ârif Sami Toker'den ve Âmir Ateş'ten dersler aldı. Saadet İkesus ve Belkıs Aran'dan da şan dersleri aldı. Bir süre İzmir Devlet Konservatuvarı'nda opera-şan okudu. Devlet Korosu kadrosuna 1979'da katıldı. Bir süre Özel Fatih Erkek Lisesi'nde müzik öğretmenliği yaptı. Çok iyi derecede Arapça bilmektedir. Halen devam ettiği Cumhurbaşkanlığı Klasik Türk Müziği korosunda Dinî Mûsikî formları da icra etmektedir.²²⁵

2.8.10. Hamdi Demircioğlu

1959 yılında Antakya'da doğdu. Mûsikî çalışmalarına 1978 yılında Radife Erten yönetimindeki Besiktaş Mûsikî Derneği'nde başladı. Bir yıl sonra İstanbul Belediye Konservatuvarı'na girdi. 1983 yılında İcra Heyeti'nin sınavlarını kazanarak ses sanatçısı olarak göreve başladı. Türk Sanat ve Türk Tasavvuf Mûsikî'si alanlarında birçok ülkede mûsikî festivallerine katıldı, konserler veren Demirci, Koro Şefi, ud ve nazariyat hocasıdır.

²²² Erbaş, *Mûnip Utandı Bir Meş'aledir*, 109.

²²³ Erbaş, *Mûnip Utandı Bir Meş'aledir*, 114.

²²⁴ Erbaş, *Mûnip Utandı Bir Meş'aledir*, 132.

²²⁵ Haziran 2017'de Altınözü ilçesinde kişisel görüşme.

Besiktaş Mûsikî Derneği korosunu 1987 yılından bu yana yöneten Şef Hamdi Demirci, halen İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'nda Sanatçı Öğretim Görevlisi olarak görev yapmaktadır.²²⁶

2.8.11.Hüseyin Akpınar

1964 yılında Antakya'ya bağlı Şenköy'de doğdu. İlk ve Ortaokulu Şenköy'de, liseyi Hatay İmam-Hatip Lisesi'nde okudu. Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 1990'da mezun oldu. Aynı Üniversitede 1993 yılında yüksek lisansını bitirdi. 1992-94 yılları arasında Kayseri Kocasinan Atatürk Lisesi'nde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği yaptı. 1993 yılında askerlik vazifesini yerine getirdi. 1994 yılında Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Türk Din Mûsikî'si Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 1996 yılında Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde başladığı doktorayı "Gülşenilik'te Mûsikî ve Mûsikîşinaslar" adlı çalışma ile 2004 yılında tamamladı. Şanlıurfa Diyanet Eğitim Merkezi'nde 2002'den bu yana mûsikî ve makam derslerine girmektedir. Ezan ve Kur'an-ı Kerim'i güzel okuma yarışmalarında jüri üyeliği yapmakta olup, çeşitli kurum ve kuruluşlarda ney dersleri vermektedir.²²⁷ 2014 yılında doçent oldu. Şanlıurfa'da Dinî Mûsikî alanında ilk akademisyen olan Akpınar'ın, Camiî Mûsikî'si ve tekke mûsikîsi alanında birçok çalışmaları vardır. Urfa'da çeşitli tasavvuf mûsikîsi topluluklarını çalıştırmaktadır. Halen Harran Üniversitesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Türk Din Mûsikî'si Ana Bilim Dalı Başkanı ve Devlet Konservatuvarı müdürü olarak görev yapan Akpınar'ın türkü, şarkı, marş ve ilâhî formlarında yüzün üzerinde bestesi bulunmaktadır.²²⁸

2.8.12. Hakan Hataylı

1964 târihinde İstanbul'da doğdu. Hafız, mevlîdhan ve kasîdehan Hacı Mahmut Hataylı ile Sükran Hataylı'nın oğludur. Hakan Hataylı, ilk mûsikî sevgisini küçük yaşlarda, Dinî Mûsikî alanında önde gelen bir ses sanatkârı olan babasından

²²⁶ Beşiktaş Mûsikî Derneği, "Mevcut Hocalarımız" Erişim: 15 Mayıs 2017.

<http://www.besiktasmusiki.com/musiki-dernegi-bilgileri/mevcut-hocalarimiz.html>.

²²⁷ Hüseyin Akpınar, *Urfa'da Mevlîd ve İlahiler*, Şanlıurfa, 2014, 3.

²²⁸ Ağustos 2018 tarihinde Anatakya'da kişisel görüşme.

aldı. Şehremini Lisesi'nde sürdürdüğü öğrenimi sırasında udî ve bestekâr Rüştü Eriç'in ve Vecihe Engin'in öğrencisi oldu. Rumeli Türkleri Mûsikî Cemiyeti'nde çalışmalarında bulundu ve Kubbealtı Akademi Vakfı Mûsikî Bölümü'nde Yusuf Ömürlü ile çalıştı.

İstanbul Tasavvuf Mûsikî'si Topluluğu üyesi olarak da, çok sayıda sahne konseri verdi. Türk Tasavvuf Mûsikî'sinin önde gelen örneklerinin seslendirildiği bir dizi TV programına ve ayrıca Kanal 7, Kanal D, HBB, Show TV ve BRT gibi medya kuruluşlarında çok sayıda mûsikî programına solist olarak iştirak etti.

Devlet Korosu'nun kadrosuna 1986'da katıldı. Çeşitli amatör korolarda kuruculuk, hocalık, şeflik, yöneticilik yaptı. İstanbul Fasil Topluluğu'yla yurtiçinde ve yurtdışında konserler verdi; CD-kaset çalışmalarında görev aldı. Birçok TV-mûsikî programına solist olarak iştirak etti. Evli ve iki kız çocuk babasıdır. Hâlen Devlet Korosu'nda ses sanatçısı olarak görevine devam etmektedir²²⁹

Yukarıda hayatları hakkında bilgi verdiğimiz Hataylı müşikîşinasların haricinde, Hatay'da dünyaca ünlü Kur'anı Kerim okuyan hafızlarımız da mevcuttur. Bunlardan Mehmet Bilir ve Musa Esatoğlu en meşhurlarından olup dünya ikincilikleri vardır. Şenköylü Kâsım Kahraman ise Güzel Ezan Okuma Türkiye ikincisidir.

Ayrıca 20. yüzyılda yetişmiş Hataylı diğer mûsikî sanatçıları şunlardır:

Selâmi Şahin(Ses Sanatçısı), Gökhan Güney(Ses sanatçısı), Asım Kuzuluk(Devlet THM. Sanatçısı),Hüseyin Kâşif (Sanatçı), Abdo Ferah (Sanatçı), Ali Sökmen (Tenör, opera sanatçısı) ,Melis Sökmen (Pop sanatçısı), Erol Büyükburç(Ses Sanatçısı), Betin Güneş (Kompozitör, Orkestra Şefi)

2.9. ANTAKYA MEDENİYETLER KOROSU

Antakya Medeniyetler Korosunun amacı, özelde Hatay'ın genelde Türkiye'nin tanıtımına katkı sağlamak, hâlen var olan birtakım güzellikleri herkesle paylaşıp onlara yeni bir ufuk açıp insanlığı doğruya ve güzelliğe

²²⁹ Şubat 2016'da İstanbul'da yaptığım kişisel görüşme.

çekip medeniyetler arasında köprü oluşturarak evrensel bir dil olan mûsikîyle bir arada tutmayı hedeflemiştir.

Çok çeşitli kültürel yapıların yüzyıllardan beri bir arada yaşamalarının ürünü karşılıklı saygı ve hoşgörü ortamını bütün dünyaya örnek olarak göstermek, Antakya hoşgörü kültürünü yaşam tarzı haline getirmek, gayesini gütmüştür.

Antakya Medeniyetler Korosu, dünyaya barış ve sevgi mesajı vermek için Anadolu Ateşi gibi dünya turuna çıkarak konserler vermiştir. Bu koronun işlevini ve yapısını Yılmaz Özfırat²³⁰ şöyle ifade etmektedir;

“2007 yılında dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç'un teşvikleriyle kurulan koro 3 ilâhî din, 6 farklı mezhepten 120 kişiden oluşmaktadır. İlahî dinlerin özünde Allâh sevgisi yatmaktadır. Koro yurt içinde ve yurt dışında verdikleri yüzlerce konserde insanlardan hep alkış, teşekkür ve barış duâlâri almıştır. Dinleyen insanlar koroda Müslüman, Hristiyan ve Musevî din adamını bir arada ilâhî ve Anadolu ezgileri söylerken gördüklerinde şaşırırmaktadırlar. Anadolu topraklarının zengin bir inanç kültürüne sahip olduğu, farklılıkları zenginlik olarak görmemiz gerektiğini ifade etmektedir. Bizim topraklarımızda asırlarca camiî, kilise ve havra yan yana bulunmuştur. Koronun amacı, dinlerin kucaklayıcı yönüyle dünya barışına katkıda bulunmaktır.

New York Birleşmiş Milletler Daimi Temsilciliği ve Brüksel'de Avrupa Parlamentosu'nda verilen konserde insanlar dakikalarca koroyu alkışlamışlardır. Bu alkış Türkiye Cumhuriyeti Devletine idi. Kurulan bu koro ile Nasrettin Hoca misali dünyaya güzellik, sevgi, hoşgörü, birlikte yaşama, inançlara saygı ve Allâh sevgisi mayası çalınmıştır. Bu mayanın Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) Belçika'ya, Belçika'dan Avusturya Viyana'ya, Viyana'dan Orta Doğu'ya yayılarak tutacağı inancıyla bunun temeli Hatay'da atılmıştır.

Antakya Medeniyetler Korosu'nda birlikte görev alan Musevi din adamı Azra Cenudioğlu, imam Ahmet Gürbüz ve rahibe Betsi Büyükgazel birlikte Allâh'ı anan şarkıları söylemekten mutlu olduklarını ifade etmektedirler. Anadolu topraklarında zengin bir inanç kültürü olduğunu belirten Betsi Büyükgazel, kurdukları koro ile Berlin Duvarı'ndan daha büyük olan peşin fikirlilik ve önyargı duvarını yıktıklarını,

²³⁰ Antakya Medeniyetler Korosu Derneği Başkanı ve Koro Şefi.

koroda Musevi, Hristiyan ve İslam medeniyetine ait ilâhîleri okumaktan mutluluk ve huzur duyduğunu ifade etmiştir. Armutlu Camiî İmam Hatîb'i Ahmet Gürbüz'ün kendisine Azra abi demesini çok sevdiğini belirten Musevi din adamı Azra Cenudioğlu, koroda üç ilâhî din ve altı farklı mezhepten oluşan insanlarla koroda Allâh'ı anlatan İlâhiler söylemekten mutluluk ve huzur duyduğunu kaydetti.

Koro, Türkçe, Arapça ve Ermenice İlâhiler seslendirmektedir. Koronun profili imam, rahip, tüccar, öğretmen, öğrenci, esnaf, yönetici vb. meslek dallarındaki kişilerden oluşmuştur. Amatör bir ruhla çalışan ama profesyonel iş çıkartan bir topluluk. Ortak nokta olarak yaratan Allâh'ı gören ve dünyadaki savaşların durdurulabileceğine inanan koro, Osmanlı'daki hoşgörü kültürünü taşımaktadır. Bu ruh ve inançla dünyaya örnek olmayı hedef edinmiştir.

Koronun repertuarından bazı örnekler:

LAV DA TE DOMİNUM

Lav da te dominum, lav da te dominum

Omnes centes haleluya

(Allâh'ı arayanlar yüreğiniz dirilsin

Rab fakirleri işitir.

Sevinin sevinin yüreğiniz dirilsin.

Rab ezilenleri hor görmez)

TALA AL BEDRU ALEYNE

Lebbeyk Allâhumme lebbeyk

Lebbeyke la şerikeleke lebbeyk

İnnel Hamde Vennimete la şerikelek

Tala al bedru aleynâ

Min seniyyetil veda

Vecebeş Şükrü aleynâ

Ma dea lillehi daî

Ay doğdu üzerimize

Veda tepelerinden

Şükür gerekti bizlere

Allâh'a davetinden.

SHALOM ALEYHEM

Shalom aleyhem

Malahiya shalom

Malahiye elyon

Mi meleh

Malahiye melahim

Ha kadoş baruhu

Bohem le shalom

Malahiye shalom

Malahiye elyon

Mi Meleh

Malahiye melahim

Ha kadoş Baruhu

SARI GELİN

Erzurum çarşı Pazar

Leylim amman leylim amman sarı gelin

İçinde bir kız gezer ah ninen ölsün

Sarı gelin aman, sarı gelin aman, sarı gelin

SALÂT-I ÜMMİYE

TEKBİR

MEMELEKETİM

ÖTME BÜLBÜL ÖTME

LEMME

Lemme bede yetesenne

Hubbi cemalu fetenne

Emrun mebi lahza eserne

Husnun fene hine me

Vaadi veya hayrati

Menli rahimu şevketi

Fil hubbi min lev'ati

İlle ameli kul jemel

ANAYURT MARŞI

Özbek, Türkmen, Uygur, Tatar, Azer bir boydur

Karakalpak Kırgız, Kazak bunlar bir soydur

Özbekistan, Türkmenistan diye kurmuşlar

Ana yurdum Türkistanı bölüp koymuşlar.

KON EL VITO

Kon el vito vito vito

Kon el vito vito va

No me mires âlâ kara

P eme vongo kolora

Yo no pi ye ro pe memire

Pe me vas ana morar

ANDAGANA

Skasna poti çamoy konda alvissisça monatali

Dadek napo tomi ammbesakvalis ça montjlı

Tarna nani ninano tarna nina ninano

Gogov gogov akça moditklis pirsâ kiskisa

Hey hey heye hey

Hey hey heye hey

Hey hey heye hey hoo dedo lamina

Şekil 50: Medeniyetler Korusu

Kaynak: Adana Post, “Kültür, Sanat, Yaşam”, erişim: 25 Mart 2018, <https://www.adanapost.com/antakya-medeniyetler-korusu-suriyeliler-icin-sahne-aldi-85275h.htm>.

Şekil 51: Antakya Sarımiye Camiî ve Katolik Kilisesi

Kaynak: Hatay Gezilecek Yerler, “Kiliseler”, erişim: 21 Temmuz 2019. [/27https://hataygezilecekyerler.blogspot.com/2016/01/hatay-katolik-kilisesi-hatay-antakya.html](https://hataygezilecekyerler.blogspot.com/2016/01/hatay-katolik-kilisesi-hatay-antakya.html).

SONUÇ

İnsanların duygularını, düşüncelerini, sevgilerini, elemelerini, coşkularını, kahramanlıklarını, ağıtlarını ifade etmek için kullanılan mûsikî insanın vazgeçilmezlerindedir. Hava kadar, su kadar insan hayatında müessir olduğu durumlar vardır.

İnsanda var olan manevi duygular mûsikînin oluşmasına, gelişmesine ve yayılmasına vesile olmuştur. Aynı zamanda insanları bir arada toplayarak ilişkilerin kuvvetlendirilmesini sağlamıştır. Çalışmamızın son bölümünde ele aldığımız Antakya Medeniyetler Korosu da bunun en güzel örneğidir.

Antakya'nın manevi mimarlarından Bâyezid-i Bistamî ve Şeyh Ahmed Kuseyrî gibi evliyanın da yaşadığı bu şehirde Tekke Mûsikî'sinin mutlaka icra edilmiş olacağı vurgulanmıştır.

Birçok medeniyete ev sahipliği yapan Antakya'nın köklü ve muhteşem bir müziğinin olması gerektir. Ancak elde edilen bilgiler çok sınırlı olduğundan bu medeniyet geçmişinin müziğe yansımaları da sınırlı olmuştur.

Antakya'yı özel kılan özelliklerden bahsederken Hristiyanların ve Müslümanların ilk mâbedi olan Saint Pierre (Sen Piyer) Kilise'sinin burada olmasına dikkat çekilmiş olup, bu dînin âyinlerinin merkezi olmasının mûsikî altyapısı bakımından bu şehre kattığı önem vurgulanmıştır.

Anadolu'daki ilk camiî olan Habîb-i Neccar Camii'nin de bu şehirde olmasının Dinî Mûsikî açısından önemine dikkat çekilmiştir.

Antakya'da mûsikî kültürüne uzun yıllar hizmet eden ve 21. yüzyılın başına kadar faal olan bir Mevlevihane'nin olduğu tespiti yapılmıştır.

Hatay'ın Samandağı ilçesinde yetişen “ney” kamışlarının ney estürmanı açısından çok önemli olduğunu ve bu kamışların yetişme özellikleri ve kesim zamanları hakkında bilgi verilmiştir.

Genel olarak Antakya mûsikî kültürüne baktığımızda da halk müziği ezgilerinin farklılığı, makam esaslı bir yapıya sahip olduğu ve Dinî Mûsikî formlarında da bu tarzın etkin olduğu vurgulanmıştır.

Dîni Mûsikî formlarından Salâ ve Mevlîd'in Hatay'a özel okunuş örnekleri sunularak tanıtılmıştır. Hatay'da okunan mevlîd türlerinden bahsedilmiş ve bu mevlîdlerde okunan Arapça ilâhîlerden (şuğul) örnekler verilmiştir.

Hatay'ın Arap ülkelerine komşu olması ve halkının belli bir kesiminin ana dilinin Arapça olmasından dolayı düğün, mevlîd gibi merâsimlerde okunan türkü, şarkı ve İlâhilerin Arapça ağırlıklı olmasına dikkat çekilmiştir.

Hatay'daki mûsikî kültürünün taşıyıcısı olan Hataylı mûsikîşinâslara da yer verilerek bu alanda yetişmiş olan değerlerin gelecek nesillere tanıtılması sağlanmıştır.

Dinî Mûsikî'nin uygulama alanları olan camiîlerimizden de bahsedilerek, mûsikîyle mimarînin ne kadar iç içe olduğu vurgulanmıştır.

Dinî Mûsikîmiz'e örnek teşkil edecek eserler notaya alınarak unutulmaktan kurtarılmaya çalışılmış ve gelecek nesiller için geçmişe köprü kurulması sağlanmıştır.

KAYNAKÇA

Açıcı, Yunus. *Hatay İlinin Sosyo Ekonomik Yapısı ve Gelişme Potansiyeli*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, 2008.

Akpınar, Hüseyin. “Harran’da Mûsikî İzleri”. *İslam Tarihi ve Medeniyetinde Harran*. Ankara: 2018.

Akpınar, Hüseyin. *Şanlıurfa’da Dinî Mûsikî*. Ankara: 2011.

Akpınar, Hüseyin. *Urfa’da Mevlîd ve İlahiler*. Ankara: Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2014.

Akyüz, Gabriyel. “Süryani Müziği Tarihi”. *Türkiye’de Müzik Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara: 2011.

Attar, Feridüddin. *Tezkiretül Evliya*, Haz. Süleyman Uludağ. Bursa: İlim ve Kültür Yay, 1984.

Avcı, Necati. *Harran ve Bilginleri*, Ankara: İlâhiyat Yayınlar, 2007.

Aydın, Bilgin. “Salnâme.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36: 51-54. Ankara: TDV Yayınları, 2009.

Bağı, Resül. *Hatay İli Harbiye ve Şenköy Beldeleri Müzik Kültürü*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2007.

Bahadır, Gürhan. *İslam Fethinden Haçlılara Kadar Antakya 636-1100*. Hatay: Antakya Belediyesi Yayınları, 2010.

Bakkal, Ali. *Harran Okulu*. İstanbul: Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Şehir Kitaplığı Dizisi, 2008.

Beşiktaş Mûsikî Derneği, “Mevcut Hocalarımız” Erişim: 15 Mayıs 2017, <http://www.besiktasmusikî.com/mûsikî-dernegi-bilgileri/mevcuthocalarimiz.html>.

Bilgin, Mustafa. “Ahmed b. Asım el-Antâkî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2: 44. Ankara: TDV Yayınları, 1989.

Bilgin, Mustafa. “Abdullah b. Hubeyk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 1.107. Ankara: TDV Yayınları, 1988.

Cevad, Ali. *Memâlik-i Osmaniyenin Musavver Tarih ve Coğrafya Lügatı*. Kısmı Evvel: Lügat-i Coğrafıyye. İstanbul: Kasbar Matbaası, Dersaadet, 1314.

Çabuk, Vahit. “Antakyalı Kasım Efendi’nin Cevâhirü’l-Ahbâr Adlı Eseri”. *Güneyde*

Kültür Dergisi, 76 (Haziran1995): 6-10.

Çakar, Enver. *XVI. Yüzyılda Halep Sancağı(1516-1566)*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Orta-Doğu Araştırmala Yayınları, 2003.

Çelebi, Evliya. *Seyahatnâme*. (Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı). 3.Kitap, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, (1999): 31.

Demir, Ataman.“Çağlar İçinde Antakya”.*Akbank Kültür ve Sanat Kitapları*, Ana Basım, İstanbul: 1996.

Dilaçar, Agop."Alpin Irk, Türk Etnisi ve Hatay Halkı".*Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Konferanslar Serisi*, Kitap- 19, Ankara: Recep Ulusoğlu Basım, 1940.

Doğruel, Fulya. *İnsaniyetleri Benzer*. İstanbul: İletişim Yay. 2005.

Dünya Türkler Birliği. "Turkish Form". Erişim: 23 Temmuz, <https://www.turkishnews.com/tr/content>.

Erbaş, Fatih. *Münip Utandı Bir Meş'aledir Devredilir Elden Ele*. İstanbul: Hübe Yayınları, 2016.

Erdemir, Ayşegül Demirhan “Dâvûd-i Antâkî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9: 24-26. Ankara: TDV Yayınları, 1994.

Eroğlu, Süleyman.“Edebi Bir Tür Oalarak Mevlîdler”.*Uludağ Ünversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosoyal Bilimler Dergisi*, (2010): 18.

Göçmez, Ensar. *Afganistan'dan Gelen Göçmen Özbekler'in Sosyo-Kültürel Ve Dini Hayatları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Hatay İli Ovakent Beldesi Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2008.

Güler, Ayşe. *Anadolu'da Kurulan İlk Türk Devletlerinde Askeri Gelenekleler*.Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2007.

Güngör, Zülfikâr. *Mevlîd Külliyyâtı*. Editör: Prof.Dr. Bilal Kemikli. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.

Çobanoğlu, Ahmet Vefa “Külliyeye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26: 542-544. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Eryavuz, Şebnem. “Kervansaray”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25: 299-302. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Gündüz, Ahmet. *TRT Repertuarında Bulunan Hatay Türkülerinin Makamsal Özellikleri Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2011.

Güvenç, Rahmi Oruç. *Türklerde ve Dünyada Müzikle Ruhi Tedavinin Tarihçesi ve*

Günümüzdeki Durumu. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1985.

Harrent, Albert. *Antakya Akademisi*. Çev: Vedi İlmen. İstanbul: Yaba Yayınları, 2003.

Hatay İl Yıllığı. Hatay Valiliği. İstanbul 1968.

Hatay'ı Tanı, "Hatay'da Osmanlı Dönemine Ait Eserler"
<https://www.hatayitani.com/hatayda-osmanli-donemine-ait-eserler>.

Hatay Valiliği, "İlimiz Türküleri ve Halk Çalgıları" Erişim: 7 Temmuz 2018
[/http://www.hatay.gov.tr/kultur](http://www.hatay.gov.tr/kultur).

Işık, Emin. "Bugün Tarikata Daha Çok Muhtacız". *Yeni Şafak Gazetesi*. 16.07.2012.

Işık, Emin. *Aşkı Meşk Etmek*. İstanbul: Sufi Kitap, 2013.

İki Bin Yılında Hatay. 2000.

İpek, Sadık Ayhan. *Antakya Türküleri*. Antakya: Color Ofset, 2003.

İpek, Sadık Ayhan, "Sallangaç Türküleri", *Güneyde Kültür Dergisi*. 4/46, (1992):26.
Kara, Âdem. *19. Yüzyılda bir Osmanlı Şehri Antakya*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık 2005.

Kara, Mustafa "Tekke", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40: 368-365. Ankara: TDV Yayınları, 2011.

Karaton, Mustafa. *İlimiz Hatay*. Isparta: Özgül Yayıncılık, 1968.

Koca, Fatih. *İslâm Tarihi ve Medeniyetinde Salâlar ve Salavâtlar*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.

Koçak, Hüseyin. *Türk Halk Müziği Terminolojisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir: 2003.

Kalaycıoğlu, Mithat. *Hatay Halk Bilimi – 2*. Hatay: İhsan Ofset, 2001.

Kara, Mustafa. "Tekke". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40: 368-365. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.

Kızıldağılı, Edip. *Halk Hazinesi*. İstanbul: Doğruluk Yayınevi, 1964.

Kocaman, Mehmet. *Antakya'da Yetişen ve Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Bitkiler ile Morfolojik ve Anatomik Özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, 2015.

Köksal, Fatih. *Mevlîd-nâme*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.

Küçük, Sabahattin. *Antakyalı Münif Divanı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999.

Kolukırık, Suat. “Türkiye’de Rom, Dom ve Lom Gruplarının Görünümü”, *Türkiyat Araştırmaları*, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2008.

Konuralp, Nuri Aydın. *Hatay’ın Kurtuluş ve Kurtuluş Mücadelesi Tarihi*. İskenderun: Hatay Postası Basımevi, 1996,

Mûsikî Dergisi, “Hititler’de Müzik”.Erişim: 1 Mayıs 2018.

<http://www.mûsikîdergisi.net/?p=1998>.

Mumsema, “İslâm arşivi” Erişim: 12.06.2018.<https://www.mumsema.org/misafir-sorulari/147659-osmanli-doneminde-hatay-da-yapilmis-olan-medreseler-nelerdir.html>.

Okuyan, Mehmet.“Nerede O Eski Ramazanlar”.*İskenderun Ses Gazetesi*. 23 Temmuz 2012.

Orman, İsmail. “Türbe”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41: 464-466. Ankara: TDV Yayınları, 2012.

Özalp, Hanifi. *İbnü’l-Adim’in (Bugyetu’t-Taleb Fi Tarihi Haleb) Adlı Kitabının İlk Cildinden Antakya Tarihi İle İlgili Sayfaların Tahkikli Çevirisi*. Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, 2013.

Özalp, Mehmet Nazmi. *Türk Mûsikîsi Tarihi*. İstanbul: MEB Yayınları, 2000.

Özdemir, Şuayip. “Fârâbî’nin Eğitim Görüşlerine Harranlı Düşünürlerin Etkisi”. *I. Uluslararası Katılımlı Bilim, Din ve Felsefe Tarihinde Harran Okulu Sempozyum*,. Konya: 2006.

Sadeddin, Müstakimzâde Süleyman. *Tuhfe-i Hattâtîn*, İstanbul: Devlet Matbaası, 1928.

Selanik, Cavidan. *Müzik Sanatının Tarihsel Serüveni*. Ankara: Doruk Yayınları, 2010.

Sezikli, Ubeydullah”Temcîd” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 40:410. Ankara: TDV Yayınları, 2011.

Sılay, Mehmet. *Hatay Evliyalari*. İskenderun: Hatay Yayınları, 1989.

Şahin, Şükran Sevil. *Antakya’da Kültürel ve Demografik Boyutuyla Ölüm*, Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Ünverstes Sosyal Blimler Ensttüsü, 2006.

Şancı, Fuat. *Hatay İlinde Türk Mimarisi*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2006.

Tanci, Abu Abdullah Muhammed Ibni Batuta. *Ibni Batuta Seyahtnâmesi*. Çev. A.Sait Aykut, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.

Tanman, M.Baha vd. “Mimarî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 40: 271. Ankara: TDV Yayınları, 2011.

Tatar, Emire Pınar. *Antakya ve Çevresindeki Düğünlerin Sosyal/ Kültürel Değişim ve Etkileşimleri*, Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, 2006.

Tekin, Mehmet, *Mevlîd ve Hatay Mevlîdi*, Antakya: Anatakya Kültür Ofset, 1990.

Tekin, Mehmet. *Hatay Tarihi-Osmanlı Dönemi*. Atatürk Yüksek Kurumu, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayımı, 2000.

Tekin, Mehmet. “Hatay’da Yazılmış Bir Mevlîd-i Şerif”. *Özyurt Gazetesi*. 29 Kasım 2017.

Tekin, Mehmet. *Güneyde Kültür Dergisi*, 2 (1989):11.

Togan, A. Zeki Velidi. *Reşideddin Oğuznâmesi*. Tercüme ve Tahlili. İstanbul: Ahmed Said Matbaası, 1972.

Tuğlacı, Pars. *Osmanlı Şehirleri*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1985.

Tülücü, Süleyman. “İbnü’l-Hayyât Et-Tağlebî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 21: 8. Ankara: TDV Yayınları, 2000.

Uludağ, Süleyman. “Bâyezîd-i Bîstâmî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5: 238-241. Ankara: TDV Yayınları, 1992.

Yalçın, Osman. *Hatay*. İstanbul: Özyürek Yayınları, 1982.

Yarar, Mehmet Turan. *Güfte Antolojisi, Dilden Tele*, I. Cilt, Konya: Damla Ofset, 2009.

Yiğit, İsmail. “Tarih” Erişim: 15 Eylül 2018. Ahttps://ismailyigit4.blogspot.com/2013/06/antakya-tarihi-kronolojisi.html.

Zeteroğlu, Erhan - Timur Vural. “Hatay İli Antakya İlçesinde Yaşayan Domların Müzik Kültürleri.” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 40 (2018): 242-253.

EKLER

EK-1: 2000 Yıl Öncesi Müzik Mozaikleri

Kaynak: Esra Boğazlıyan, Hatay'da Bulunan Yeni Mozaikler, *Gazete Habertürk* (05.05.2016) , erişim: 21.07.2019, <https://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/1235020-hatayda-bulunan-3d-mozaiklere-haberturk-ulasti>

EK-2: Antik Çağda Fülüt Çalan Şahıs

Kaynak: DİONYSOS AİLESİ MOZAIĞI: M.S.III.YY.- ANTAKYA

Hüseyin Şahin, M.Nalan Yastı, *Konuşan Mozaikler*, Hatay Valiliği Yayın No:8 : 2011, 109.

وستى سكينه وستى رقيه امام ابوال
عمر تاش و امام زين العابدين رضيا
عنهم اجمعين

حرم شريف مقامى مناره سى مهر دیرک
قالین دیرکلى قيه لرى قندیللى
يازبلی دیرکلى ییتیل دیرکلى

تمت

۵۹

و فصل حنیف عتبان
که اوله فویدر دیوان خدا
برون ابدل کم نفره و اما
اوله من جمله برابر نفره
ان عدالت اوله فرمان اله
من خود افردا نبی والبدعنا سا
افرو الخلو بنان

Kaynak: Araştırmacı yazar Mehmet Tekin'in "İlahi Defteri" yazma arşivinden alınmıştır.

Ek-5: Atabe Giriş Ezgisi Notası

r hum mu ni am su ddu va
m lu ni hem kal bi
am li nu

Kaynak: Resül Bağı, *Hatay İli Harbiye ve Şenköy Beldeleri Müzik Kültürü*, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007), 57.

Ek- 6: Micena Müziği Notası

The image displays a musical score for Micena Müziği Notası. It consists of four staves of music, each with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat, and a 2/4 time signature. The second staff is marked with a '3' above the staff, indicating a 3/4 time signature. The third and fourth staves are marked with a '6' above the staff, indicating a 6/8 time signature. The lyrics are written below the staves: 'Al lah me â hum vin me' on the third staff and 'ra hum ha be bi nâ' on the fourth staff. The music is written in a style that combines Western musical notation with traditional Turkish rhythmic patterns.

Kaynak: Resül Bağı, Hatay İli Harbiye ve Şenköy Beldeleri Müzik Kültürü, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007), 55.

Ek-7: Mevval Giriş Ezgisi

YÖRESİ
Harbiye
KİMDEN ALINDIĞI
Aziz Büyükaşık

DERLEYEN
Resul Bağ
DERLEME TARİHİ
2006

3
4
şe ref ine vel ser hibi elis bit ral
6
şeref ni vel şeref hi elis bit ral
8
gu selt ri bi sa bu nu cıkra de ya ya bay
10
of of ya bay

Kaynak: Resul Bağ, *Hatay İli Harbiye ve Şenköy Beldeleri Müzik Kültürü*, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007), 59.

Ek-8: Rıddi Halk Ezgisi

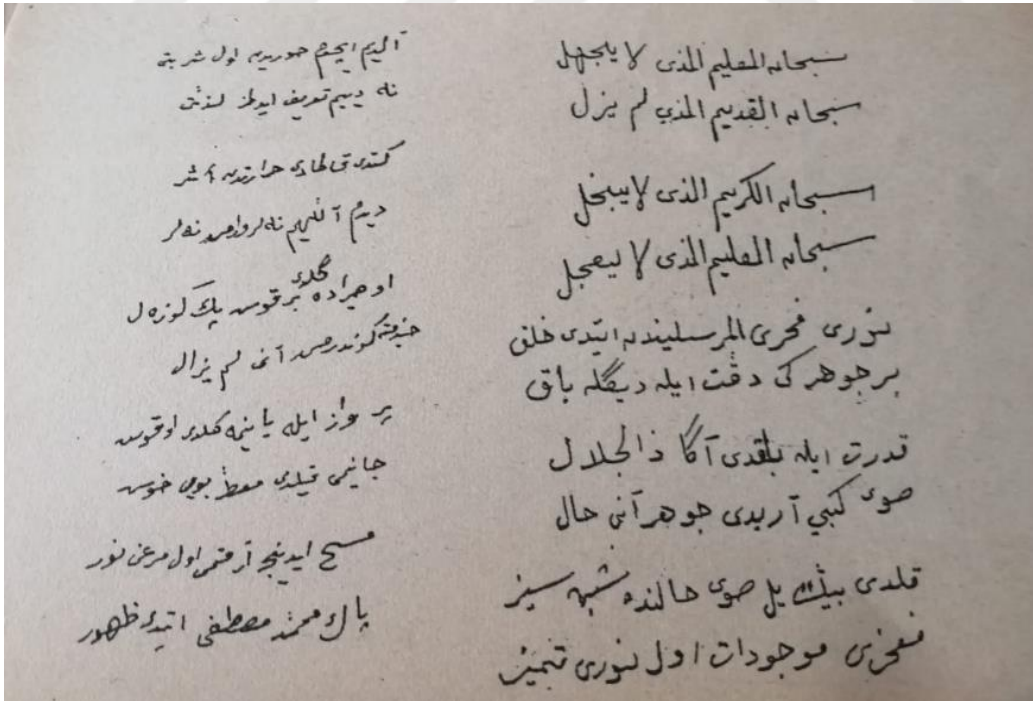
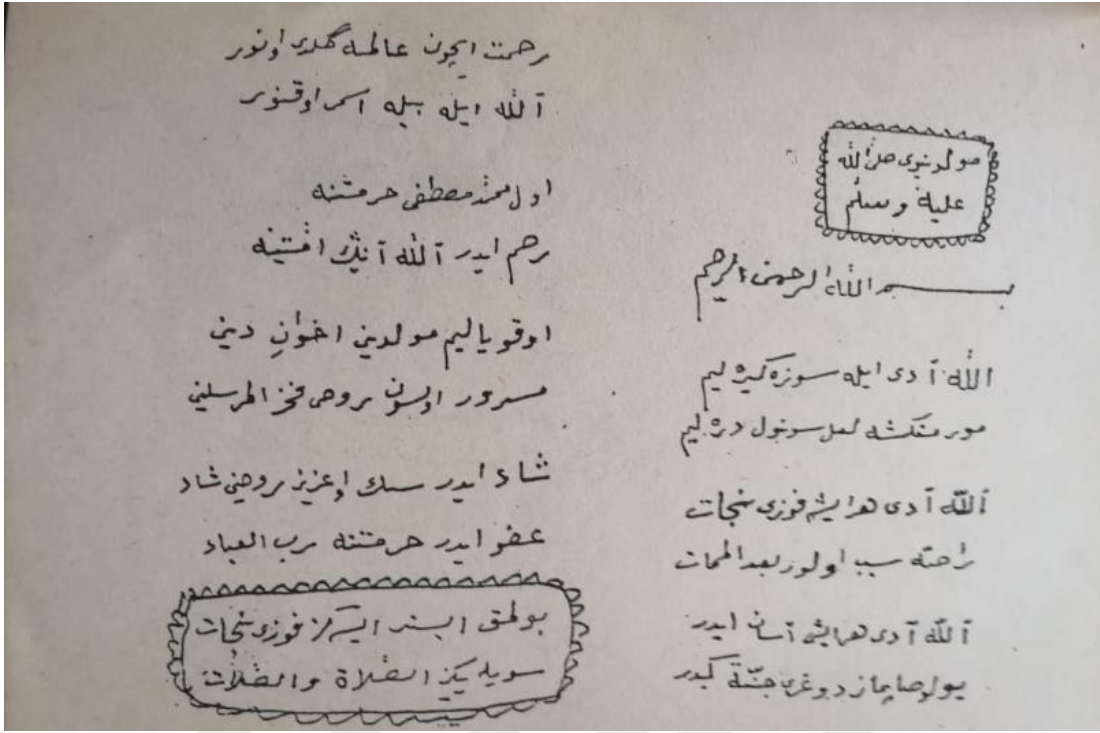
YÖRESİ
Harbiye
KİMDEN ALINDIĞI
Aziz Büyükaşık

HİBBEYNA BAADİNA

İN
Resul Bağrı
DERLEME TARİHİ
2006

1
7
10 Hib bey na ba ad di na Uv buh na sır rı
13 na Ak bil kum zey yi na
16 Uv nib ka kul li na he va se
19 va Uv dün va vun ne bi sıh har ni
21 b dıh kı to
Valla meb fu to val la valla

Ek-9: Kâmil Sarıateş'in Mevlîd Nüshaları

Kaynak: Mehmet, Tekin, *Mevlîd ve Hatay Mevlîdi*, Antakya: Anatakya Kültür Ofset, 1990, 28.